

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ADLİ KONTROL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ AK

1600002543

Anabilim Dalı: Kamu Hukuku

Program: Kamu Hukuku

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Özge SIRMA GEZER

EYLÜL 2025

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ADLİ KONTROL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ AK

1600002543

Anabilim Dalı: Kamu Hukuku

Program: Kamu Hukuku

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Özge SIRMA GEZER

Jüri Üyeleri: Doç. Dr. Esra ALAN

Dr. Öğr. Üyesi Yasemin Filiz SAYGILAR

EYLÜL 2025

ÖNSÖZ

Adli Kontrol konulu tezimi, beni her zaman destekleyen, yanımda olan sevgili anneme, babama, değerli kız kardeşlerime ve her aşamada sevgisini, hoşgörüsünü ve desteğini benden esirgemeyen kıymetli nişanlıma ithaf ediyorum. Onların varlığı, bu yolculukta bana güç verdi. Ayrıca, tez çalışmam boyunca bana yol gösteren, değerli katkılarını esirgemeyen ve her zaman yanımda olan danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Özge Sırma Gezer hocama en içten teşekkürlerimi sunarım.

EYLÜL 2025

ALİ AK

Toute personne mise en examen, présumée innocente, demeure libre.

Soruşturma altında olan ve masum olduğu varsayılan herkes serbest kalır.

FRANSIZ CEZA MUHAKEMESİ KANUNU

Madde 137

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
YÖNTEM.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ADLİ KONTROLÜN KAVRAMSAL TEMELLERİ VE FRANSIZ HUKUKUNDAKİ GÖRÜNÜMÜ

1. Adli Kontrol Kavramı.....	3
2. Adli Kontrolün Hukuki Niteliği.....	4
3. Adli Kontrolün Amacı Ve Önemi.....	6
4. Adli Kontrolün Genel Özellikleri	7
5. Adli Kontrol İle Tutuklama Tedbirinin Karşılaştırması	17
6. Fransız Ceza Muhakemesi Hukukunda Adli Kontrol	19
7. Adli Kontrol İle İlgili Temel İlkeler	28
7.1 Hukuk Devleti İlkesi.....	28
7.2 Kişi Hürriyeti Ve Güvenliği İlkesi	29
7.3 Dürüst İşlem İlkesi (Adil Yargılama Yükümlülüğü Ve Adil Yargılanma Hakkı)	32
7.4 Meram Anlatma İlkesi	33
7.5 Masumiyet İlkesi	35

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA ADLİ KONTROL

1. Adli Kontrolün Şartları.....	37
2. Adli Kontrol Kararı Verilmesi	44
3. Adli Kontrol Süresi.....	47
4. Adli Kontrol Yükümlülükleri	48
5. Adli Kontrol Kararlarının İnfazı	71
6. Adli Kontrol Kararlarına İtiraz Ve Kanun Yolları.....	87
7. Adli Kontrol Kararına Uymamanın Sonuçları	91
8. Adli Kontrol Yükümlülüklerinin Süresi	92
9. Adli Kontrolün Kaldırılması Ve Sona Ermesi	94
10. Adli Kontrol Altında Geçen Sürenin Cezadan Mahsubu.....	95
11. Adli Kontrol Tedbiri Nedeniyle Tazminat.....	96
SONUÇ.....	97
KAYNAKÇA	101

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
e.t.	: Erişim tarihi
Md.	: Madde
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TCK	: Türk Ceza Kanunu
Vd.	: Ve devamı
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu

ÖZET

Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda tutuklama tedbirine alternatif bir koruma tedbiri olarak öngörülen adli kontrol, hakkında henüz kesin hüküm verilmemiş bir kişinin hürriyetinden tamamen yoksun bırakılmasının veya kişinin yargılamadan kaçma ya da delilleri karartma ihtimali nedeniyle yargılamanın sağlıklı yürütülmesinin engellenmesinin önüne geçmeyi, böylece kişi hürriyeti ve güvenliği ile ceza yargılamasının etkinliği arasında bir denge kurmayı amaçlayan önemli bir kurumdur. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109 ila 115. maddelerinde düzenlenen adli kontrol, özellikle masumiyet karinesi, kişi özgürlüğü ve güvenliği gibi temel haklarla yakından ilişkili olup, uygulanmasında anayasal ilkeler ve uluslararası hukuk normları da belirleyici rol oynamaktadır.

Çalışmamızda, adli kontrol kurumunun kavramsal temelleri ile Türk Ceza Muhakemesi Hukukundaki uygulama alanı detaylı şekilde incelenmiştir. Birinci bölümde, adli kontrolün kavramsal çerçevesi, hukuki niteliği, amacı, genel özellikleri, tutuklama tedbiriyle karşılaştırılması ve Fransız Ceza Muhakemesi Hukukundaki görünümü ele alınmıştır. Ayrıca adli kontrol ile ilgili temel ilkeler; hukuk devleti, kişi hürriyeti ve güvenliği, dürüst işlem, meram anlatma ve masumiyet ilkeleri bağlamında değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ise adli kontrolün şartları, karar verilmesi, süresi, yükümlülükleri, kararın infazı, kanun yolları, yükümlülüklerle uyulmaması halinde sonuçlar, yükümlülük süresi, tedbirin kaldırılması ve sona ermesi, tedbir süresinin cezadan mahsup edilmesi ve tazminat hakkı gibi uygulamaya yönelik konular ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Sonuç bölümünde ise adli kontrolün, bireyin temel haklarını koruyan, tutuklamaya göre daha ölçülü ve dengeli bir koruma tedbiri olduğu vurgulanmıştır.

ANAHTAR KELİMELER

Adli kontrol, Ceza Muhakemesi, Kişi Hürriyeti, Hukuk Devleti, Ceza Yargılaması, Masumiyet Karinesi, Özgürlük ve Güvenlik, Ceza Muhakemesi Kanunu, Adil Yargılanma, Koruma Tedbiri.

ABSTRACT

In Turkish Criminal Procedure Law, judicial control is envisaged as an alternative preventive measure to detention. It aims to prevent the complete deprivation of liberty of a person whose verdict has not yet been finalized, or to eliminate obstacles to the proper conduct of the trial due to the possibility of the person fleeing or tampering with evidence. Thus, it seeks to balance individual liberty and security with the effectiveness of criminal proceedings. Judicial control is regulated between Articles 109 and 115 of the Criminal Procedure Code No. 5271 and is closely related to fundamental rights such as the presumption of innocence, personal freedom, and security. Its application is guided by constitutional principles and international legal norms.

This study thoroughly examines the conceptual foundations and the practical application of judicial control within Turkish Criminal Procedure Law. The first chapter addresses the conceptual framework, legal nature, purpose, general characteristics of judicial control, its comparison with detention, and its counterpart in French criminal procedure law. Furthermore, it evaluates fundamental principles related to judicial control, including the rule of law, personal liberty and security, fair trial obligations, the right to be heard, and the presumption of innocence. The second chapter explores practical aspects such as conditions for judicial control, decision-making process, duration, obligations, enforcement, legal remedies, consequences of non-compliance, termination, duration offsets against penalties, and compensation rights. The conclusion highlights judicial control as a more proportionate and balanced preventive measure that protects individual rights compared to detention.

KEYWORDS

Judicial Control, Criminal Procedure, Personal Freedom, Rule of Law, Criminal Proceedings, Presumption of Innocence, Liberty and Security, Code of Criminal Procedure, Right to a Fair Trial, Protective Measure.

YÖNTEM

Bu yüksek lisans tezi, “Adli Kontrol” konusu çerçevesinde, Kamu Hukuku Anabilim Dalı kapsamında hazırlanmış olup; temel Türk Ceza Hukuku ve Ceza Muhakemesi kaynakları, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri ile Ulusal Tez Merkezi’nde yer alan ilgili yüksek lisans ve doktora tezleri, akademik makaleler ve mevzuat hükümleri esas alınarak literatür taraması ve derleme yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca, karşılaştırmalı hukuk perspektifi kapsamında Fransız Ceza Muhakemesi Hukuku da çalışmaya dâhil edilmiştir.

GİRİŞ

Koruma tedbirleri, ceza muhakemesi hukukunda yargılamanın sağlıklı yürütülmesi ve maddi gerçeğe ulaşılması amacıyla başvurulmuş önemli araçlardır. Bu tedbirler arasında yer alan tutuklama, hakkında henüz kesin hüküm verilmemiş şüpheli veya sanığın özgürlüğünden alıkonulması gibi ciddi sonuçlar doğurur. Bu nedenle tutuklama, yalnızca istisnai hâllerde ve sıkı şartlar altında uygulanması gereken en ağır koruma tedbiridir. Tutuklamanın kişi özgürlüğüne ağır müdahalesi nedeniyle sıkça eleştirilmesi; buna karşılık şüpheli ya da sanığın tamamen serbest bırakılmasının yargılamayı aksatabilecek riskler barındırması, ceza muhakemesi hukukunda daha ölçülü ve dengeli alternatif tedbirlerin geliştirilmesini zorunlu kılmıştır.

Ülkemizde yapılan çalışmalar kapsamında, özellikle Fransız Ceza Muhakemesi Hukuku'nda 1970 yılından itibaren uygulanan adli kontrol tedbiri dikkat çekmiş; kişi özgürlüğüne orantılı müdahalelerle ceza yargılamasının etkinliğini artırmayı amaçlayan bu mekanizmanın Türk Ceza Muhakemesi Hukuku'na uyarlanması gündeme gelmiştir. 2005 yılında yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109 ila 115. maddelerinde adli kontrolün düzenlenmesiyle, Fransız sisteminden ilham alınarak ülkemiz hukukuna daha insancıl ve hak odaklı bir koruma tedbiri kazandırılmıştır. Bu süreçte, uluslararası hukuk normları ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi hükümleri dikkate alınarak, adli kontrolün uygulanmasında temel haklara saygı ve ölçülülük ilkeleri öncelikli olarak benimsenmiştir.

Biz de çalışmamızda, adli kontrol tedbirinin Türk ve Fransız Ceza Muhakemesi hukuk sistemlerindeki konumunu, işlevini ve önemini kapsamlı biçimde incelemekteyiz. Özellikle tutuklama tedbirine kıyasla daha ölçülü ve temel haklara daha az müdahale eden adli kontrolün uygulamadaki yerini detaylı olarak ele almakta, uygulamada karşılaşılan sorunları değerlendirmekte ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunmaktayız.

Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, adli kontrolün kavramsal temelleri, hukuki niteliği, amacı, genel özellikleri, tutuklama tedbiriyle karşılaştırılması, Fransız Ceza Muhakemesi Hukukundaki görünümü ve adli kontrol

ile ilgili temel ilkeler (hukuk devleti, kişi hürriyeti ve güvenliği, dürüst işlem, meram anlatma ve masumiyet ilkeleri) ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. İkinci bölümde ise adli kontrolün şartları, karar verilmesi, süresi, yükümlölükleri, kararın infazı, kanun yolları, yükümlölüklere uyulmaması halinde sonuçlar, yükümlölük süresi, tedbirin kaldırılması ve sona ermesi, tedbir süresinin cezadan mahsup edilmesi ve tazminat hakkı gibi uygulamaya yönelik konular detaylı biçimde incelenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş, mevzuat hükümleri, yargı kararları ve doktrinsel görüşler doğrultusunda değerlendirmeler yapılmıştır.

Bu çalışma ile, adli kontrol tedbirinin hukuka uygun, ölçölü ve insan haklarına saygılı bir şekilde uygulanmasına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ADLİ KONTROLÜN KAVRAMSAL TEMELLERİ VE FRANSIZ HUKUKUNDAKİ GÖRÜNÜMÜ

1. ADLİ KONTROL KAVRAMI

Fransız Ceza Muhakemesi Hukuku'nda "contrôle judiciaire" olarak yer alan bu kavram, Türkçeye "adli kontrol" şeklinde çevrilerek 2005 yılında yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile hukuk sistemimize kazandırılmıştır.¹

Adli kontrol kurumuna, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun birinci kitabının, koruma tedbirleri başlıklı dördüncü kısmının üçüncü bölümünde yer verilmiştir. Ancak kanunda adli kontrolün tanımı yapılmamıştır. Doktrinde ise adli kontrol ile ilgili çeşitli tanımlara yer verilmiştir.

Bir tanıma göre adli kontrol, tutuklama sebeplerinin var olduğu durumlarda, şüpheli veya sanığın soruşturma veya kovuşturma aşamasında, usul işlemlerine katılımını sağlamak ve infaz sürecinde belirlenen yükümlülükleri yerine getirmesi için adli makamların denetimi altına alınmasıdır. Bu tedbir aynı zamanda mağdurun zararlarının ve yargılama masraflarının karşılanmasını temin etmeyi amaçlamaktadır.²

Başka bir tanıma göre adli kontrol, tutuklama nedenlerinin bulunduğu durumlarda, şüpheli veya sanığın Ceza Muhakemesi Kanunu'nda belirlenen bir ya da birden fazla yükümlülüğe tabi tutulmasıdır.³

Diğer bir tanıma göre adli kontrol, tutuklama şartlarının gerçekleştiği durumlarda, şüpheli veya sanığa tutuklamaya alternatif olarak bir veya birden fazla tedbirin uygulanmasıdır.⁴

¹ Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'nda contrôle judiciaire kurumu, 17 Temmuz 1970 tarihli ve 70-643 sayılı Kanun ile düzenlenmiştir (Code de procédure pénale m.137 vd.). Türk Ceza Muhakemesi Kanunu ise 5271 sayılı Kanun ile 2005 yılında yürürlüğe girmiştir; adli kontrol tedbirine ilişkin hükümler 109-115. maddelerde düzenlenmiştir.

² B. Caner Hacıoğlu, "5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Tutuklama Koruma Tedbirine Seçenek Olarak Düzenlenen Adli Kontrol Koruma Tedbiri Üzerine Bir İnceleme," Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt IX, Sayı 1-2 (Erzincan, 2005) 171.

³ Bahri Öztürk, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Özge Sırma, Yasemin F. Saygılar Kırıt, Özdem Özaydın, Esra Alan Akcan, Efser Erden ve Mehmet Can Tok, Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku, 10. baskı (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2023) 308.

⁴ B. Mesut Eryılmaz, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, 1. baskı (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2012) 624.

Son olarak, adli kontrol, tutuklamaya alternatif olarak daha hafif tedbirlerden oluşan bir tedbirler bütünüdür.⁵

Doktrinde adli kontrolün tanımı konusunda bir fikir birliği bulunmamakla birlikte, yapılan tanımların tamamında iki temel unsurun ön plana çıktığı görülmektedir: adli kontrolün tutuklamaya alternatif olması ve tutuklamaya nazaran daha hafif bir müdahale içermesi. Bu çerçevede, adli kontrolün, tutuklamaya alternatif olarak uygulanan ve kişi hak ile özgürlüklerine daha az müdahale eden bir koruma tedbiri olduğu söylenebilir.

Adli kontrol gibi tutuklamanın da kanunda açık bir tanımı bulunmamaktadır. Bu nedenle tutuklamanın tanımı için de doktrinden yararlanılmaktadır. Kapsamlı bir tanıma göre tutuklama, suçluluğu kesinleşmemiş ancak işlediği suç konusunda kuvvetli şüphe bulunan kişinin, yargılamanın sağlıklı yürütülmesi veya olası mahkûmiyet kararının infazı amacıyla özgürlüğünün mahkeme kararıyla geçici olarak kısıtlanmasıdır.⁶

Yargıtay Ceza Genel Kurulu ise tutuklamayı, ceza yargılamasının güvenli ve amacına uygun şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla, zorunlu hallerde hâkim kararıyla uygulanan bir önlem olarak tanımlamaktadır.⁷

Her ne kadar tutuklamanın tanımı konusunda tam bir fikir birliği olmasa da tanımların tamamında iki temel unsurun öne çıktığı söylenebilir: Tutuklamanın, yargılamanın sonucunu korumaya yönelik bir önlem olması ve kişilerin özgürlüklerini kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararı olmadan sınırlaması. Bu kavramsal çerçeveden sonra, adli kontrolün hukuki niteliğinin de ayrıca ele alınması gerekmektedir.

2. ADLİ KONTROLÜN HUKUKİ NİTELİĞİ

Adli kontrol, hukuki niteliği itibarıyla bir koruma tedbiridir. Koruma tedbirleri, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 90 ve devamı maddelerinde düzenlenmiş olup, kanunda koruma tedbirlerine ilişkin genel bir tanıma yer verilmemiştir.

⁵ Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, 12. baskı (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2023) 372.

⁶ Nur Başar Centel, Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama ve Yakalama (İstanbul: Beta Yayınları, 1992) 4.

⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E. 2004/8-30, K. 2004/49, UYAP.

Doktrinde koruma tedbirleri, ceza muhakemesinin etkin yürütülmesini sağlamak, verilen kararların sadece kâğıt üzerinde kalmamasını temin etmek ve muhakeme masraflarının karşılanmasını garanti altına almak amacıyla; karar verme yetkisine sahip makamlarca, aciliyeti olan durumlarda geçici olarak uygulanan ve hüküm öncesi temel hak ve özgürlüklere müdahale gerektiren önlemler olarak tanımlanmaktadır.⁸

Buna ek olarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında koruma tedbirleri, temel hak ve özgürlüklere yapılan müdahaleler olarak tanımlanmaktadır.⁹

Koruma tedbirleri terimi konusunda doktrinde fikir birliği olmamakla birlikte, 5271 sayılı CMK'da "koruma tedbiri" terimi kullanıldığından, biz de bu terimi tercih etmekteyiz.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda çeşitli koruma tedbirlerine yer verilmiştir. Bunlar şunlardır: yakalama, gözaltı, tutuklama, adli kontrol, arama, el koyma, beden muayenesi ve bedenden örnek alınması, fiziki kimliğin tespiti, yer gösterme, telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi ve teknik araçlarla izleme.¹⁰

Bu tedbirler, ceza yargılamasında delil toplamak ve şüphelinin veya sanığın özgürlüğünü geçici olarak kısıtlamak amacıyla uygulanır ve kanunda açıkça belirtilen koşullara tabidir.¹¹

Her bir koruma tedbirinin kendine özgü şartları ve özellikleri bulunmakla birlikte, koruma tedbirleri bakımından bazı ortak temel unsurlar mevcuttur. Bunlar şunlardır: yasal dayanağa sahip olmaları; belirli bir şüphe yoğunluğunun bulunması; hüküm öncesinde temel hak ve özgürlüklere kısıtlama getirmeleri; geçici nitelikte olmaları; muhakemenin sağlıklı yürütülmesini temin etmeleri, alınacak kararın sadece kâğıt üzerinde kalmasını önlemeleri ve delil temini ya da koruma amacını taşımaları; gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde uygulanabilmeleri; gecikemez hâllerde sulh

⁸ Öztürk ve ark. 267.

⁹ Da Silva, Juan Carlos, Albrecht Stange ve Ali Kemal Yıldız, Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Avrupa Birliği & Avrupa Konseyi Ortak Projesi, Tutuklama ve Adli Kontrol Tedbirleri Eğitim Modülü, s. 14.

¹⁰ 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, m. 75-76, 81, 85, 90-92, 91, 100-108, 109-111, 116-119, 123-129, 135-138, 139, 140.

¹¹ CMK m. 90 vd.

ceza hâkimi kararı yerine savcı kararıyla uygulanabilmeleri; ve ölçülülük ilkesine uygun olmalarıdır.¹²

Bahsedilen bu özellikler genel itibariyle adli kontrol tedbiri için de geçerlidir. Ayrıca, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun yanı sıra, 1982 Anayasası'nın "Kişi Hürriyeti ve Güvenliği" başlıklı 19. maddesinde tutuklama doğrudan; adli kontrol ise dolaylı olarak düzenlenmektedir.¹³

3. ADLİ KONTROLÜN AMACI VE ÖNEMİ

Adli kontrol, kişi hürriyetine saygıyı esas alan ve tutuklama tedbirine alternatif oluşturmak amacıyla getirilen önemli bir koruma tedbiridir.¹⁴

Zira tutuklama, hâkime yalnızca iki seçenek tanır: Şüpheli ya tamamen serbest bırakılır ya da özgürlüğü tamamen kısıtlanır.

Kanun koyucu ise bu durumu göz önünde bulundurarak adli kontrol kurumunu ceza muhakemesi hukukuna dâhil etmiş ve böylece tutuklamaya alternatif bir tedbir mekanizması oluşturmayı amaçlamıştır.¹⁵

Kanun koyucu, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109. maddesinde "şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir"¹⁶ hükmü ile adli kontrolün temel olarak tutuklamaya alternatif bir tedbir olduğunu açıkça belirtmiştir.¹⁷ Ne var ki, CMK m. 109'un bütüncül bir yaklaşımla incelenmesi, adli kontrolün yalnızca tutuklamaya alternatif bir tedbir olarak görülmesinin yetersiz kalacağını ortaya koymaktadır.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109. maddesinin ikinci fıkrasında, kanunda tutuklama yasağı bulunan durumlarda da adli kontrol tedbirinin uygulanabileceği hükme bağlanmıştır. Ayrıca, aynı maddenin yedinci fıkrasında ise, kanunlarda belirlenen tutukluluk sürelerinin dolması nedeniyle salıverilen kişiler hakkında adli kontrole ilişkin hükümler uygulanabileceği belirtilmektedir. Bu düzenlemeler birlikte

¹² Öztürk ve ark. 267.

¹³ CMK m. 90 vd.; Anayasa m. 19

¹⁴ Osman Şirin, "Yeni Ceza Adalet Sistemi" Tanıtım Semineri, www.adalet.gov.tr, Eğitim Dairesi Başkanlığı.

¹⁵ Cumhur Şahin / Neslihan Göktürk, Çözümlü-Açıklamalı Ceza Muhakemesi Hukuku Pratik Çalışma Kitabı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, s. 308.

¹⁶ CMK m. 109.

¹⁷ Hakan Hakeri, Ceza Hukuku Genel Hükümler/Temel Bilgiler, Astana Yayınları, Ankara 2020, s. 517.

değerlendirildiğinde, adli kontrol ile tutuklama tedbirinin birbirinden bağımsız olarak ya da birbirini tamamlayacak şekilde üç farklı ilişki biçiminde uygulanabileceği anlaşılmaktadır.¹⁸ Adli kontrol, öncelikle tutuklamaya alternatif olarak uygulanabilen bir koruma tedbiridir. Ayrıca, tutuklama yasağı bulunan durumlarda da devreye girebilir ve bu haliyle tutuklamadan bağımsız bir tedbir özelliği taşır. Bunun yanı sıra, tutuklama tedbirinin sona erdiği durumlarda da uygulanmaya devam edebilen, böylece tutuklama sürecini tamamlayıcı nitelikte bir tedbir olarak işlev görür.

Adli kontrol, kamu düzeni ile kişi hürriyeti arasındaki dengenin korunmasını amaçlar.¹⁹ Bu tedbir sayesinde şüpheli veya sanık, özgürlüğünden tamamen alıkonmadan denetlenebilmekte; böylece hem kişi özgürlüğü korunmakta hem de kaçma ya da delilleri karartma tehlikesi önlenmektedir.²⁰ Ayrıca adli kontrol, ceza muhakemesinde ölçülülük ilkesinin hayata geçirilmesini sağlayan bir tedbir niteliği taşımaktadır.²¹

Bu kurumla, tutuklamaya bağlı sakıncaların en aza indirilmesi ve tutuklamanın yalnızca istisnai durumlarda başvurulacak bir önlem olarak kalması hedeflenmiştir.²² Bunun yanı sıra, adli kontrol sayesinde şüpheli veya sanık tutukevinin olumsuz şartlarından ve işsizlik gibi sosyal risklerden korunarak yargılama sürecini geçirebilmektedir.²³ Tüm bu hususlar, adli kontrol tedbirinin ne denli önemli bir koruma tedbiri olduğunu ortaya koymaktadır.

4. ADLİ KONTROLÜN GENEL ÖZELLİKLERİ

Adli kontrol, bir koruma tedbiri olarak kabul edilmektedir. Koruma tedbirleri, yargılamanın etkin şekilde yürütülmesini temin etmek ve verilen kararların yalnızca kâğıt üzerinde kalmasını engellemek amacıyla, yargı mercileri tarafından aciliyeti

¹⁸ CMK m. 109.

¹⁹ Aldemir, Hüsnü, Terörle Mücadele Kanunu ve CMK Değişiklikleri ile Yakalama, Gözaltına Alma, Tutuklama ve Adli Kontrol Hürriyeti Kısıtlayan Koruma Tedbirleri, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2014, s. 249-251.

²⁰ Eryılmaz 625; ayrıca bkz. Aldemir 249-251.

²¹ Şahin / Göktürk 83.

²² Yılmaz, İnan, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Adli Kontrol, Adalet Yayınevi, Ankara 2016, s. 20-22; ayrıca bkz. Şentuna, T. Şentuna, Öğreti ve Yargı Kararları Işığında Ulusal ve Ulus Üstü İnsan Hakları, Anayasa ve Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından Tutuklama ve Adli Kontrol, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s. 228-229; Özbek, Ö. Veli/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, s. 217-218.

²³ Yılmaz 20-22.

bulunan durumlarda geçici olarak uygulanan ve hüküm kesinleşmeden önce kişilerin temel hak ve özgürlüklerine sınırlama getiren önlemler olarak tanımlanmaktadır.²⁴

Koruma tedbirlerine ait genel özellikler, adli kontrol için de geçerlidir. Bununla birlikte, adli kontrolü diğer koruma tedbirlerinden ayıran bazı özel durumlar bulunmaktadır.²⁵ Örneğin, koruma tedbirlerinin genelinde soruşturma aşamasında gecikmesinde sakınca bulunan bir hâl varsa, Sulh Ceza Hâkimliği yerine Cumhuriyet Savcısı da tedbire karar verebilirken; adli kontrol hakkında soruşturma aşamasında yalnızca Sulh Ceza Hâkimliği, kovuşturma aşamasında ise yargılamayı yürüten mahkeme karar verebilmektedir. Gecikmesinde sakınca bulunan bir durum bulunsa dahi, Cumhuriyet Savcısı doğrudan adli kontrole karar veremez; sadece adli kontrol uygulanmasını Sulh Ceza Hâkimliği'nden veya yargılamanın yürütüldüğü mahkemeden talep edebilir.²⁶

Adli kontrolün genel özellikleri, koruma tedbirlerinin genel özellikleriyle büyük ölçüde örtüştüğünden bu iki konu birlikte ele alınacaktır. Bunlar:

4.1. Yasal Dayanak

Adli kontrol, doğası gereği temel hak ve özgürlüklere müdahale eden bir tedbirdir. Anayasa'nın "Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması" başlıklı 13. maddesinde belirtilen hükme göre, temel hak ve özgürlükler, özlerine dokunulmaksızın sadece Anayasa'da öngörülen sebeplerle ve ancak kanunla sınırlandırılabilir. Bu sınırlamalar, Anayasa'nın lafzına ve ruhuna, demokratik toplum düzeni ile laik cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine uygun olmak zorundadır.²⁷ Bu nedenle, temel hak ve özgürlüklere müdahale eden adli kontrolün kanunla düzenlenmesi Anayasal bir zorunluluktur.²⁸

Adli kontrol, CMK'nın 109 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Yasal bir düzenleme söz konusu olmadan adli kontrole başvurulması Anayasaya aykırılık teşkil

²⁴ Öztürk ve ark. 267.

²⁵ Şentuna 228; ayrıca bkz. Göçmen, Özen Kaya, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ceza Muhakemesi Kanunu Kapsamında Yakalama ve Gözaltı Koruma Tedbirleri – Ceza Hukuku Monografileri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 25.

²⁶ Yılmaz 22-33.

²⁷ 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, m. 13.

²⁸ Öztürk, Bahri / Kazancı, Behiye Eker / Güleç, Sesim Soyer, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s. 31; ayrıca bkz. Dülger, Murat Volkan / Taşkın, Şaban Cankat, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2024, s. 345.

edecektir.²⁹ CMK dışında, PVSK gibi birçok kanunda adli kontrol ve koruma tedbirlerine ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Türkiye'nin de tarafı olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde de adli kontrol ve koruma tedbirlerine ilişkin olarak iç hukukumuzda paralel birçok düzenlemeye yer verilmiştir. AİHM de adli kontrol ve koruma tedbirleri ile temel hak ve hürriyetlere yapılan müdahalelerin ulusal hukukta yer alan düzenlemelere uygun olması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca bu yasal düzenlemelerin yeterince erişilebilir, öngörülebilir ve açık olmasını da dikkate almaktadır.³⁰

Adli kontrolün uygulanması ile ilgili kanunda bazı makamlara yetki verilmesi yeterli görülmemekte; ayrıca yetkinin kapsamının ve kullanım koşullarının da yeterli açıklıkta gösterilmesi gerektiği AİHM tarafından vurgulanmaktadır. Böylece kanun keyfi uygulamalara karşı kişilere koruma sağlayabilir.³¹

Anayasa Mahkemesi bir kararında, tutukluluk halinin hukuki dayanağının varlığı ile özgürlükten yoksun bırakma düzenlemelerinin hukuk devleti ilkesine uygun olarak keyfiliği önleyecek şekilde yeterince erişilebilir, kesin ve öngörülebilir olup olmadığının değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapmış ve bu konuda dikkat edilmesi gereken hususları belirtmiştir.³²

Adli kontrole karar verilmesi ve uygulanma koşulları bakımından kıyas veya boşluk doldurma yoluna gidilmesi mümkün değildir.³³

Kanunla düzenlenmemiş bir adli kontrol tedbiri kıyas yoluyla uygulanamaz. Kanun ile düzenlense de adli kontrol tedbiri için aranan şartlar ve nedenler kıyas yoluyla genişletilemez ve değiştirilemez.³⁴

Sonuç olarak, adli kontrol tedbiri sadece kanunla konulabilir, kaldırılabilir veya değiştirilebilir. Aksi uygulamalar hukuka aykırılık teşkil eder.³⁵

²⁹ Göçmen, Özen Kaya, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ceza Muhakemesi Kanunu Kapsamında Yakalama ve Gözaltı Koruma Tedbirleri – Ceza Hukuku Monografileri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021, s. 31; ayrıca bkz. Yurtcan, 2018, s. 316.

³⁰ Göçmen 34.

³¹ Göçmen 34.

³² Göçmen 35.

³³ Göçmen 37; ayrıca bkz. Dülger / Taşkın 345; Şahin, Cumhur / Göktürk, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku – 1, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, s. 267.

³⁴ Dülger / Taşkın 345.

³⁵ Dülger / Taşkın 345.

4.2. Geçici Olma

Adli kontrol, bir amaç değil, bir araçtır.³⁶ Araç olması sebebiyle de geçicidir. Diğer koruma tedbirlerinde olduğu gibi, adli kontrol de ceza yargılamasının ve tedbire başvurulmasının amacına uygun olduğu ölçüde ve belirli bir süre kapsamında uygulanabilir. Amaca ulaşıldığında veya artık adli kontrole gerek kalmadığında, adli kontrol kaldırılmalıdır. Adli kontrol en geç hüküm kesinleşene kadar uygulanabilir. Ancak her somut olayda hüküm kesinleşene kadar adli kontrole devam edilmesi bir zorunluluk değildir.³⁷

Sulh Ceza Hâkimliği veya yargılamanın görüldüğü mahkeme, CMK m. 110/2 ve m. 111 uyarınca Cumhuriyet Savcısının, şüpheli veya sanığın istemi üzerine de adli kontrol kararını kaldırabilir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 103/2. maddesine göre, Cumhuriyet Savcısı soruşturma aşamasında adli kontrolün gereksiz hale geldiğine kanaat ederse, şüpheliyi re'sen serbest bırakabilir. Ayrıca, kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilmesi durumunda da şüpheli serbest bırakılır.³⁸

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 110/A maddesi gereğince, adli kontrol tedbiri suçun niteliğine ve mahkemenin görev alanına bağlı olarak belirli sürelerle sınırlandırılmıştır. Ağır Ceza Mahkemesi'nin görev alanına girmeyen suçlarda adli kontrol süresi en fazla iki yıl olup, zorunlu hallerde bir yıl daha uzatılabilir. Ağır Ceza Mahkemesi'nin yetkisindeki suçlarda ise bu süre üç yıla kadar çıkmakta ve benzer şekilde zorunlu gerekçelerle uzatma yapılabilir ancak toplam süre üç yılı aşamamaktadır. Ayrıca, Türk Ceza Kanunu'nun bazı bölümlerinde tanımlanan suçlar ve Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki suçlar için adli kontrol süresi en fazla üç yıl olarak belirlenmiş ve gerekçeli uzatma ile dört yıla kadar artırılabilir. Çocuklara yönelik uygulamalarda ise bu süreler yarı oranında uygulanmaktadır. Bu düzenleme, adli kontrol tedbirinin süresini suçun ciddiyeti ve niteliğine göre esnek fakat sınırlı tutarak hem kamu güvenliği hem de bireylerin özgürlüklerinin korunması dengesini gözetmeyi amaçlamaktadır.³⁹

³⁶ Yener Ünver, Hakan Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara 2017, s.303.

³⁷ Yılmaz 24-25; ayrıca bkz. Yenisey / Nuhoglu 383; Öztürk ve ark. 269.

³⁸ CMK m. 103.

³⁹ CMK m. 110/A.

Kanunda yer verilen sürenin dolması üzerine adli kontrole son verilmesi gerekir.⁴⁰ Geçici olma özelliği adli kontrolün sadece kaldırılması ile ilgili değildir. Aynı zamanda adli kontrole başvurulmasını gerektiren tehlikenin azalması veya ortadan kalkması durumunda da ölçülülük ilkesi gereği, adli kontrol daha hafif bir tedbir ile değiştirilmeli veya tamamen ortadan kaldırılmalıdır.⁴¹

4.3. Vasıta Olma

Adli kontrol, bir araçtır. Adli kontrolle muhakemenin gerçekleşmesini sağlanmaya, verilecek kararların yalnızca kâğıt üzerinde kalmasını engellemeye ve delilleri temin etmeye veya korumaya çalışılır.⁴²

Adli kontrol, bir araç olduğu için amaca ulaşılması halinde veya amacın gerçekleşmesinin artık mümkün olmadığı bir durumda uygulanmasına son verilmesi gerekmektedir.⁴³

Yukarıda belirtilen hususlar haricinde, örneğin şüphelinin veya sanığın hükümden önce cezalandırılması gibi amaçlarla kullanılması durumunda adli kontrol tedbiri hukuka aykırı olur. Hukuka aykırı bir adli kontrol tedbiri de tazminat konusunu gündeme getirebilir.⁴⁴

4.4. Orantılılık (Ölçülülük)

Adli kontrol, hüküm kesinleşmeden önce şüpheli veya sanığın temel hak ve hürriyetlerine sınırlama getirir. Anayasa'nın "Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması" başlıklı 13. maddesine göre bu sınırlamalar ölçülülük ilkesine aykırı olamaz. Dolayısıyla adli kontrolün uygulanmasında da ölçülülük ilkesine riayet edilmelidir.

Ölçülülük ilkesi bir hukuk devletinin temel unsurlarındandır. Ceza muhakemesi işlemlerinde, işlemten beklenen yarar ile bu işlem nedeniyle ortaya çıkabilecek olası

⁴⁰ Yenisey / Nuhoglu 332-336.

⁴¹ Yenisey / Nuhoglu 332-333.

⁴² Yenisey / Nuhoglu 332; ayrıca bkz. Şahin 264-265.; Ünver / Hakeri 303.

⁴³ Yılmaz 23-24; ayrıca bkz. Şahin / Göktürk 268.

⁴⁴ Öztürk / Kazancı / Güleç, s. 37; ayrıca bkz. Dülger / Taşkın 346-347.

zarar arasında makul bir denge gözetilerek işlem yapılmalı; ölçsüzlük söz konusuysa işlem den kaçınılmalıdır.⁴⁵

Yargılama sırasında ulaşılma istenen amaca, şüpheli veya sanığın temel hak ve hürriyetlerine daha hafif bir müdahale ile ulaşılabiliriyorsa bu yöntem tercih edilmelidir. Daha hafif bir müdahale mümkünken daha ağır bir müdahalenin uygulanması ölçülülük ilkesine aykırıdır. Koruma tedbirleri son çare olarak kullanılmalıdır.⁴⁶

Ölçülülük ilkesi, temel hak ve özgürlüklerin gereksiz veya aşırı şekilde sınırlandırmasını önlemeyi amaçlar.⁴⁷ Bu ilke aynı zamanda aşırılık yasağını da içerir. İsnat edilen suç basit ise daha hafif bir adli kontrol tedbiri; daha ağır bir suç durumunda ise daha ağır bir koruma tedbiri uygulanması ölçülülüğe uygun olur. Uygulanan tedbirin süresi bakımından da ölçülülüğe riayet edilmelidir. Tedbir süreleri, şüpheli veya sanığa isnat edilen suçun cezası kadar uzun olmamalıdır; aksi halde masumiyet karinesi ihlal edilmiş olur.⁴⁸

Ancak ölçülülük, verilecek cezanın ağırlığına bağılı olarak otomatik şekilde şekillenemez. Ceza ağır olduğunda tutuklamanın veya adli kontrolün otomatik olarak ölçülü sayılması doğru değildir.⁴⁹

Ölçülülük ilkesine Anayasa’da, Ceza Muhakemesi Kanunu’nda ve Türkiye’nin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde yer verilir. Mevzuatın yanında Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında da ölçülülüğün önemi vurgulanmaktadır. AİHM ve Anayasa Mahkemesi, temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasında amaç ve araç arasında adil bir dengenin bulunması gerektiğini belirtmektedir.⁵⁰ AİHM, ayrıca çocuklar bakımından koruma tedbirlerinde ölçülülük ilkesine daha fazla dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Koruma tedbirleri, çocuklar için son çare olarak kullanılmalı, süreleri mümkün olduğunca kısa tutulmalı ve çocuklara yetişkinlerden farklı bir yaklaşım sergilenmesi gerekmektedir.⁵¹

⁴⁵ Şentuna 71; ayrıca bkz. Öztürk / Kazancı / Güleç 39; Göçmen 37; Şahin / Göktürk 269-270; Dülger / Taşkın 395-396.

⁴⁶ Yılmaz 29; ayrıca bkz. Göçmen 37-40; Dülger / Taşkın 396.

⁴⁷ Şentuna 71.

⁴⁸ Özbek 203-258.

⁴⁹ Özbek 259.

⁵⁰ Şentuna 71.

⁵¹ Göçmen 40.

Bazı durumlarda ölçüyü kanun koyucu belirler. Örneğin, Çocuk Koruma Kanunu m. 21'e göre 15 yaşını doldurmamış çocuklar bakımından, üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezası gerektiren fiillerden dolayı çocuk hakkında tutuklama kararı verilemez.

Ancak kanunda açıkça düzenlenmiş olsun ya da olmasın, tüm adli kontrol tedbirlerinde ölçülülük ilkesine riayet edilmesi zorunludur.⁵² Ölçülülük ilkesi üç temel unsuru barındırır:⁵³

4.4.1. Elverişlilik

Adli kontrol, amaca ulaşmak için kullanılan bir araçtır.⁵⁴ Adli kontrol, amaca ulaşmaya elverişli olmalıdır. İstenilen amaca ulaşmaya elverişli olmayan adli kontrol tedbirleri uygulanmamalıdır.⁵⁵ Ayrıca, elverişli olma özelliğini kaybeden adli kontrol tedbirlerine derhal son verilmelidir.

4.4.2. Zorunluluk

Adli kontrolün uygulanması istenilen amaca ulaşabilmek için zorunlu olmalıdır. Ayrıca adli kontrol tedbiri demokratik bir toplum düzeni bakımından da zorunlu olmalıdır.⁵⁶

4.4.3. Oranlılık

Adli kontrol bir araç olarak amaç ile orantılı olmalıdır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda, birçok adli kontrol tedbirine yer verilmektedir. Sulh Ceza Hâkimliği veya yargılamayı yürüten mahkeme, önüne gelen dosyada adli kontrole karar verecekse, ölçülülük ilkesi çerçevesinde bir değerlendirme yapmalı ve bu değerlendirmeyi kararında gerekçeli bir şekilde açıklamak zorundadır.⁵⁷

⁵² Öztürk / Kazancı / Güleç 39; ayrıca bkz. Göçmen 38.

⁵³ Anayasa Mahkemesi (AYM), E. 2013/57, K. 2013/162, 26.12.2013, s. 72; Mehmet Akdoğan ve Diğerleri Başvurusu, No: 2013/817, 19.12.2013; Hasan Akboğa Başvurusu, No: 2016/10380, 27.03.2019, pr. 55; Anayasa Mahkemesi (AYM), E. 2012/100, K. 2013/84, 04.07.2013; ayrıca bkz. Şahin / Göktürk 269; Dülger / Taşkın 395.

⁵⁴ Ünver / Hakeri 303.

⁵⁵ Ünver / Hakeri s.303; ayrıca bkz. Özbek 346.

⁵⁶ Aldemir 24

⁵⁷ Aldemir 254.

Adli kontrolün amacı ceza yargılamasını belirli bazı risklerden korumaktır. Adli kontrol tedbiri ile gerçekleşmesi beklenen tehlikeler ölçülü olmalıdır. Adli kontrol ile tehlike arasında bir uygunluk ve denge bulunmalıdır.⁵⁸

Adli kontrol tedbirinin getirilme amacı, tutuklama tedbirinin kişi hak ve hürriyetleri üzerinde yarattığı olumsuz etki ve her durumda ölçülü olmamış olmasıdır. Sulh Ceza Hâkimi, önüne gelen olayda şüpheliyi ya tamamen serbest bırakacak ya da özgürlüğünden tamamen alıkoyacaktır. İşte bu durumu engellemek amacıyla, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda adli kontrol tedbirine yer verilmiştir. Adli kontrol tedbiri ile tutuklamadan beklenen yarar sağlanabilecekse tutuklama tedbirine başvurulmaması ve adli kontrol tedbiri uygulanması ile yetinilmesi gerekir.⁵⁹

Ölçülülük ilkesi sadece adli kontrol ile tutuklama arasında değil aynı zamanda adli kontrol tedbirlerinin kendi içerisinde de dikkat edilmesi gereken bir ilkedir. Sulh Ceza Hâkimi daha hafif bir adli kontrol tedbiri ile istenilen amaca ulaşabilecek ise daha ağır bir adli kontrol tedbirine karar vermemelidir. Adli kontrol tedbirinin süresi, verilmesi beklenen cezanın süresi ile aynı veya yakın olmamalıdır. Aksi takdirde daha hüküm verilmeden kişinin cezalandırılması gibi hakkaniyete ve hukuka aykırı bir durum ortaya çıkacaktır.⁶⁰

Ölçülülük ilkesine sadece adli kontrole karar verirken değil, daha sonraki aşamalarda da dikkat edilmesi gerekir. Karar anında adli kontrolün uygulanması o hal ve şartlara göre ölçülü olabilir. Ancak şartların değişmesi halinde adli kontrolün de kaldırılması veya değiştirilmesi gerekebilir.⁶¹

Tutuklamaya karar verilecek ise Sulh Ceza Hâkimi, kararda tutuklama ile ulaşılmak istenilen amaca neden adli kontrol ile ulaşılamadığı, yani adli kontrolün somut olay bakımından neden yeterli olmadığı gerekçeli bir şekilde açıklanmalıdır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 101. maddesinde, tutuklama kararının verilebilmesi için, adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağına dair hukuki ve fiili gerekçelerin belirtilmesi gerektiği açıkça ifade edilmiştir.

⁵⁸ Ünver / Hakeri 307-309.

⁵⁹ Aldemir 162.

⁶⁰ Ünver / Hakeri 307-309

⁶¹ Yılmaz 32; ayrıca bkz. Yenisey / Nuhoğlu 335-336; Aldemir 257; Göçmen 39.

Adli kontrolün ölçülülüğü, somut olayın koşulları çerçevesinde değerlendirilmelidir. Eğer adli kontrole karar verilecekse, bu yöndeki değerlendirmeler kararda açık ve gerekçeli şekilde belirtilmelidir.

Soruşturma aşamasında adli kontrol tedbirinin ölçülü olup olmadığına Sulh Ceza Hâkimi karar verir. Karar verirken takdir yetkisini kullanır. Takdir yetkisini kullanırken keyfi davranmamalıdır. Karar verirken somut olay bakımından kişi ve eyleme ilişkin tüm özellikleri göz önünde bulundurmalı ve buna göre gerekçeli bir karar vermelidir.⁶² Ölçülülük ilkesi insan hakları perspektifinden değerlendirilmelidir ve bu husus karara yansıtılmalıdır.⁶³

4.5. Suç Şüphesinin Belli Bir Yoğunlukta Olması

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Adli Kontrol" başlıklı 109. maddesinde, tutuklama tedbiri için aranan şartların adli kontrol tedbiri için de aranacağı belirtilmiştir. CMK m. 109'a dayanarak CMK m. 100 incelendiğinde, tutuklama tedbirine başvurulabilmesi için gerekli şüphenin kuvvetli şüphe olması gerektiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Anayasa'nın "Kişi Hürriyeti ve Güvenliği" başlıklı 19. maddesinde de tutuklama tedbiri için kuvvetli şüphe bulunması gerektiği açıkça vurgulanmıştır.

Adli kontrole başvurulabilmesi için kuvvetli suç şüphesini gösteren somut delillerin bulunması şarttır. Adli kontrol kararı verilebilmesi için aranan şüphe, iddianamenin düzenlenmesi için aranan şüphe derecesinden farklıdır. İddianamenin düzenlenebilmesi için gerekli olan şüphe yeterli şüphe iken, adli kontrol tedbiri için aranan şüphe kuvvetli şüphedir. Benzer şekilde, bir ceza soruşturmasına başlanabilmesi için gerekli olan başlangıç şüphesi de kuvvetli şüphe ile karıştırılmamalıdır.⁶⁴

Kuvvetli şüphe; yargılama sonucunda sanığın mahkûmiyetinin, beraat etmesinden daha yüksek bir olasılıkla gerçekleşeceğine dair oluşan şüphe derecesidir.⁶⁵

⁶² Aldemir 162.

⁶³ Göçmen 41.

⁶⁴ Yenisey / Nuhoglu 386-387; ayrıca bkz. Aldemir 152.

⁶⁵ Özbek 203-255; ayrıca bkz. Öztürk / Kazancı / Güleç 35; Şahin / Göktürk 291.

Adli kontrolün uygulanabilmesi için, yapılan değerlendirme sonucunda elde edilen delillerin sanığın suçu işlemiş olabileceğine dair güçlü bir kanaat oluşturmaları ve yargılama sonucunda ceza alma ihtimalinin yüksek bulunması gerekir. Kuvvetli şüphenin yalnızca adli kontrol kararının verildiği anda değil, tedbirin istenildiği anda ve tedbir süresince de mevcut olması gerekir. Bu yönüyle, gerek Cumhuriyet Savcısı adli kontrol tedbiri talebinde bulunurken gerekse Sulh Ceza Hâkimliği adli kontrol kararı verirken somut delillere dayanan kuvvetli şüpheyi açıkça ve ayrıca belirtmek zorundadır.⁶⁶ Örneğin, suçüstü hali kuvvetli şüphenin varlığına örnek gösterilebilir. Somut delillere dayanan kuvvetli şüphe bulunmadığı hâlde adli kontrole hükmedilmesi hukuka aykırılık oluşturur.⁶⁷

4.6. Gecikmede Sakınca Bulunması

Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği'nin 4. maddesinde, gecikmesinde sakınca bulunan hâl, derhâl işlem yapılmaması durumunda suçla ilgili iz, eser, emare veya delillerin kaybolması ya da şüphelinin kaçması ya da kimliğinin tespit edilememesi ihtimalinin ortaya çıkması olarak tanımlanmıştır.⁶⁸

Adli kontrole karar verilebilmesi için somut olay bakımından gecikmesinde sakınca bulunan bir hâlin mevcut olması gerekir. Adli kontrole başvurulmadığı veya geç başvurulduğu takdirde muhakemenin sağlıklı bir şekilde yürütülemeyeceği, verilen kararların yalnızca kâğıt üzerinde kalacağı veya delil temini ile delillerin korunmasının güçleşeceği durumlarda, gecikmesinde sakınca bulunan bir hâl söz konusu sayılır. Bu durum her somut olay bakımından ayrı ayrı değerlendirilmelidir.⁶⁹

Somut olayda, derhâl adli kontrol tedbirinin uygulanmaması hâlinde meydana gelmesi beklenen zarar ihtimalini ortaya koyan somut unsurların varlığı durumunda gecikmesinde sakınca bulunan hâl var kabul edilir. Ayrıca bu sakıncanın yakın ve acil bir nitelik taşıması gerekmektedir.⁷⁰

Soruşturma aşamasında Sulh Ceza Hâkimliği, kovuşturma aşamasında ise yargılamayı yürüten mahkeme, adli kontrol kararı verirken gecikmesinde sakınca bulunan hâlin ne olduğuna karar gerekçesinde açıkça yer vermek zorundadır.

⁶⁶ Aldemir 152.

⁶⁷ Ünver / Hakeri 304-305

⁶⁸ Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği, m. 4.

⁶⁹ Öztürk / Kazancı / Güleç 37-38; ayrıca bkz. Şahin / Göktürk 268.

⁷⁰ Yenisey / Nuhoglu 333-334.

Gecikmesinde sakınca bulunan bir hâl mevcut olmaksızın adli kontrol tedbirine başvurulması hâlinde hem tedbirin kendisi hem de bu tedbir sonucu elde edilen deliller hukuka aykırı sayılacaktır.⁷¹

4.7. Hükümden Önce Temel Bir Hakkı Sınırlaması

Adli kontrol, soruşturma ve kovuşturma aşamalarında, henüz hüküm kesinleşmeden önce uygulama alanı bulan ve kişinin temel hak ve özgürlüklerine müdahale eden bir tedbirdir. Kesinleşmiş bir mahkeme kararıyla suçluluğu sabit olmayan bir kişi hakkında adli kontrol tedbirine başvurularak temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması, tedbire maruz kalan kişi açısından çoğunlukla bir zorlama olarak algılanmaktadır.⁷²

Bu sebeple, adli kontrol tedbiri sıkı şekil şartlarına bağlanmıştır. Somut olayda bu şekil şartlarından herhangi birinin eksik olması hâlinde, Sulh Ceza Hâkimliği veya yargılamayı yürüten mahkemenin adli kontrole karar vermesi hukuka aykırı olacaktır.⁷³

5. ADLİ KONTROL İLE TUTUKLAMA TEDBİRİNİN KARŞILAŞTIRMASI

Adli kontrol ve tutuklama, ceza muhakemesinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlamak ve verilecek kararların kâğıt üstünde kalmasını engellemek amacıyla geçici olarak başvurulanan iki koruma tedbiridir.⁷⁴

Adli kontrol ile tutuklamanın amacı ve uygulanma koşulları birbirine paraleldir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109/1. maddesinde, tutuklama sebeplerinin varlığı halinde şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol tedbirinin uygulanabileceği açıkça hüküm altına alınmıştır. Her iki koruma tedbiri de şüpheli veya sanığın kaçmasını veya delilleri karartmasını önleyerek yargılamanın sağlıklı yürütülmesini sağlamak ve verilen kararların etkin biçimde uygulanmasını temin etmek amacıyla kullanılmaktadır.⁷⁵

⁷¹ Dülger / Taşkın 348.

⁷² Özbek 233; ayrıca bkz. Öztürk / Kazancı / Güleç 36.

⁷³ Özbek 347.

⁷⁴ Şahin / Göktürk 149.

⁷⁵ Şahin / Göktürk 149.

Adli kontrol ile tutuklama arasındaki ilişki üç temel şekilde ortaya çıkmaktadır:

1- Adli kontrol, tutuklamaya alternatif bir koruma tedbiridir.

Adli kontrol, kişinin özgürlüğünü tamamen kısıtlamadan, tutuklamanın yerine geçebilecek bir tedbir olarak şüpheli veya sanığı denetim altında tutmayı amaçlar.

2- Adli kontrol, bağımsız bir koruma tedbiridir.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 109/2. maddesinde, “Kanunda tutuklama yasağı öngörülen hâllerde de adli kontrole ilişkin hükümler uygulanabilir.”⁷⁶ hükmü yer almakta olup, bu düzenleme adli kontrolün tutuklamadan bağımsız olarak da uygulanabileceğini göstermektedir.

3- Adli kontrol, tutuklamadan sonra da uygulanabilir.

Kanunun 109/7. maddesine göre, “Kanunlarda öngörülen tutukluluk sürelerinin dolması nedeniyle salıverilenler hakkında adli kontrole ilişkin hükümler uygulanabilir.”⁷⁷ Bu hüküm, tutuklama süresi sona eren kişiler için adli kontrol tedbirinin devreye girebileceğini ifade etmektedir.⁷⁸

Her iki tedbir de kişinin temel hak ve hürriyetlerine müdahale eder; ancak tutuklamanın etkisi, adli kontrol tedbirine göre çok daha ağırdır. Bu nedenle tutuklama, yalnızca son çare olarak başvurulması gereken bir koruma tedbiridir. Zira tutuklama ile kişi, hüküm kesinleşmeden önce özgürlüğünden tamamen mahrum bırakılarak tutukevine konulmaktadır. Bu ağır müdahale sebebiyle, tutuklamaya alternatif bir tedbir olarak adli kontrole hukuk sistemimizde yer verilmiştir. Adli kontrol ise kişiye belirli yükümlülükler yükleyerek, arzu edilen sonucu özgürlükten tam yoksun bırakmadan sağlamayı hedefler. Adli kontrol, kişinin hürriyetinden tamamen mahrum bırakılmadan —yani tutukevine konulmadan— gözlemlenmesini ve denetlenmesini sağlar.⁷⁹

Adli kontrol, ölçülülük ilkesinin bir gereğidir. Tutuklamadan sağlanabilecek yarar adli kontrol ile elde edilebiliyorsa Sulh Ceza Hâkimliği’nin tutuklama yoluna

⁷⁶ CMK m.109.

⁷⁷ CMK m.109.

⁷⁸ Yılmaz 33-36; ayrıca bkz. Şahin / Göktürk 309.

⁷⁹ Şentuna 247; ayrıca bkz. Aldemir 250.

gitmemesi, adli kontrolle yetinmesi gerekir. Aksi hâlde ölçülülük ilkesine aykırı bir karar verilmiş olur.⁸⁰

Sulh Ceza Hâkimliği, önüne gelen dosyada öncelikle adli kontrol tedbirini değerlendirmelidir. Adli kontrol somut olay bakımından yeterli değilse veya beklenen sonucu sağlamıyorsa tutuklama kararı verilebilir. Ancak Sulh Ceza Hâkimi, tutuklama kararı verirken adli kontrolün neden yetersiz kaldığını somut ve gerekçeli şekilde açıklamak zorundadır. Bu gerekçeler soyut, genel ifadeler veya yalnızca mevzuat tekrarı şeklinde olmamalıdır. Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, yalnızca mevzuat tekrarıyla yapılan gerekçe açıklamalarını hukuka aykırı bulmaktadır. Bu nedenle karar gerekçelerinin somut unsurlara dayanması zorunludur.⁸¹

Adli kontrol yetersiz kaldığında tutuklama tedbirine başvurulabilir. CMK m.101 “Tutuklama Kararı” başlığı altında bu durumu açıkça düzenler. Buna göre Cumhuriyet Savcısı tutuklama talebinde bulunurken veya Sulh Ceza Hâkimliği ya da mahkeme tutuklama kararı verirken, adli kontrolün neden yetersiz kalacağını gösteren delilleri gerekçelerinde belirtmek zorundadır. Aksi hâlde verilen tutuklama kararı hukuka aykırı olacaktır.⁸²

Tutuklama, Sulh Ceza Hâkimliği’ni şüpheliyi ya tamamen özgürlüğünden mahrum bırakmaya ya da tamamen serbest bırakmaya zorlayan bir koruma tedbidir. Şüpheli ya tutukevine konulur ya da serbest bırakılır. Adli kontrol ise, tutuklamanın ağır etkilerini önlemek amacıyla düzenlenmiş; kişinin hürriyetini tamamen kısıtlamadan gözlemlenmesini ve denetlenmesini sağlar. Bu sayede hem kaçma veya delil karartma riski önlenir hem de kişi özgürlüğünden tümüyle mahrum edilmez.⁸³

6. FRANSIZ CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA ADLİ KONTROL

6.1. Adli Kontrol Kavramı ve Hukuki Niteliği

Fransız Ceza Muhakemesi Hukuku’nda adli kontrol, özgürlük ile tutuklama arasında yer alan ara bir tedbir niteliğindedir. 17 Temmuz 1970 tarihli ve 70-643 sayılı

⁸⁰ Öztürk / Kazancı / Güleç 110; ayrıca bkz. Yenisey / Nuhoglu 372.

⁸¹ Şentuna 248.

⁸² Öztürk / Kazancı / Güleç 89.

⁸³ Öztürk / Kazancı / Güleç 112; ayrıca bkz. Şentuna 247; Aldemir 249-250.

yasa ile yürürlüğe giren düzenlemeyle Fransız hukuk sistemine kazandırılan bu kurum, şüphelinin veya sanığın belirli yükümlülükler altına alınarak tutuklanmaksızın serbest bırakılmasını mümkün kılar.⁸⁴

Adli kontrol, cezai bir yaptırım olmayıp, esas itibarıyla hakkında hapis cezası öngörülen bir suç nedeniyle soruşturma veya kovuşturma yürütülen kişilerin temel hak ve özgürlüklerine sınırlı müdahalelerde bulunulmasını sağlayan koruyucu bir tedbirdir. Bu müdahaleler, kişinin bir ya da birden fazla yükümlülüğe veya yasağa tabi tutulması şeklinde uygulanır.⁸⁵

Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 138. maddesi, hâkime tutuklama kararı vermeksizin kişiyi bazı yükümlülükler tabi tutma yetkisi tanımaktadır. Bu madde uyarınca, soruşturma veya kovuşturma aşamasında, kişilerin toplumdan tamamen izole edilmeden denetim altına alınmaları mümkün olmaktadır.⁸⁶

Adli kontrolün temel amacı, ceza yargılamasının usulüne uygun biçimde yürütülmesini sağlamak ve şüpheli veya sanığın kaçması, delilleri yok etmesi ya da tanıkları etkilemesi gibi olasılıkları önlemektir. Bu bağlamda, adli kontrol hem kamu güvenliğinin korunması hem de bireyin temel hak ve özgürlüklerinin gözetilmesi açısından tutuklamaya nazaran daha ölçülü ve orantılı bir müdahale yolu olarak öne çıkmaktadır.⁸⁷

6.2. Adli Kontrolün Tarihsel Gelişimi

Adli kontrol kurumunun tarihsel gelişimi, Fransız Ceza Muhakemesi Hukuku’nun evrimiyle yakından ilişkilidir. İlk düzenlemelerden günümüze kadar geçen süreçte adli kontrolün kapsamı ve uygulanma biçimleri değişikliklere uğramış; bu tedbirin etkinliği ve hukuki niteliği farklı dönemlerde çeşitli tartışmalara konu olmuştur. 1970’lerdeki ilk yasal düzenlemelerle başlayan süreç, sonraki yıllarda karşılaşılan ihtiyaçlar ve eleştiriler doğrultusunda şekillenmeye devam etmiştir.⁸⁸

⁸⁴ Lefebvre Dalloz, LIVRE BLANC – *Le contrôle judiciaire*, Aralık 2024, Erişim tarihi: 18 Temmuz 2025, <https://www.lefebvre-dalloz.fr/ressources/le-controle-judiciaire>.

⁸⁵ Direction de l’information légale et administrative (Başbakanlık), “*Contrôle judiciaire*”, Service-public.fr, Erişim tarihi: 17 Temmuz 2025, <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F2902>.

⁸⁶ Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu, yürürlükteki versiyon, madde 138. *Légifrance*, Erişim tarihi: 17 Temmuz 2025, <https://www.legifrance.gouv.fr>.

⁸⁷ *Légifrance*, madde 138.

⁸⁸ Öztürk 110-111.

Adli kontrol, ceza yargılamalarında tutuklamaya alternatif bir tedbir olarak ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın başlarından itibaren tutuklamanın kişi özgürlüğü üzerindeki ağır etkileri fark edilmiş ve daha hafif, ancak özgürlük kısıtlayıcı tedbirler geliştirilmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu dönemde, 1810 tarihli *Code d'instruction criminelle*⁸⁹ ile Fransız ceza muhakemesi sisteminde bazı ilk uygulamalar görülmekle birlikte, adli kontrol henüz sistematik bir tedbir olarak kabul edilmemiştir.

1958 yılında yürürlüğe giren *Code de procédure pénale*⁹⁰ temel yapıyı oluşturmuş olsa da adli kontrolün kapsamlı ve sistematik olarak düzenlenmesi 1970'lerde gerçekleşmiştir. Bu dönemde adli kontrol tedbiri, tutuklamaya alternatif olarak yasal zemine oturtulmuş; şüpheli veya sanıkların özgürlüklerini çeşitli yükümlülükler ve yasaklarla kısıtlama imkânı hâkimlere tanınmıştır.

21. yüzyıla gelindiğinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının etkisiyle adli kontrolün uygulanması daha hassas ve dengeli hale getirilmiştir. Elektronik izleme sistemlerinin yaygınlaşmasıyla adli kontrolün teknolojik imkânları genişlemiş; kişi özgürlüğü ve kamu düzeni arasındaki denge gözetilmiştir. Günümüzde ise adli kontrol, ihlalleri ve sona erdirilme şartları mevzuatta açıkça düzenlenmiş, önemli bir hukuki araç haline gelmiştir.

6.3. Adli Kontrole İlişkin Mevzuat

Fransız Ceza Muhakemesi Hukuku'nda adli kontrolün yasal çerçevesi, başta Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu (*Code de procédure pénale*) olmak üzere çeşitli kanun ve yönetmeliklerle belirlenmiş; bu normatif yapı, yargı içtihatlarıyla somutlaştırılarak zaman içerisinde gelişmiştir.

Adli kontrole ilişkin esas hükümler, Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 138 ila 144. maddeleri arasında yer almaktadır.⁹¹

⁸⁹ Direction de l'information légale et administrative (Başbakanlık), *Le Code d'instruction criminelle – Lois des 27 novembre - 26 décembre 1808*, FranceArchives, Erişim tarihi: 21 Temmuz 2025, https://francearchives.gouv.fr/fr/pages_histoire/39665.

⁹⁰ Direction de l'information légale et administrative (Başbakanlık), *Promulgation du Code pénal*, FranceArchives, Erişim tarihi: 21 Temmuz 2025, https://francearchives.gouv.fr/fr/pages_histoire/39554.

⁹¹ *Légifrance*, madde 138-144.

Madde 138, adli kontrolün genel şartlarını, uygulanma koşullarını ve amacını düzenlemektedir. Bu madde, adli kontrolün, bireyin özgürlüğünü sınırlandıran ancak tutuklamaya alternatif teşkil eden bir tedbir olduğunu ortaya koymaktadır.⁹²

139 ila 141. maddeler arasında yer alan hükümler, adli kontrol kapsamındaki yükümlülük türlerini ve bunların uygulanma biçimlerini detaylı olarak düzenlemektedir. Bu tedbirler arasında, belirli kişilere yaklaşmama, ikamet yerini terk etmeme ve düzenli olarak karakola başvurma gibi yükümlülükler yer almaktadır.⁹³

Madde 144, özgürlükler ve tutukluluk hâkimi (*Juge des libertés et de la détention* - Sulh Ceza Hâkimi) tarafından adli kontrolün sona erdirilmesine (*mainlevée*) ilişkin usul ve şartları düzenlemektedir.⁹⁴

Adli kontrolün yasal dayanağı Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu (*Code de procédure pénale*) olmakla birlikte, kapsamı ve uygulanma usulleri, 2011 ve 2014 yıllarında çıkarılan bazı kanunlar ile bu kanunların uygulanmasını düzenleyen yönetmelik ve genelgeler sayesinde daha da belirgin hale getirilmiştir. Özellikle *Loi n° 2011-939*⁹⁵ ve *Loi n° 2014-1353 (Loi Loppsi 2)*⁹⁶ gibi kanunlar, adli kontrolün kapsamı ve uygulanma usullerinin şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu çok katmanlı mevzuat yapısı, adli kontrolün etkinliğini sağlamaktadır.

Bununla birlikte, Fransız adli kontrol sistemi yalnızca ulusal mevzuatla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda uluslararası insan hakları standartlarıyla da sıkı biçimde uyumlu hale getirilmektedir. Fransa, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) taraf bir ülke olarak, adli kontrol tedbirlerini uygularken bu sözleşmenin 5. maddesinde güvence altına alınan kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına uygun hareket etmekle yükümlüdür. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatları, özellikle adli kontrolün orantılılığı, hukuki güvenceleri ve birey haklarının korunması bakımından bağlayıcı bir rehber niteliği taşımaktadır. Bu uluslararası yükümlülükler,

⁹² *Légifrance*, madde 138.

⁹³ *Légifrance*, madde 139-141.

⁹⁴ *Légifrance*, madde 144.

⁹⁵ *Loi n° 2011-939 du 10 août 2011. Légifrance*, Erişim tarihi: 21 Temmuz 2025, <https://www.legifrance.gouv.fr/dossierlegislatif/JORFDOLE000023856350/>

⁹⁶ *Loi n° 2014-1353 du 13 novembre 2014 (Loi Loppsi 2). Légifrance*, Erişim tarihi: 21 Temmuz 2025, <https://www.legifrance.gouv.fr/dossierlegislatif/JORFDOLE000029213301/>

Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'nda öngörülen adli kontrol tedbirlerinin uygulanmasında temel bir referans noktası oluşturmaktadır.⁹⁷

6.4. Adli Kontrol Tedbirleri

Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (*Code de procédure pénale*) 138. maddesi, adli kontrol tedbirlerini ayrıntılı biçimde düzenlemekte olup, şüpheli veya sanığın tutuklanmaksızın temel hak ve özgürlüklerinin belirli ölçüde sınırlandırılmasına olanak tanımaktadır. Bu tedbirler, ceza muhakemesi sürecinde yetkili hâkim tarafından uygulanmakta; ölçülülük ilkesi doğrultusunda bireysel özgürlük ile kamu düzeni arasında adil bir denge kurmayı hedeflemektedir.

Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 138. maddesi kapsamında hâkim tarafından öngörüleebilecek başlıca adli kontrol yükümlülükleri şunlardır:

- 1- Hâkim tarafından belirlenen coğrafi sınırlar dışına çıkmama;
- 2- Belirli bir konut veya ikametgâhı, izin verilmedikçe terk etmeme;
- 3- Bazı yerlere gitmeme ya da yalnızca belirlenen yerlere gitme yükümlülüğü;
- 4- Belirlenen sınırların dışındaki tüm seyahatleri önceden hâkime bildirme;
- 5- Hâkimce görevlendirilen ve gizlilik yükümlülüğü bulunan kurumlara düzenli başvuru;
- 6- Yetkili kurum ya da derneklerin çağrılarına uyma ve iş, meslek ya da eğitimle ilgili denetim tedbirlerine riayet;
- 7- Kimlik belgelerinin (özellikle pasaport) mahkeme veya kolluk makamına teslimi;
- 8- Belirli ya da tüm motorlu araçları kullanmaktan kaçınma ve gerektiğinde ehliyetin teslimi (iş amaçlı kullanıma hâkim istisna getirebilir);
- 9- Hâkim tarafından belirlenen kişilerle her türlü temastan kaçınma;
- 10- Özellikle detoksifikasyon amacıyla tıbbi muayene, tedavi veya hastaneye yatış;
- 11- Belirli miktarda ve taksitlerle teminat yatırma yükümlülüğü;
- 12- Seçim görevleri ve sendikal faaliyetler hariç olmak üzere, suçla bağlantılı mesleki ya da sosyal faaliyetlerden uzak durma (avukatlar için baro kurulu değerlendirmesi gereklidir);

⁹⁷ Fransa Dışişleri Bakanlığı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Fransa'nın Katılımı. Erişim tarihi: 21 Temmuz 2025, <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/human-rights/european-court-of-human-rights/>.

- 13- Onaylı çekler dışında çek düzenlememe ve yasaklı çeklerin teslimi;
- 14- Silah bulundurmama veya taşıyamama ve mevcut silahların teslimi;
- 15- Belirlenen miktar ve süre için taşınır ya da taşınmaz teminat gösterme;
- 16- Aile nafakası ve diğer yükümlülüklerle ilişkin mali sorumlulukların yerine getirildiğini belgelendirme.

Buna ek olarak, “ikametgâhı terk etmeme” yükümlülüğü, gerekli görülen hâllerde elektronik izleme araçları (*bracelet électronique*) aracılığıyla denetlenebilmektedir.⁹⁸

Bu doğrultuda, Fransız hukuk sisteminde öngörülen adli kontrol tedbirleri; yerleşim ve seyahat özgürlüğüne yönelik sınırlamalar, belirli kurumlarla iletişim kurma ve denetime tabi olma yükümlülükleri, kimlik ve seyahat belgelerinin teslimi ile araç kullanımına dair kısıtlamalar, belirli kişilerle iletişim yasağı ve tıbbi müdahale yükümlülükleri, teminat yatırma ve mali yükümlülükler ile mesleki ve sosyal faaliyetlerin sınırlandırılması gibi çok boyutlu alanlara yayılmaktadır. Bu tedbirler, bireyin hem özel yaşamını hem de kamusal ilişkilerini doğrudan etkileyen geniş bir uygulama yelpazesi sunmaktadır.⁹⁹

6.5. Adli Kontrolün Uygulama Süreci ve Denetim Mekanizmaları

Fransız Ceza Muhakemesi Hukuku’nda adli kontrol hem soruşturma hem de kovuşturma evrelerinde uygulanabilen; bireyin temel hak ve özgürlüklerine müdahale eden ve özgürlüğünü sınırlayan bir koruma tedbiridir.¹⁰⁰ Bu tedbir, şüpheli veya sanığın yargılaması devam ederken toplumdan tamamen izole edilmeden, belirli yükümlülükler altında gözetim altında tutulmasını mümkün kılar.¹⁰¹ Uygulama ve denetim süreci ise bireyin somut durumu, isnat edilen suçun niteliği ve hâkimin takdirine göre farklılık gösterebilir.

Bu doğrultuda, adli kontrol kararı, ciddi ve tutarlı delillerle desteklenen suç şüphesi bulunan kişiler hakkında verilir. Kural olarak 18 yaşını doldurmuş yetişkinler hakkında uygulanmakla birlikte, belirli şartların varlığı hâlinde çocuk ve genç

⁹⁸ *Légifrance*, madde 138.

⁹⁹ *Le contrôle judiciaire*.

¹⁰⁰ *Le contrôle judiciaire*; ayrıca bkz. *Contrôle judiciaire, Service-public.fr*.

¹⁰¹ *Contrôle judiciaire, Service-public.fr*.

şüpheliler bakımından da bu tedbire başvurulabilir.¹⁰² Karar verme yetkisi, hâkimlik statüsüne sahip farklı yargı mercilerine aittir. Soruşturma aşamasında bu yetki, soruşturma hâkimine; tutuklama veya ev hapsi gibi daha ağır tedbirlerin gerekli olmadığı durumlarda ise özgürlük ve tutukluluk hâkimine (*Juge des libertés et de la détention – JLD*) aittir.¹⁰³ Bu kararlar, istinaf ve Yargıtay denetimine tabidir.¹⁰⁴

Adli kontrol kapsamında şüpheli veya sanığa getirilen yükümlülükler genel olarak iki ana gruba ayrılır. Birinci grup, yasaklayıcı yükümlülüklerdir. Bu kapsamda, kişinin belirli yerlerden uzak durması, belirli kişilerle –özellikle mağdur veya tanıklarla– temas kurmaması, silah bulundurmaması gibi tedbirler yer alır. İkinci grup ise aktif davranışları içeren yükümlülüklerdir. Bunlar arasında düzenli olarak karakola imza verme, hâkime bilgi verme, psikiyatrik tedaviye devam etme ve nafaka ödeme gibi uygulamalar bulunmaktadır.¹⁰⁵

Buna ek olarak, çocuklar ve genç şüpheliler açısından, eğitime devam etme veya staj yapma gibi özel yükümlülükler de öngörülebilir.¹⁰⁶ Bu yükümlülükler hâkimin takdirine göre artırılabilir, azaltılabilir ya da tamamen kaldırılabilir. Tüm bu tedbirlerin temel amacı, şüpheli veya sanığın hareketlerini sınırlandırmak ve ceza yargılamasının sağlıklı şekilde yürütülmesini sağlamaktır. Bu bağlamda hâkim, somut olayın özelliklerine göre tedbirleri belirleme, değiştirme veya kaldırma yetkisine sahiptir.

Adli kontrol tedbirleri, yalnızca genel suçlar bakımından değil, belirli suç türlerine özgü özel düzenlemelerle de desteklenmektedir. Özellikle aile içi şiddet vakalarında, mağdurun korunmasına yönelik olarak sanığın aile konutundan uzaklaştırılması, mağdurun ikametgâhına yaklaşmama yükümlülüğü ve elektronik kelepçe uygulaması gibi özel önlemlere sıkça başvurulmaktadır. Öte yandan, ruh sağlığı sorunları veya bağımlılık problemleri olan kişiler için sosyal ve tıbbi destek içerikli adli kontrol tedbirleri de uygulanmaktadır. Bu kapsama, dijital platformlara erişim kısıtlaması, güvence (teminat) yatırma yükümlülüğü ve silah taşıma yasağı gibi ek önlemler de dahil edilebilmektedir.¹⁰⁷

¹⁰² *Contrôle judiciaire, Service-public.fr.*

¹⁰³ *Le contrôle judiciaire; ayrıca bkz. Contrôle judiciaire, Service-public.fr.*

¹⁰⁴ *Légifrance, madde 138-143; ayrıca bkz. Contrôle judiciaire, Service-public.fr.*

¹⁰⁵ *Le contrôle judiciaire; ayrıca bkz. Contrôle judiciaire, Service-public.fr.*

¹⁰⁶ *Contrôle judiciaire, Service-public.fr.*

¹⁰⁷ *Le contrôle judiciaire.*

Adli kontrol kararı, soruşturmanın seyrine ve şüphelinin tedbirlere uyumuna göre hâkim veya savcı tarafından sona erdirilebilir. Ancak yükümlülüklerin ağır ihlali hâlinde tutuklama tedbirine başvurulabilir.¹⁰⁸ Bu durumda, suçun türü veya ceza süresi dikkate alınmaksızın tutuklama uygulanabilmektedir. Soruşturmanın tamamlanmasıyla birlikte adli kontrol tedbiri kural olarak sona erer. Ancak bazı hâllerde, örneğin sanığın ağır ceza mahkemesine sevk edilmesi durumunda, tedbirin devamı söz konusu olabilir.¹⁰⁹

Bununla birlikte, adli kontrolün haksız veya ölçüsüz şekilde uygulanması hâlinde kişi, devlet aleyhine tazminat talebinde bulunabilir. Ancak uygulamada bu taleplerin kabulü ve etkinliği tartışmalıdır.¹¹⁰

6.6. Adli Kontrole Yönelik Eleştiriler

Fransız Ceza Muhakemesi Hukukunda adli kontrol, tutuklamaya alternatif bir koruma tedbiri olarak tanımlansa da uygulamada bu tanımın ötesine geçerek çok daha geniş kapsamlı bir özgürlük kısıtlama mekanizmasına dönüşmüştür. Her ne kadar özgürlüğü daha az ihlal eden bir seçenek olarak sunulsa da adli kontrol tedbirlerinin uygulanışı, süresi, denetimi ve birey üzerindeki etkileri bakımından ciddi hukuki ve pratik sorunlar doğurmaktadır.¹¹¹

Adli kontrol kapsamında yer alan yükümlülüklerin çeşitliliği ile bu yükümlülüklerin süresiz ve sürekli değiştirilebilir nitelik taşıması, bireyin özgürlüğünün belirsiz ve sınırsız biçimde kısıtlanmasına yol açmakta; bu durum hukuki güvenlik ve makul süre ilkeleriyle çelişmekte, özgürlük haklarına yönelik müdahalelerin ölçülülüğü ve öngörülebilirliği açısından ciddi sakıncalar yaratmaktadır. Özellikle yükümlülüklerin ihlali halinde doğrudan tutuklama kararı verilebilmesi, suçun niteliği ve ceza süresi gözetilmeksizin uygulanmakta olup, bu da kademelilik ilkesi ve hukuk devleti anlayışına aykırılık teşkil etmektedir.¹¹²

Öte yandan, hareket serbestisini kısıtlayan tedbirlerdeki hukuki belirsizlikler ve uygulamadaki güçlükler adli kontrolün etkinliğini zayıflatmaktadır. Yasak bölgelerin

¹⁰⁸ *Le contrôle judiciaire*.

¹⁰⁹ *Légifrance*, madde 139-141.

¹¹⁰ *Le contrôle judiciaire*; ayrıca bkz. *Contrôle judiciaire, Service-public.fr*.

¹¹¹ *Le contrôle judiciaire*; ayrıca bkz. *Contrôle judiciaire, Service-public.fr*.

¹¹² *Le contrôle judiciaire*; ayrıca bkz. *Contrôle judiciaire, Service-public.fr*.

muğlak biçimde tanımlanması, hâkimin barınma yerinin güvenilirliğini değerlendirmedeki sınırlı imkânları, imza verme yükümlülüğünün uygulanmasında karşılaşılan zorluklar ile denetim mekanizmalarının artan iş yükü karşısında işlevsizleşmesi, tedbirlerin hem etkin hem de adil biçimde uygulanmasını engellemektedir. Ayrıca sosyal ve tıbbi destek tedbirlerinin gönüllülüğe dayanması ve kamu kaynaklarının yetersizliği, adli kontrolün rehabilite edici işlevini yerine getirmesini güçleştirmektedir.¹¹³

Mağdurun korunması amacıyla getirilen iletişim yasakları, dijital iletişim kanallarının çeşitliliği ve denetim zorlukları nedeniyle pratikte tam olarak uygulanamamaktadır. Sosyal medya ve dolaylı iletişim araçları aracılığıyla temasın tamamen engellenememesi, tedbirin amacını gerçekleştirmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca mesleki faaliyetlerin kısıtlanmasına ilişkin kararların muğlak ve genel ifadeler içermesi, bireylerin geçim kaybı riskiyle karşı karşıya kalmasına ve orantılılık ilkesi açısından endişelere yol açmaktadır.¹¹⁴

Adli kontrol kararlarında hâkimler arasında gerekçelendirme eksikliği, soyut ifadelerle karar verilmesi ve benzer olaylarda farklı mahkemelerde çelişkili uygulamaların ortaya çıkması, hukuki belirlilik ve öngörülebilirlik ilkeleriyle bağdaşmamaktadır. Bu durum, adli kontrol tedbirinin insan haklarına dayanan meşruiyet zeminini zayıflatmaktadır.¹¹⁵

Sonuç olarak, adli kontrol her ne kadar hukuki düzenlemede özgürlük ile kamu güvenliği arasında bir denge unsuru olarak tasarlanmış olsa da uygulamadaki belirsizlikler, keyfî karar mekanizmaları, denetim eksiklikleri ve yargı sistemindeki yapısal sorunlar nedeniyle bireysel özgürlüklere gereksiz ve orantısız müdahalelere yol açmaktadır. Bu sebeple, adli kontrol sisteminin hem hukuki güvenlik ilkesiyle uyumunun sağlanması hem de etkinliğinin artırılması için kapsamlı reformlara ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesine ihtiyaç vardır.¹¹⁶

¹¹³ *Le contrôle judiciaire*; ayrıca bkz. *Contrôle judiciaire, Service-public.fr*.

¹¹⁴ *Le contrôle judiciaire*.

¹¹⁵ *Le contrôle judiciaire*; ayrıca bkz. *Contrôle judiciaire, Service-public.fr*.

¹¹⁶ *Le contrôle judiciaire*.

6.7. Genel Değerlendirme ve Sonuç

Fransız Ceza Muhakemesi Hukukunda adli kontrol, özgürlük ile kamu güvenliği arasında bir denge unsuru olarak tasarlanmış önemli bir koruma tedbiridir. Ancak, uygulamada bu tedbirin kapsamının genişlemesi ve yükümlülüklerin çeşitliliği, özgürlüğün sınırlandırılmasında belirsizliklere ve orantısız müdahalelere yol açmaktadır. Süreklilik ve değiştirilebilirlik özelliği, bireyin hukuki güvenlik ve makul süre ilkeleri açısından haklarının korunmasını güçleştirmektedir.¹¹⁷

Bunun yanında, uygulamadaki denetim zayıflıkları, hâkimlerin geniş takdir yetkisi ve kararların gerekçelendirilmesindeki eksiklikler, tedbirin meşruiyetini zedelemektedir. Dijital iletişim araçlarının kontrolünün güçlüğü ve mağdurun korunmasına yönelik tedbirlerin etkin uygulanamaması da önemli sorunlar arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak, Fransız adli kontrol sistemi, teoride özgürlük ve güvenlik arasında bir denge sağlama amacı taşıırken, uygulamada karşılaşılan hukuki ve pratik sorunlar bu amacın gerçekleşmesini engellemektedir. Bu nedenle, tedbirlerin hukuki güvenlik ilkeleriyle uyumunun sağlanması, denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve uygulama süreçlerinin şeffaflaştırılması için kapsamlı reformlara ihtiyaç duyulmaktadır.

7. ADLİ KONTROL İLE İLGİLİ TEMEL İLKELER

Adli kontrolün hukuka uygun bir şekilde uygulanabilmesi, bazı temel ilkelerin gözetilmesine bağlıdır. Bunlar:

7.1. Hukuk Devleti İlkesi

Anayasa'nın "Cumhuriyetin Nitelikleri" başlıklı 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olduğu açıkça ifade edilmektedir.

Hukuk devleti kavramı, Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik içtihatlarında; eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, insan haklarına saygı gösteren, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adil bir hukuk düzeni kurarak bunu geliştirip sürdüren, Anayasa'ya aykırı tutum ve davranışlardan kaçınan, Anayasa ve hukukun

¹¹⁷ *Le contrôle judiciaire.*

üstünlüğü ilkelerine bağlı kalan ve yargı denetimine açık olan devlet şeklinde tanımlanmaktadır.¹¹⁸

Hukuk devleti; insan haklarını koruyan, adaleti sağlayan ve güvenliği temin eden devlettir.¹¹⁹ Bu ilke mutlak olup yasama, yürütme ve yargı organlarını bağlayarak keyfiliği önler. Hiç kimse hukukun üstünde değildir; kanun koyucu dâhil herkes hukuka uygun hareket etmek zorundadır.

Hukuk devleti, insan haklarına, adalete ve güvenliğe ilişkin düzenlemeleri yalnızca mevzuatına almakla yetinmez; bu düzenlemelerin etkin şekilde uygulanmasını da güvence altına alır. Uygulamanın aksaması hâlinde ise bunu denetleyecek bağımsız ve tarafsız yargı organlarına sahip olmalıdır.¹²⁰

Adli kontrol, hukuk devleti ilkesi çerçevesinde ele alınmalı ve bu doğrultuda uygulanmalıdır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda açıkça düzenlenen adli kontrol, kişilerin temel hak ve özgürlüklerine doğrudan etki ettiği için sıkı şekil şartlarına tabi kılınmıştır. Ancak, sadece gerekli düzenlemelerin mevzuatta yer alması, hukuk devleti olma bakımından yeterli değildir. Uygulamada da bu kurallara titizlikle uyulması ve aksine davranıldığında bunu denetleyebilecek bağımsız ve tarafsız mahkemelerin bulunması zorunludur.

Adli kontrol kararları bakımından bir denetim mekanizması öngörülmüştür. Ne var ki uygulamada, adli kontrol tedbirine ilişkin mevzuata karar gerekçelerinde yalnızca genel geçer ifadeler yer verilerek hukuk devleti ve kanunilik ilkelerinin yerine getirildiği varsayılmaktadır. Bu yaklaşım ise hukuk devleti ilkesine aykırılık teşkil etmektedir.

7.2. Kişi Hürriyeti Ve Güvenliği İlkesi

Anayasa'nın 19. maddesinde düzenlenen kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı, yasama, yürütme ve yargı organlarının kişilerin özgürlüğüne keyfi şekilde müdahale etmesini engelleyerek güvence altına alınmış temel bir haktır.¹²¹ İlgili maddeye göre,

¹¹⁸ Fulya Kantarcıoğlu, AYM Kararı, E. 2010/93, K. 2012/20, Karşı Oy Gerekçesi.

¹¹⁹ Öztürk ve ark. 67.

¹²⁰ Öztürk ve ark. 68.

¹²¹ Erdem Gül and Can Dündar [GC], App. No: 2015/18567, 25 February 2016, § 62; see also Medvedyev and Others v. France, App. No: 3394/03, 29 March 2010, §§ 76–79; Lütfiye Zengin and Others v. Turkey, App. No: 36443/06, 14 April 2015, § 74; Assanidze v. Georgia [GC], App. No: 71503/01, 8 April 2004, §§ 169–170.

herkes kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına sahiptir. Maddenin devamında ise, kişilerin hangi şartlar altında hürriyetlerinden yoksun bırakılabileceği açıkça belirtilmiştir.¹²² Buna göre, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının kısıtlanması yalnızca Anayasa'nın öngördüğü durumlarda mümkündür.¹²³

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. maddesi de Anayasa m. 19'a benzer şekilde kişi hürriyeti ve güvenliği hakkını korumaktadır.

Anayasa Mahkemesi, hürriyetten yoksun bırakmayı, bir kişinin belirli bir alanda önemli bir süre tutulması ve bu tutmaya kişinin rızasının bulunmaması olarak tanımlamaktadır.¹²⁴ Kişi, rahatsız edici denilebilecek bir süre boyunca özgürlüğünden mahrum bırakılmaktadır. Bu ilke, bireylerin fiziksel özgürlüklerinin korunmasını amaçlamaktadır.¹²⁵

Anayasa'nın 13. maddesi de madde 19'a paralel bir düzenleme getirerek temel hak ve özgürlüklerin yalnızca kanunla sınırlandırılabilceğini belirtmektedir.¹²⁶

Anayasa'nın 19/3. maddesinde tutuklamanın şartları düzenlenmiştir. Buna göre, suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını engellemek, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla ya da kanunda belirtilen ve tutuklamayı zorunlu kılan diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilirler.¹²⁷ Bu hükümde öne çıkan "kuvvetli belirti" unsuru dikkat çekicidir. Anayasa, kişi hürriyetine ağır bir müdahale olan tutuklama tedbirinin uygulanabilmesi için yalnızca basit bir şüpheyi yeterli görmemektedir. Soruşturma sonucunda elde edilen delillerin değerlendirilmesi neticesinde şüphelinin mahkûm olma ihtimalinin, beraat etme ihtimaline kıyasla belirgin şekilde güçlü olması gerekir.¹²⁸

Maddede, tutuklama kararı verilebilecek durumlar; kişinin kaçması, delilleri yok etmesi, değiştirmesi veya gizlemesi gibi somut olgularla sınırlandırılmıştır. Ayrıca tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda açıkça gösterilen diğer hâller de bu

¹²² Anayasa m. 19.

¹²³ Murat Narman, B. No: 2012/1137, 2/7/2013, s. 42.

¹²⁴ Cüneyt Kartal, B. No: 2013/6572, 20.3.2014, § 17; benzer yöndeki kararlar için bkz. Galip Öğüt [GK], B. No: 2014/5863, 1.3.2017, § 34; Storck/Almanya, B. No: 61603/00, 16.6.2005, § 74; Guzzardi/İtalya [BD], B. No: 7367/76, 6.11.1980, §§ 92–93.

¹²⁵ Galip Öğüt, s. 35.

¹²⁶ Murat Narman, s. 43; ayrıca bkz. Ali Hıdır Akyol ve Diğerleri [GK], B. No: 2015/17510, 18.10.2017, § 56.

¹²⁷ Anayasa m. 19.

¹²⁸ Yargıtay 18. Ceza Dairesi, E. 2017/4819, K. 2017/15005.

kapsamdadır. Bu düzenleme, idarenin düzenleyici işlemleriyle tutuklama konusunda kural koymasını engeller. Böylece, tutuklamaya ilişkin kuralların yalnızca kanunla belirlenmesi şartı getirilerek keyfiliğin önüne geçilir ve kişi hak ve özgürlükleri korunur.

Tutuklamaya ilişkin bu şartlar, genel anlamda adli kontrol tedbiri bakımından da geçerlidir. Dolayısıyla adli kontrol kararı verilebilmesi için de kuvvetli belirti aranır. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109. maddesinde, tutuklama sebeplerinin bulunması hâlinde, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol tedbirine karar verilebileceği belirtilmiştir. Bu düzenleme, adli kontrolün uygulanabilmesi için tutuklama koşullarının sağlanmasının gerekli olduğunu ifade etmektedir.¹²⁹ Bu nedenle Anayasa m. 19, adli kontrol tedbirleri açısından da doğrudan uygulanması gereken bir hükümdür. Aksi durumda, kişi hürriyeti ve güvenliği ilkesi ihlal edilmiş olur.

Anayasa'nın 19/7. maddesinde, tutuklanan kişilerin makul süre içinde yargılanma ve soruşturma ya da kovuşturma aşamasında serbest bırakılma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Maddenin devamında, serbest bırakılmanın, yargılama süresince duruşmada hazır bulunmayı veya hükmün infazını temin etmek amacıyla bir güvenceye bağlanabileceği ifade edilmekte olup, bu güvence adli kontrol tedbirine dolaylı bir atıftır.¹³⁰ Dolayısıyla, tutuklu kişinin serbest bırakılmasından sonra hükmün yerine getirilmesini sağlamak için öngörülen bu güvence, adli kontrol tedbiri olarak değerlendirilmektedir.

Tutuklama ve adli kontrole ilişkin Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvurularda, çoğunlukla ihlal edilen hak kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı olarak ortaya çıkmaktadır. Anayasa Mahkemesi de bu ihlalleri, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı çerçevesinde incelemektedir. Nitekim 2012–2022 yılları arasında Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvurulardan 268'inde kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine karar verilmiştir.¹³¹

¹²⁹ CMK m. 109.

¹³⁰ Anayasa m. 19.

¹³¹ T.C. Anayasa Mahkemesi Başkanlığı, Bireysel Başvuru İstatistikleri (23.09.2012–30.06.2022/2).

7.3. Dürüst İşlem İlkesi (Adil Yargılama Yükümlülüğü / Adil Yargılanma Hakkı)

Anayasa'nın "Hak Arama Hürriyeti" başlıklı 36. maddesinde, herkesin meşru vasıta ve yollardan yararlanarak yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunmada bulunma ve adil yargılanma hakkına sahip olduğu, ayrıca hiçbir mahkemenin görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamayacağı açıkça düzenlenmiştir.¹³²

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6. maddesinde de Anayasa m. 36'ya paralel şekilde adil yargılanma hakkına yer verilmiştir.

Gerek ceza yargılaması sürecinde gerekse tutuklama ve adli kontrol tedbirlerinin değerlendirilmesinde, adil yargılanma hakkına özenle riayet edilmelidir. Aksi takdirde, hakları ihlal edilen kişilerin Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmaları kaçınılmaz olacaktır.

Adil yargılanma hakkı başlıca şu unsurları içerir:

- Bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde yargılanma,
- Yalnızca kanunla kurulmuş bir mahkemede yargılanma,
- Yargılamanın makul bir süre içinde tamamlanması,
- Yargılamanın aleniliği (açıklık ilkesi),
- Yargılamanın denetime açık olması,
- Silahların eşitliği ilkesi; bu kapsamda şüpheli veya sanığın savunmasını hazırlayabilmesi için gerekli süre ve imkânlarla sahip olması.¹³³

Anayasa Mahkemesi'nin 2022 yılında yayımladığı bireysel başvuru istatistiklerine göre, 2012–2022 yılları arasında Anayasa Mahkemesi'ne yapılan ve hakkında ihlal kararı verilen 29.196 bireysel başvurudan 20.589'u adil yargılanma hakkına ilişkindir.¹³⁴ Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) Türkiye hakkında verdiği 19.557 ihlal kararından 7.716'sı da adil yargılanma hakkına ilişkindir.¹³⁵ Bu veriler, uygulamada en fazla ihlal edilen hakkın adil yargılanma hakkı olduğunu açıkça göstermektedir.

¹³² Anayasa m. 36.

¹³³ Öztürk ve ark. 77.

¹³⁴ T.C. Anayasa Mahkemesi Başkanlığı, Bireysel Başvuru İstatistikleri (23.09.2012–30.06.2022/2).

¹³⁵ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, İstatistikler, echr.coe.int.

Adil yargılanma hakkı, tüm dava türlerini kapsayan evrensel bir güvencedir. Ceza yargılamasında ihlaller söz konusu olabileceği gibi, hukuk ve idari yargılamalarda da benzer ihlaller yaşanabilmektedir. Bu nedenle adil yargılanma hakkı, yargılamanın her aşamasında gözetilmesi gereken temel bir ilkedir.¹³⁶

Adil yargılanma hakkı, adli kontrol kararlarında da gözetilmesi ve uygulanması gereken temel bir güvencedir. Bu hak, bireylerin savunma imkânlarını koruyarak yargı sürecinde adaletin gerçekleşmesini teminat altına alır.

7.4. Meram Anlatma İlkesi

Anayasa'nın "Hak Arama" başlıklı 36. maddesinde, herkesin meşru vasıta ve yollardan yararlanarak yargı mercileri önünde iddia ve savunmada bulunma ve adil yargılanma hakkına sahip olduğu, hiçbir mahkemenin de görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamayacağı açıkça belirtilmiştir. AİHS'nin 6. maddesi de benzer şekilde bu hakkı düzenlemektedir.

Ceza yargılamasında, özellikle tutuklama ve adli kontrol tedbirlerinin değerlendirilmesinde, meram anlatma ilkesi büyük önem taşır. Bu ilke, şüpheli veya sanığın kendisini savunabilmesini, dertlerini ifade edebilmesini, aleyhine ileri sürülen iddiaları ve delilleri çürütebilmesini ve yargılamanın seyrine etkin şekilde katılabilmesini güvence altına alır. Şüpheli veya sanık, yeterince dinlenmeden mahkûm edilmemeli; iddialara karşı savunma imkânına sahip olmalıdır.¹³⁷

Meram anlatma ilkesi, hukuk devleti ilkesinin bir uzantısıdır. Anayasa'da açıkça düzenlenmemiş olmakla birlikte, Anayasa m. 90 uyarınca AİHS'nin 6. maddesi doğrudan uygulanabilir niteliktedir. Bu nedenle, adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirilerek yargı sürecinde etkin şekilde uygulanması gereklidir.

AİHM, Türkiye aleyhine verdiği çeşitli kararlarda, şüpheli veya sanığın duruşmalara bizzat çağrılarak ifadesinin veya sorgusunun yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Örneğin, başvurusunun Ankara DGM'deki yargılamasında sık aralıklarla hâkim karşısına çıkarılmaması, mahkemenin bağımsız ve tarafsız olmaması gerekçesiyle AİHS'nin 6. maddesinin ihlali olarak değerlendirilmiştir. Bu karar, adil

¹³⁶ İzzet Tercan, Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru Kararları Çerçevesinde Adil Yargılanma Hakkı, Adalet Yayınevi, Ankara 2023, s. 26.

¹³⁷ Öztürk ve ark. 89-90.

savunma hakkının ve meram anlatma ilkesinin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.¹³⁸

Meram anlatma ilkesi, soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında geçerlidir. Şüpheli açısından kolluk, Cumhuriyet Savcısı ve Sulh Ceza Hâkimliği önünde; sanık açısından ise mahkeme önünde uygulanır.¹³⁹

Anayasa'nın 38. maddesinde yer alan "Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılamaz"¹⁴⁰ hükmü, masumiyet karinesini ifade eder. Masumiyet karinesi yalnızca kovuşturma değil, soruşturma aşamasında da geçerlidir. Dolayısıyla Cumhuriyet Savcısı ve kolluk kuvvetleri de şüpheliye suçsuz bir kişiymiş gibi davranmakla yükümlüdür. Ancak uygulamada, elde edilen bulgular doğrultusunda şüphelinin suçsuz olabileceği ihtimali zaman zaman göz ardı edilebilmekte; kolluk veya savcılık, şüphelinin beyanlarını kendi kurgusuna uydurma eğilimine girebilmektedir. Bu yaklaşım, şüphelinin delillerinin gereği gibi değerlendirilmemesine sebep olur.

Oysa şüphelinin ifade sırasında meramını anlatabilmesi, sonradan yer gösterme, teşhis veya tutuklama gibi tedbirlerin gereksiz hale gelmesini sağlayarak kişiye yönelik haksız müdahaleleri önleyebilir. Bu hem temel hakların korunmasına hem de adalete güvenin artmasına katkıda bulunur.¹⁴¹

Soruşturma veya kovuşturmada, ifade veya sorguya başlamadan önce şüpheli ya da sanığa isnat edilen suç açıkça bildirilmeli; bu sayede kişi kendisini etkin şekilde savunabilmelidir. Kişinin belirsizlik içinde bırakılması ve aleyhine delil toplanmaya çalışılması, hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaz.¹⁴²

Meram anlatma ilkesinin doğal bir sonucu olarak şüpheli veya sanık, kendiliğinden ifade vermeyi veya sorgulanmayı talep etme hakkına da sahiptir.¹⁴³

Tutuklama veya adli kontrol kararı vermeye yetkili merci Sulh Ceza Hâkimliği'dir. Sulh Ceza Hâkimi, şüpheliyi dinlerken bu ilkeye uygun hareket etmeli,

¹³⁸ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Mehdi Zana (No: 2) / Türkiye, Başvuru No: 26982/95, 6 Nisan 2004, Nihai Karar.

¹³⁹ Dülger / Taşkın 98-99.

¹⁴⁰ Anayasa m. 38.

¹⁴¹ Eryılmaz, Mesut Bedri, Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012, s. 105-106.

¹⁴² Şahin / Göktürk 84; ayrıca bkz. Şahin / Göktürk 140.

¹⁴³ Şahin / Göktürk 139.

kişinin kendisini ifade etmesine imkân tanınmalıdır. Şüpheli Türkçe bilmiyorsa tercüman atanmalı, zorunlu müdafilik şartlarının olduğu durumda da müdafî görevlendirilmelidir.¹⁴⁴ Bu yükümlülük, adli kontrol kararlarında da aynen geçerlidir.

Sulh Ceza Hâkimi, adli kontrole karar verirken şüpheliyi dinlemeli ve meramını anlatması için gereken imkânları sağlamalıdır. Aksi halde bu ilkenin ihlali söz konusu olur.

7.5. Masumiyet Karanesi

Masumiyet karanesi, ceza yargılamasında sanığın üzerine isnat edilen suç işlediğinin kesin biçimde ispatlanamaması hâlinde hakkında beraat kararı verilmesi gerektiğini ifade eden temel bir hukuk ilkesidir. Anayasa'nın 38. maddesinde yer alan "Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılmaz"¹⁴⁵ hükmü, bu ilkenin anayasal dayanağını oluşturur. Masumiyet karanesi, bireylerin adil yargılanma hakkının güvencelerinden biridir.

Bu ilke, yalnızca kovuşturma aşamasında değil, soruşturma sürecinde de geçerlidir. Bu bağlamda, adli kontrol tedbirinin uygulanmasında da masumiyet karanesi dikkate alınmalıdır.¹⁴⁶ Sulh Ceza Hâkimliği, adli kontrol kararı verirken gerekli şüphe düzeyini yeterli görmüyorsa şüphelinin lehine yorum yaparak adli kontrol tedbirine hükmetmemelidir.

Adli kontrol tedbirinin devamına karar verilirken, bu tedbirin dayanağı olan olguların hâlen geçerli olup olmadığı somut gerekçelerle ortaya konulmalı ve karar buna göre oluşturulmalıdır. Tutukluluk hâlinin devamına karar verilirken de adli kontrolün neden yeterli bir tedbir sayılmadığı gerekçeli bir şekilde açıklanmalıdır.¹⁴⁷

Anayasa Mahkemesi, bazı kararlarında tutukluluğun devamının, masumiyet karanesine rağmen ancak kamu yararını üstün kılan somut koşulların varlığı hâlinde haklı görülebileceğini vurgulamaktadır.¹⁴⁸

Adli kontrolün süresinin kanunda öngörülen sınırlarla uyumlu olması, tek başına tedbirin makul süre içinde uygulandığını göstermez. Sulh Ceza Hâkimliği, adli

¹⁴⁴ Şahin / Göktürk 71; ayrıca bkz. Şahin / Göktürk 205.

¹⁴⁵ Anayasa m. 38.

¹⁴⁶ Öztürk ve ark. 90.

¹⁴⁷ Eryılmaz 187.

¹⁴⁸ Anayasa Mahkemesi Kararı, Murat Narman, B. No: 2012/1137, 2/7/2013, s. 61.

kontrolün öngörülen süre boyunca neden gerekli olduğunu da gerekçelendirmelidir. Uzun süre devam eden adli kontrol tedbirlerinin, yargılamayı yapan mahkemeyi mahkûmiyet kararı verme yönünde baskı altına aldığı ve bu durumun hem adil yargılanma hakkını hem de masumiyet karinesini ihlal edebileceği unutulmamalıdır.¹⁴⁹

Yargılama sonucunda mahkûmiyet kararı dışında bir hüküm verilecekse, hükümde suçluluk ima eden ifadeler yer verilmemelidir. Bu hassasiyet, koruma tedbirlerine ilişkin kararlarda da gözetilmelidir. Anayasa Mahkemesi, bu hususu pek çok kararında özellikle vurgulamaktadır.¹⁵⁰

Sonuç olarak, masumiyet karinesi ve buna bağlı ilkeler, adli kontrol tedbirinin uygulanıp uygulanmayacağı değerlendirilirken titizlikle gözetilmelidir. Bu yaklaşım, daha sonra doğabilecek hak ihlallerinin önlenmesine katkı sağlayacaktır.

¹⁴⁹ Dülger / Taşkın 102; ayrıca bkz. Eryılmaz 200.

¹⁵⁰ AYM, Sebğatullah Altın, B. No: 2013/1503, 2/12/2015, s. 27; ayrıca bkz. AYM, Ramazan Yıldız, B. No: 2014/2354, 16/10/2014, s. 31.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK CEZA MUHALEMESİ HUKUKUNDA ADLİ KONTROL

1. ADLİ KONTROLÜN ŞARTLARI

Adli kontrol, bir koruma tedbiridir. Adli kontrole karar verilebilmesi için, adli kontrole ilişkin özel şartların yanı sıra koruma tedbirlerine dair genel şartların da bulunması gerekir. Koruma tedbirlerine ilişkin genel şartlar, “Adli Kontrolün Genel Özellikleri” başlıklı bölümde ele alındığından, bu bölümde yalnızca adli kontrole özgü şartlara değinilecektir.

Adli kontrol, hüküm kesinleşmeden önce şüpheli veya sanığın temel hak ve hürriyetlerine müdahale teşkil ettiğinden, sıkı şekil şartlarına tabi tutulmuştur. Gerekli şartların tamamı mevcutsa adli kontrole karar verilebilir; ancak bu şartlardan biri dahi eksikse adli kontrol kararı verilemez.¹⁵¹ Aksi hâlde verilen karar hukuka aykırı sayılacak ve hukuki denetim mercileri tarafından iptal edilmesi veya bozulması söz konusu olacaktır.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 109. maddesinde, 100. maddede belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol tedbirinin uygulanabileceği hükme bağlanmıştır.¹⁵² Bu düzenleme doğrultusunda, adli kontrole karar verilebilmesi için iki temel şartın bir arada bulunması gerekmektedir.¹⁵³ Bunlar şunlardır:

- 1- Bir suç sebebiyle yürütölen bir soruşturmaının bulunması,
- 2- CMK m. 100’de belirtilen tutuklama sebeplerinden birinin mevcut olmasıdır.

Adli kontrol kararına hükmedilebilmesi için aranan ilk şart, bir suç sebebiyle yürütölen bir soruşturmaının varlığıdır. Soruşturma, yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden itibaren başlayıp, iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi ifade etmektedir. Bu aşamada, suç şüphesi altında bulunan kişi “şüpheli” olarak adlandırılır.

¹⁵¹ Özbek 347.

¹⁵² CMK m. 109.

¹⁵³ Öztürk 493.

Soruşturma aşamasında, Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine Sulh Ceza Hâkimi tarafından adli kontrol kararı verilebilir.¹⁵⁴

Her ne kadar kanun koyucu CMK m. 109’da yalnızca “soruşturma” kavramını kullanmışsa da bu kavramın kovuşturma sürecini de kapsayacak şekilde geniş yorumlanması gerekir. Kovuşturma; iddianamenin kabulünden başlayarak hükmün kesinleşmesine kadar geçen aşamayı ifade eder. Bu aşamada suç isnadı altında bulunan kişiye ise “sanık” denilmektedir.

Kovuşturma aşamasında ise adli kontrol kararı, Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine veya mahkeme tarafından re’sen verilebilir.¹⁵⁵ Soruşturma ve kovuşturma aşamaları dışında ise kural olarak adli kontrole karar verilemez.¹⁵⁶

Gerekli şartların bulunması hâlinde her suç için adli kontrole karar verilebilir. İhlal edilen kanun hükmü ve bu hüküm için öngörülen cezanın ağırlığı, ölçülülük ilkesi çerçevesinde değerlendirilir. Ölçülülük sağlandığı sürece her suç bakımından adli kontrol uygulanabilir.¹⁵⁷

Her ne kadar adli kontrol ile tutuklamanın şartları aynı olsa da bu iki tedbirin birbirinden bağımsız olduğu unutulmamalıdır. Adli kontrol, tutuklamaya alternatif bir koruma tedbiridir ve bu yolla tutuklamanın istisnai bir tedbir olarak uygulanması amaçlanmaktadır. Ayrıca adli kontrol, bazen tutuklama tedbirinden sonra uygulanan ve tutuklamayı tamamlayıcı bir işlev de görebilmektedir. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 109/7. maddesine göre, kanunlarda öngörülen tutukluluk sürelerinin dolması nedeniyle salıverilenler hakkında adli kontrole ilişkin hükümler uygulanabilir. Ancak bu durumda da tutuklama şartlarının devam ettiği hususu göz ardı edilmemelidir.¹⁵⁸

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 109/2. maddesi uyarınca, tutuklama yasağı bulunan durumlarda dahi adli kontrol tedbiri uygulanabilir. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 100/4. maddesinde tutuklama yasağı düzenlenmiş olup, buna göre sadece adli para cezasını gerektiren suçlar ile vücut dokunulmazlığına karşı kasten işlenenler hariç, hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı

¹⁵⁴ Öztürk 495.

¹⁵⁵ Öztürk 495.

¹⁵⁶ Özbek 280.

¹⁵⁷ Özbek 279-280.

¹⁵⁸ CMK m. 109.

verilemez.¹⁵⁹ Bu durumda tutuklama kararı verilemeyecek olsa da adli kontrole karar verilmesi mümkündür. Bu yönüyle adli kontrol, tutuklamadan bağımsız bir tedbirdir. Ayrıca, tutuklama yasağı bulunan hallerde adli kontrol uygulanırken şüpheli veya sanığın yükümlülükleri ihlal etmesi hâlinde hakkında tutuklama kararı verilebileceği de unutulmamalıdır.¹⁶⁰

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109/4. maddesinde, tutuklama yerine adli kontrol tedbirinin uygulanabileceği bazı özel durumlar düzenlenmiştir. Buna göre, ağır hastalık veya engellilik nedeniyle ceza infaz kurumunda yaşamını tek başına sürdüremeyen şüpheliler ile gebe veya doğumdan itibaren altı ay geçmemiş kadın şüpheliler hakkında tutuklama yerine adli kontrol uygulanabilir. Ayrıca, hakkında mahkûmiyet kararı verilmiş ve bu karara karşı istinaf veya temyiz başvurusu yapılmış kişiler için, UYAP kayıtlarının incelenmesi sonucunda hükmü veren ilk derece mahkemesi adli kontrol kararı verebilir.¹⁶¹

Bu düzenleme, kanun koyucunun bazı özel durumlarda, korunmaya muhtaç kişilere tutuklama yerine adli kontrol uygulanmasını öncelikli gördüğünü göstermektedir. Ayrıca, hakkında verilen mahkûmiyet hükmü kesinleşmemiş olan sanığın istinaf veya temyiz yoluna başvurması da adli kontrolün uygulanmasına zemin hazırlamaktadır. Burada temel hukuk ilkesi, özgürlüğün kısıtlanması yerine daha hafif ve orantılı bir tedbirin tercih edilmesi ilkesidir.

Ancak uygulamada bu düzenlemenin kötüye kullanılabildiği de görülmektedir. Sürekli suç işleyen bazı kadın şüphelilerin, sırf tutuklanmamak amacıyla çocuk sahibi oldukları gözlemlenmektedir. Bu tür durumlarda, ilgili düzenlemeye rağmen tutuklama şartları mevcutsa Sulh Ceza Hâkimliği'nin tutuklama kararı verebilmesi, bu hükmün amacına aykırı şekilde suiistimal edilmesini önlemek açısından büyük önem taşımaktadır.¹⁶²

Tutuklama yasağına ilişkin önemli bir düzenleme de Çocuk Koruma Kanunu'nun 21. maddesinde yer almakta olup, buna göre on beş yaşını doldurmamış

¹⁵⁹ CMK m. 109.

¹⁶⁰ Şahin / Göktürk 310-311; ayrıca bkz. Aldemir 251-253; Özbek 278.

¹⁶¹ CMK m. 109.

¹⁶² Öztürk / Kazancı / Güleç 117; ayrıca bkz. Özbek 281.

çocuklar hakkında, üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiiller nedeniyle tutuklama kararı verilemez.¹⁶³

Türk Ceza Kanunu'nun 6/1-b maddesine göre çocuk, "henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi"¹⁶⁴ olarak tanımlanırken; Çocuk Koruma Kanunu'nun 3/1-a maddesinde ise, daha erken yaşta ergin olsa dahi on sekiz yaşını doldurmamış kişiler çocuk kabul edilmektedir.¹⁶⁵

Belirtmek gerekir ki, çocuklar için öngörülen bu yaş sınırı, suçun işlendiği zamana değil, koruma tedbirinin uygulanacağı zamana göre değerlendirilmelidir.¹⁶⁶

Çocukların korunması amacıyla, yetişkinlere kıyasla farklı düzenlemeler yapılması zorunludur. Bu kapsamda, yalnızca tutuklama yasağına ilişkin hükümler değil, genel olarak koruma tedbirlerinde de çocuklara yetişkinlerden farklı ve ölçülü bir yaklaşım benimsenmeli; bu tedbirlere ancak son çare olarak başvurulmalıdır.

Çocuk Koruma Kanunu'nun 20. maddesi ile çocuklara uygulanabilecek adli kontrol tedbirlerinin kapsamı genişletilmiştir. Çocuklar bakımından hem ÇKK m. 20'de yer alan hem de CMK m. 109'daki adli kontrol tedbirleri uygulanabilmektedir. Ancak adli kontrol tedbirleri açısından çocuklar için farklı şartlar öngörülmemiştir. Dolayısıyla, CMK m. 109'da belirtilen adli kontrol şartları çocuklar bakımından da aynen geçerlidir.

Ne yazık ki, Çocuk Koruma Kanunu'nun 20/2. maddesinde yer alan düzenleme ile çocukların korunması ilkesinden önemli ölçüde sapıldığı görülmektedir. Buna göre, "Bu tedbirlerden sonuç alınamaması, sonuç alınamayacağının anlaşılması veya tedbirlere uyulmaması durumunda tutuklama kararı verilebilir."¹⁶⁷ ifadesi yer almaktadır. Bu hüküm, çocukların korunması ilkesine aykırılık teşkil etmektedir.

Adli kontrole karar verilebilmesi için aranan ikinci temel şart, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 100. maddesinde belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığıdır. Buna göre, kuvvetli suç şüphesini gösteren somut delillerin bulunması ve tutuklamayı gerektiren bir nedenin mevcut olması hâlinde, şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı

¹⁶³ Çocuk Koruma Kanunu m. 21.

¹⁶⁴ TCK m. 6.

¹⁶⁵ ÇKK m. 3.

¹⁶⁶ Öztürk / Kazancı / Güleç 118.

¹⁶⁷ ÇKK m. 20.

verilebilir.¹⁶⁸ Bu maddeden hareketle, tutuklama tedbirinin uygulanabilmesi için iki temel şartın bir arada bulunması gerektiği anlaşılmaktadır: Birincisi, kuvvetli suç şüphesini gösteren somut delillerin varlığı; ikincisi ise tutuklama nedeninin mevcut olmasıdır.¹⁶⁹

Tutuklamaya karar verilebilmesi için kuvvetli suç şüphesini gösteren somut delillerin bulunması zorunludur. Adli kontrole karar verilirken de bu şart aranır. Kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillere daha önceki bölümlerde değinildiği için burada sadece bu şartın adli kontrole karar verilmesi bakımından gerekli olduğunu belirtmekle yetineceğiz.

Tutuklamaya karar verilebilmesi için aranan ikinci şart, somut tutuklama nedenlerinin varlığıdır. Bu kapsamda, en az birinin somut şekilde bulunması gerekmektedir. Bunlar arasında, sanığın kaçtığı, saklandığı veya kaçma şüphesi uyandıran somut delillerin olması; ayrıca sanığın delilleri yok etmeye, gizlemeye veya değiştirmeye yönelik davranışlarda bulunması ve tanık, mağdur veya diğer kişiler üzerinde baskı kurmaya çalışması gibi eylemler yer almaktadır. Bu davranışların kuvvetli şüphe doğuracak somut olgularla desteklenmesi de tutuklama nedeni olarak kabul edilmektedir.¹⁷⁰

Tutuklama nedenleri sınırlıdır; kıyas yoluyla yeni tutuklama nedenleri belirlenemez ve mevcut nedenler kıyas yoluyla genişletilemez.

Adli kontrole başvurulabilmesi için yukarıdaki tutuklama nedenlerinden en az birisinin varlığı gereklidir. Sulh Ceza Hâkimliği, karar verirken bu nedenleri somut şekilde gerekçelendirmek zorundadır. Soyut gerekçelere dayanarak adli kontrol kararı verilmesi veya adli kontrolün yetersiz olması sebebiyle tutuklama kararı verilmesi hukuka aykırıdır. Ayrıca, adli kontrol kararında mevzuatın sadece tekrarlanması şeklindeki gerekçelendirmeler de uygun değildir.

Örneğin, şüpheli veya sanığın soruşturma veya kovuşturma süreci devam ederken pasaport edinmesi, yurtdışına uçak bileti alması, yerleşim yerini değiştirmesi

¹⁶⁸ CMK m. 100.

¹⁶⁹ CMK m. 100.

¹⁷⁰ CMK m. 100/2.

ya da yurtdışında kalacak bir yer ayarlaması gibi durumlar, kaçma şüphesi uyandıran somut olgulardır.¹⁷¹

Şüpheli veya sanığın kaçması; yargılama süreci sırasında mahkemeye veya yetkili mercilere bildirdiği adreste bulunamaması ya da yasal yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumudur. Kaçma şüphesi nedeniyle tutuklamanın amacı, şüpheli veya sanığın yargılama süresince hazır bulundurulmasını sağlamaktır. Kaçma şüphesinin varlığı değerlendirilirken somut olayın özellikleri dikkate alınmalıdır.

Tutuklama nedenlerinden bir diğeri ise şüpheli veya sanığın davranışlarıdır. Buna göre, şüpheli veya sanığın delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme ya da tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapma girişiminde bulunduğu yönünde kuvvetli şüphe bulunuyorsa tutuklama kararı verilebilir. Ceza muhakemesinin temel amacı, maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. Bu amaca ulaşılabilmesi için muhakeme makamlarının başvurduğu araçlara ve kanıtlara delil denir.

Eğer deliller toplanmış veya yeni bir delil toplanmasına gerek kalmamışsa, delillerin karartılması ihtimaline dayanarak tutuklama kararı verilmesi hukuka aykırıdır.¹⁷² Ancak uygulamada, delil karartma şüphesi gerekçesiyle, karartılacak bir delil kalmamışken dahi tutuklama kararlarının verildiği görülmektedir. Bu durum hukuka aykırıdır. Delillerin toplanmamış olmasından doğan sorumluluk şüpheli veya sanığa yüklenemez.

Tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişimi de delil karartma kapsamına girer. Buradaki başkaları kavramına bilirkişiler, tanık veya mağdurların yakınları ve diğer üçüncü kişiler de dahildir. Dikkat edilmesi gereken nokta, baskı ihtimalinin yeterli olmayıp baskı girişimi yönünden kuvvetli bir şüphenin bulunması gerekliliğidir. Örneğin, şüpheli veya sanık mağdurun evinin yakınında ikamet etmiyor olmasına rağmen sık sık oradan geçiyor, mağduru arıyor veya mesaj gönderiyorsa bu durum baskı girişimine dair kuvvetli şüphe oluşturabilir.

Delillerin karartılması tehlikesiyle tutuklanan şüpheli veya sanık hakkında, deliller toplanıp güvence altına alındıktan sonra bu gerekçeyle tutuklamaya devam edilmesi de hukuka aykırıdır. Bu durumda ilgili kişi derhal serbest bırakılmalıdır.¹⁷³

¹⁷¹ Şahin 295.

¹⁷² Şahin 296.

¹⁷³ Şahin 296.

Katalog suçlar, tutuklama nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda, suç işlediğine dair somut delillerle desteklenen kuvvetli şüphe var ise tutuklama kararı verilebilir. Katalog suçlar arasında; Türk Ceza Kanunu'nda yer alan soykırım, insanlığa karşı suçlar, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti, kasten öldürme, ağırlaştırılmış kasten yaralama, işkence, cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı, hırsızlık, yağma, uyuşturucu madde ticareti, suç örgütü kurma, devletin güvenliği ve anayasal düzenin işleyişine karşı suçlar bulunmaktadır.

Bunun yanı sıra, silah kaçakçılığı, zimmet suçu, kaçakçılıkla mücadeleyle ilişkin suçlar, kültür ve tabiat varlıklarını koruma kapsamında düzenlenen suçlar, ormanları kasten yakmaya ilişkin suçlar, toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununa aykırı suçlar, terörle mücadele suçları ile kadına ve sağlık çalışanları ile öğretmenlere karşı görevleri sırasında veya görevleri sebebiyle işlenen kasten yaralama suçları da katalog suçlar arasında yer alır.

Özellikle kamu görevlilerine yönelik işlenen bu tür suçlar, tutuklama bakımından daha ağır değerlendirilmekte ve şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilmesinin gerekçesi olarak kabul edilmektedir.

Katalog suçlar yönünden somut delillere dayanan kuvvetli şüphe bulunması ve tedbirin ölçülü olması halinde tutuklama kararı verilebilir. Ancak katalog suçlar nedeniyle tutuklama kararı verilmesi zorunlu değildir. Hâkim, tutuklama yerine adli kontrol tedbirine de karar verebilir ya da hiç tedbir uygulamayabilir. Katalog suçlar kıyas yoluyla genişletilemez. Ayrıca, bir suçun katalog suç olması tek başına tutuklama kararı verilmesi için yeterli gerekçe oluşturmaz; aksi takdirde karar hukuka aykırı olur.

Belirtilen tüm şartların sağlanması durumunda hâkim adli kontrol tedbirine karar verebilir. Ancak bu şartların tamamının gerçekleşmesi adli kontrol kararını zorunlu kılmaz. Hâkim, tedbirin ölçüsüz olduğuna kanaat getirirse veya gerekli görmezse adli kontrol tedbirini uygulamaktan kaçınabilir.¹⁷⁴

¹⁷⁴ Öztürk / Kazancı / Güleç 117.

2. ADLİ KONTROL KARARI VERİLMESİ

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 110. maddesine göre, şüpheli, Cumhuriyet Savcısının talebi ve sulh ceza hâkiminin kararı ile soruşturma evresinin her aşamasında adli kontrol altına alınabilir.¹⁷⁵ Soruşturma evresi ise, suç şüphesinin yetkili mercilerce öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen süreci ifade etmektedir.¹⁷⁶ Bu evrede suç şüphesi altında bulunan kişi şüpheli, soruşturmanın yürütülmesinden sorumlu kişi ise Cumhuriyet Savcısıdır. Bu nedenle, soruşturma evresini ve şüpheliyi en iyi bilen merci Cumhuriyet Savcısıdır. Şüpheli hakkında koruma tedbiri gerektirip gerektirmediğini en iyi şekilde değerlendirecek kişi de odur. Bu sebeple kanun, soruşturma aşamasında adli kontrol tedbiri uygulanmasını talep yetkisini Cumhuriyet Savcısına tanımıştır. Cumhuriyet Savcısı, Sulh Ceza Hâkimi'nden şüpheli hakkında adli kontrol uygulanmasını isteyebilir; ancak Sulh Ceza Hâkimi re'sen adli kontrole karar veremez.¹⁷⁷ Sadece CMK m. 163'te öngörülen istisnai durumda, soruşturmayı bizzat yürüten Sulh Ceza Hâkimliği re'sen adli kontrol kararı verebilir.¹⁷⁸

Adli kontrol talebinde bulunulurken ve karar verilirken, kuvvetli suç şüphesini gösteren somut olguların bulunması, kanunda öngörülen bir tutuklama nedeninin mevcut olması ve tedbirin ölçülülük ilkesine uygunluğu aranır.¹⁷⁹

Gerek Cumhuriyet Savcısının adli kontrol talebi gerekse Sulh Ceza Hâkimliği'nin kararı gerekçeli olmalı, gerekçe somut olgulara dayanmalı, yalnızca mevzuatın tekrarıyla yetinilmemelidir. Soyut gerekçeler veya mevzuat tekrarı hukuka aykırıdır ve kararı bozma sebebidir.

Sulh Ceza Hâkimi, karar verirken vasıtasızlık ilkesine uymalı, delilleri bizzat incelemelidir. Delil sözlü ise dinlemeli, yazılı ise okumalı, eşya veya iz şeklindeyse bizzat incelemelidir.

CMK m. 101/2-d gereğince tutuklama kararının şüpheli veya sanığa sözlü olarak bildirilmesi, bir örneğinin de yazılı olarak verilmesi zorunludur. Bu kural, kişinin kendini savunma hakkını kullanabilmesi için öngörülmüştür. Gıyapta tutuklama kararı verilememesi kuralının adli kontrol tedbiri için de kıyasen uygulanması gerektiği, adli

¹⁷⁵ CMK m. 110.

¹⁷⁶ CMK m. 2/e.

¹⁷⁷ Öztürk / Kazancı / Güleç 119; ayrıca bkz. Aldemir 252.

¹⁷⁸ Aldemir 253; ayrıca bkz. Centel 384.

¹⁷⁹ Aldemir 251.

kontrolün de kişinin savunma hakkını sınırlayan bir koruma tedbiri olması nedeniyle isabetlidir.¹⁸⁰ CMK m. 248/5'te kaçak şüpheli veya sanık hakkında gıyapta tutuklama kararı verilebileceği istisnai olarak düzenlenmiştir; ancak bu hüküm kapsam itibarıyla yalnızca tutuklamayı kapsamakta, adli kontrolü kapsamamaktadır.¹⁸¹

Cumhuriyet Savcısı, şüphelinin doğrudan adli kontrol altına alınmasını isteyebileceği gibi, CMK m. 103 uyarınca tutuklu bulunan şüphelinin adli kontrol tedbiriyle serbest bırakılmasını da talep edebilir. Şüpheli veya müdafî de aynı yönde talepte bulunabilir. Ayrıca, Cumhuriyet Savcısı soruşturma sırasında tutuklama veya adli kontrol tedbirinin gereksiz olduğu kanısına varırsa, şüpheliyi re'sen serbest bırakabilir. Kovuşturmayla yer olmadığına karar verildiğinde ise tutuklama ve adli kontrol tedbirleri kendiliğinden sona erer.¹⁸²

Uygulamada, bazı Cumhuriyet Savcılarının, adli kontrol veya tutuklama kararlarının kaldırılması için Sulh Ceza Hâkimi'ne başvurdukları görülmektedir. Oysa CMK m. 103 uyarınca Cumhuriyet Savcısı bu tedbirleri bizzat kaldırma yetkisine sahiptir; bu yetkinin hâkimden talep edilmesi hukuken geçersizdir. Sulh Ceza Hâkimi, Cumhuriyet Savcının yetkisi olduğunu belirterek talebi reddetmeli, Cumhuriyet Savcısı ise yetkisini kullanarak işlemi doğrudan gerçekleştirmelidir.

Adli kontrol talebi reddedilen Cumhuriyet Savcısının, CMK m. 111/2'ye göre bu karara karşı itiraz hakkı vardır. İtirazlar CMK m. 268/3-b kapsamında incelenir. Sulh Ceza Hâkimliği'nin bu konuda verdiği karara yapılan itirazı Asliye Ceza Mahkemesi hâkimi inceler. Asliye Ceza Mahkemesinin kararı kesindir; ancak ilk defa tutuklama kararı verilirse bu karara karşı da itiraz mümkündür.

Soruşturma evresinde, şüpheli veya müdafî, koşulsuz serbest bırakılmayı talep edebilir. Ayrıca, tutuklama talebi karşısında adli kontrol tedbiriyle serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. CMK m. 104 uyarınca bu talepler sorguda Sulh Ceza Hâkimliği'nde dile getirilebilir ve karara itiraz edilebilir. Cumhuriyet Savcısı adli kontrole karar veremez; ancak Sulh Ceza Hâkimliği'nden adli kontrol talebinde bulunabilir. Bu nedenle, şüpheli veya müdafî de taleplerini Cumhuriyet Savcısı önünde ileri sürebilir.

¹⁸⁰ Özbek 289.

¹⁸¹ Öztürk / Kazancı / Güleç 104-105.

¹⁸² CMK m. 111.

Uygulamada müdafiler genelde şu şekilde dilekçe sunar: “Müvekkilin koşulsuz serbest bırakılmasını; aksi takdirde CMK m. 109 ve diğer ilgili hükümler gereğince adli kontrol tedbiriyle salıverilmesini talep ederiz.”

Cumhuriyet Savcısı şüpheli hakkında tutuklama talep etmişse Sulh Ceza Hâkimliği şartlar mevcutsa tutuklama kararı verebilir, değilse ya şüpheliyi serbest bırakır ya da adli kontrol altına alır. Ancak Cumhuriyet Savcısı yalnızca adli kontrol talebinde bulunmuşsa, Sulh Ceza Hâkimliği tutuklama kararı veremez; şüpheli ya serbest bırakılır ya da adli kontrole tabi tutulur.¹⁸³

Mağdur, müşteki veya vekilleri de şüphelinin tutuklanması veya adli kontrol altına alınmasını Cumhuriyet Savcısından talep edebilir. Ancak Cumhuriyet Savcısı, bu talepler karşısında koruma tedbirine başvurmak zorunda değildir; somut olgular ve ölçülülük ilkesine göre karar verir.¹⁸⁴

CMK m. 110/3 gereğince, kovuşturma evresinde de adli kontrol tedbiri uygulanabilir.¹⁸⁵ Kovuşturma evresi, iddianamenin kabulünden hükmün kesinleşmesine kadar geçen tüm aşamaları kapsar.¹⁸⁶ Bu aşamada mahkeme, Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine veya re’sen adli kontrol kararı verebilir. Sanık, müdafî, katılan veya vekilleri de adli kontrol talebinde bulunabilir. Mahkeme, kovuşturma sürecini bizzat yönettiğinden, re’sen karar verebilmesi yerinde bir düzenlemedir.¹⁸⁷

Kovuşturma aşamasında Cumhuriyet Savcısının tutuklama talebinin gerekçeli olması, adli kontrolün neden yetersiz kaldığının somut olgularla açıklanması zorunludur. Mahkemeler de tutuklama, tutukluluğun devamı veya tahliye isteminin reddine karar verirken adli kontrol tedbirinin neden yeterli olmadığını somut olarak ortaya koymalıdır.¹⁸⁸

Kovuşturma evresi istinaf ve temyiz süreçlerini de kapsar. Bu nedenle hem Bölge Adliye Mahkemesi hem de Yargıtay adli kontrol kararı verebilir.¹⁸⁹

¹⁸³ Aldemir 253.

¹⁸⁴ Şahin / Göktürk 312.

¹⁸⁵ CMK m. 110/3.

¹⁸⁶ CMK m. 2/f.

¹⁸⁷ Aldemir 254.

¹⁸⁸ Öztürk / Kazancı / Güleç 119.

¹⁸⁹ CMK m. 104; ayrıca bkz. Şahin / Göktürk 311; Öztürk / Kazancı / Güleç 120.

Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, CMK m. 109/3'teki hangi adli kontrol tedbirlerinin uygulanacağına açıkça karar vermelidir. Bu şekilde, adli kontrol tedbirinin kapsamı şüpheli veya sanık bakımından belirsizliğe yer bırakmayacak şekilde somutlaştırılmış olur ve keyfi uygulamaların önüne geçilir.

3. ADLİ KONTROL SÜRESİ

2021 yılında Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yapılan değişiklikle adli kontrol tedbirine süre sınırı getirilmiştir. CMK'nın 110/A maddesine göre, adli kontrolün azami uygulanma süreleri belirlenmiştir. Buna göre, ağır ceza mahkemesinin görev alanına girmeyen işler için adli kontrol süresi en fazla iki yıl olup, zorunlu hallerde gerekçe gösterilerek bir yıl daha uzatılabilir. Ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren işler içinse süre en çok üç yıldır; ancak zorunlu hallerde gerekçe sunularak uzatma yapılabilir ve toplam süre üç yılı aşamaz. Türk Ceza Kanunu'nun belirli bölümlerinde düzenlenen suçlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki suçlarda ise bu azami süre dört yılı geçmemelidir. Ayrıca, çocuklar bakımından bu süreler yarı oranında uygulanır.¹⁹⁰

Değişiklikle birlikte, adli kontrol de tıpkı tutuklama gibi belirli bir süre ile sınırlandırılmıştır. Bu düzenleme yerinde ve gereklidir; zira adli kontrol tedbiri, hüküm kesinleşmeden önce kişinin temel hak ve özgürlüklerini sınırlandırmaktadır. Bu nedenle, adli kontrole karar verilirken ölçülülük ilkesine uyulması gerekir. Ölçülülük, yalnızca tedbirin uygulanmasına karar verilirken değil, tedbirin devamı süresince de gözetilmelidir.

Kanuni sürelerin belirlenmesi, uygulamada Sulh Ceza Hâkimliklerine bırakılan geniş takdir yetkisinin keyfi kullanımının önüne geçmek bakımından önemlidir. Ancak, kanunda belirtilen bu azami süreler otomatik bir süre değildir; her somut olayda hâkim, ölçülülük ilkesine uygun olarak adli kontrolün ne kadar devam edeceğine karar vermelidir. Aksi durumda, tedbirin gereksiz yere sürdürülmesi hukuka aykırı olacak ve denetim merci tarafından bozma sebebi oluşturacaktır.

Ayrıca, CMK m. 110/4 hükmüne göre, adli kontrol tedbirinin devamına ilişkin karar en geç dört ayda bir gözden geçirilmek zorundadır. Bu değerlendirme,

¹⁹⁰ CMK m. 110/A.

soruşturma aşamasında Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine Sulh Ceza Hâkimi, kovuşturma aşamasında ise re'sen mahkeme tarafından yapılır.

4. ADLİ KONTROL YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Adli kontrol yükümlülükleri, CMK m. 109/3'te sınırlı sayıda sayılmıştır. Bu yükümlülükler kıyas yoluyla genişletilemez veya değiştirilemez. Sulh Ceza Hâkimliği, uygulanacak adli kontrol tedbirini somut olayın koşullarına göre belirlerken, kanunda açıkça düzenlenmemiş bir yükümlülüğe hükmedemez. Bu kural, kişilerin temel hak ve hürriyetlerinin keyfi şekilde sınırlandırılmasının önüne geçmek adına önem taşır.¹⁹¹

Soruşturma aşamasında Cumhuriyet Savcısının istemi üzerine Sulh Ceza Hâkimliği; kovuşturma aşamasında ise Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine veya re'sen mahkeme, şüpheli ya da sanığı CMK m. 109'da sayılan bir veya birden fazla adli kontrol yükümlülüğüne tâbi tutabilir. Uygulanacak yükümlülüklerin belirlenmesinde Sulh Ceza Hâkimliği'nin veya mahkemenin takdir yetkisi bulunmaktadır. Bu takdir yetkisi kullanılırken, somut olayın özelliklerinin dikkate alınması esastır.

Bu kapsamda; isnat edilen suçun niteliği ve yaptırımı, mevcut delil durumu, şüpheli ya da sanığın davranışları, kişiliği, sosyal çevresi, eğitim düzeyi ve mesleği gibi unsurlar dikkate alınmalıdır. Bu unsurlar hem adli kontrol tedbirinin gerekliliğinin hem de kapsamının belirlenmesinde yol gösterici niteliktedir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, adli kontrol tedbirini belirlerken ölçülülük ilkesine uygun hareket etmeli ve kişinin temel haklarını orantısız biçimde kısıtlamaktan kaçınmalıdır.

Örneğin; mesleği pilotluk olan ve uluslararası uçuşlar yapan bir şüpheli hakkında yurt dışına çıkış yasağı getirilmesi, kişinin mesleğini icra etmesini engelleyebileceğinden ölçülülük ilkesine aykırı bir sonuç doğurabilir. Böyle bir durumda, ulaşılmak istenen koruma amacı başka bir adli kontrol yükümlülüğü ile sağlanabiliyorsa, daha hafif ve uygun bir tedbir tercih edilmelidir.

Şimdi, öncelikle Ceza Muhakemesi Kanunu'nda, ardından da Çocuk Koruma Kanunu'nda yer alan adli kontrol yükümlülükleri ele alınacaktır.

¹⁹¹ Öztürk / Kazancı / Güleç 115.

4.1. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Düzenlenen Adli Kontrol Yükümlülükleri

4.1.1. Yurt Dışına Çıkamamak

Seyahat özgürlüğü, her bireyin doğuştan sahip olduğu temel haklardan biridir. Bu hak, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 13. maddesiyle açıkça güvence altına alınmıştır. İlgili maddede, herkesin bir devletin sınırları içinde serbestçe dolaşma ve yerleşme hakkına sahip olduğu, ayrıca bireylerin kendi ülkeleri de dahil olmak üzere herhangi bir ülkeden ayrılma ve ülkelere dönme hakkının bulunduğu ifade edilmektedir.¹⁹² Benzer şekilde, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 12. maddesinde de seyahat özgürlüğü düzenlenmiş; bu hakkın kullanılabilmesi için bireyin ülkede hukuka uygun şekilde bulunması şartına yer verilmiştir. Ayrıca, seyahat özgürlüğünün ulusal güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık, genel ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla sınırlandırılabilirliği belirtilmiştir.¹⁹³

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) ilk halinde doğrudan bir seyahat özgürlüğü düzenlemesine yer verilmemişken, daha sonra eklenen Protokol No. 4'ün 2. maddesiyle bu hak güvence altına alınmıştır. Bu düzenleme, bireylere serbestçe dolaşma ve yerleşme hakkı tanırken, bu hakkın yalnızca demokratik bir toplumda, belirli sınırlamalar çerçevesinde, ulusal güvenlik, kamu düzeni, sağlık, ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla sınırlandırılabilirliğini öngörmektedir. Bu düzenlemeler arasında genel bir uyumun olduğu söylenebilir. Benzer şekilde, 1982 Anayasası'nın 23. maddesi, herkesin yerleşme ve seyahat özgürlüğüne sahip olduğunu düzenlemekte; yurt dışına çıkma hakkının ise ancak suç soruşturması veya kovuşturması nedeniyle hâkim kararıyla sınırlandırılabilirliğini belirtmektedir.¹⁹⁴ Bu sınırlama, uygulamada adli kontrol tedbiri olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁹⁵

Soruşturma evresinde Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine Sulh Ceza Hâkimliği; kovuşturma evresinde ise Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine veya re'sen mahkeme, şüpheli ya da sanığın yurt dışına çıkmasını yasaklayabilir. Yurt dışı çıkış

¹⁹² Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR). "Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi" (Türkçe Çevirisi). Erişim Tarihi: 09 Ağustos 2025. <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/turkish-turkce>.

¹⁹³ Yenisey / Nuhoglu 371.

¹⁹⁴ Anayasa m. 23.

¹⁹⁵ Aldemir 255.

yasağının temel amacı, şüpheli veya sanığın soruşturma ve kovuşturma sürecinde hazır bulunmasını sağlamak ve kaçmak suretiyle yargılamayı sonuçsuz bırakmasının önüne geçmektir. Bu tedbir, kural olarak herhangi bir suç bakımından uygulanabilir.¹⁹⁶

Sulh Ceza Hâkimliği, somut olayda yurt dışı çıkış yasağının ölçülü olup olmadığını değerlendirmek ve bu değerlendirmeyi kararında gerekçeli olarak göstermekle yükümlüdür. Uygulamada, çoğu zaman yeterli bir gerekçe sunulmadan bu tedbire hükmedildiği görülmektedir. Oysa yurt dışına çıkış yasağı, basit bir tedbir gibi görünse de şüpheli veya sanık açısından ciddi sonuçlar doğurabilir. Örneğin, mesleği pilotluk olan bir kişi hakkında yurt dışı çıkış yasağı getirilmesi, kişinin mesleğini icra edemez hale gelmesine ve işini kaybetmesine yol açabilir. Henüz hakkında kesinleşmiş bir hüküm bulunmayan bir kişinin işini kaybetmesi, hukuk devleti ilkesi ve masumiyet karinesi ile bağdaşmayacaktır.

Benzer şekilde, yurt içinde tedavisi mümkün olmayan ağır bir hastalığa sahip bir şüpheli veya sanığın yurt dışına çıkış yasağına tabi tutulması da ölçülülük ilkesine aykırı olacaktır. Yaşam hakkı, en temel insan hakkıdır ve korunması devletin yükümlülüğündedir. Yalnızca suç şüphesi nedeniyle bir bireyin hayatı tedavisinin engellenmesi, hakkaniyet ve ölçülülük ilkelerine aykırıdır.¹⁹⁷

Ancak şüpheli veya sanığın herhangi bir makul gerekçe olmaksızın pasaport başvurusu yapması veya yurt dışı ulaşım aracı bileti satın alması gibi davranışlar, kaçma şüphesini kuvvetlendirebilir. Böyle bir durumda yurt dışına çıkış yasağı ölçülülük ilkesine uygun bir tedbir olacaktır.

Hakkında yurt dışı çıkış yasağı bulunan kişiye, Pasaport Kanunu'nun 22. maddesi gereğince pasaport veya seyahat belgesi düzenlenmez. Pasaport, yurt dışına çıkacak kişilere Nüfus Müdürlükleri tarafından verilen ve yabancı ülkelerde kimlik tespitinde geçerli belgedir. Yurt dışı çıkış yasağına ilişkin kararlar ilgili kurumlara bildirilir ve şüpheli veya sanığın ülke dışına çıkışı engellenir.¹⁹⁸

¹⁹⁶ Şahin / Göktürk 316; ayrıca bkz. Şentuna 252; Özbek 282.

¹⁹⁷ Yenisey / Nuhoglu 370.

¹⁹⁸ Aldemir 255; ayrıca bkz. Yenisey / Nuhoglu 371-372.

4.1.2. Hâkim Tarafından Belirlenen Yerlere, Belirtilen Süreler İçinde Düzenli Olarak Başvurmak

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin 56. maddesinin birinci fıkrasında, hâkim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurma yükümlülüğü, şüpheli veya sanığın, kararda belirtilen yerlere belirli aralıklarla düzenli şekilde gitmesini ifade etmektedir.

Adli kontrol yükümlülüklerinden biri olan bu düzenleme, seyahat özgürlüğü ile yakından ilişkilidir. Seyahat özgürlüğü, kişinin istediği yere gitme hakkı kadar, istemediği bir yere gitmeme hakkını da kapsar. Ancak bu yükümlülük uyarınca şüpheli veya sanık, belirlenen yerlere belirli aralıklarla başvurmak zorundadır. Bu zorunluluk, şüpheli veya sanığın soruşturma veya kovuşturma sürecinde hazır bulunmasını sağlamak ve kaçma ihtimalini ortadan kaldırmak amacına yöneliktir. Şüpheli veya sanık, belirlenen yerlere düzenli olarak başvurmakla yükümlü olduğundan, kaybolması ya da kaçması halinde yetkili makamlar durumu hızlıca fark edebilir ve gerekli önlemleri alabilir.¹⁹⁹

Hâkim, bu tedbire karar verirken şüpheli veya sanığın başvuracağı yer ve zamanı açıkça kararda göstermelidir. Yer olarak, şüphelinin ikamet ettiği yerdeki karakol, muhtarlık veya eğitim gördüğü ya da çalıştığı kuruma yakın uygun bir kamu kuruluşu belirlenebilir.²⁰⁰ Örneğin, şüpheli her hafta salı ve perşembe günleri saat 09:00-17:00 arasında yerleşim yerine en yakın karakola giderek imza verebilir. Bu noktada, şüphelinin yerleşim yeri, iş yeri, okul durumu ve günlük yaşam düzeni de dikkate alınmalıdır. Çalışma ya da okul saatlerine denk gelecek şekilde belirlenen yükümlülükler, kişinin eğitim veya çalışma hayatını olumsuz etkileyebilir ve bu durum, hakkaniyet ilkesiyle bağdaşmaz. Aynı şekilde, başvurulacak yerin uzaklığı da şüpheli veya sanığın günlük yaşamına orantısız bir külfet getirmemelidir.

Unutulmamalıdır ki, adli kontrol bir ceza değil, koruma tedbiridir. Bu sebeple, şüpheli veya sanığın soruşturma ya da kovuşturma işlemlerinde hazır bulunmasını sağlarken, diğer yandan temel hak ve özgürlüklerini gereksiz yere sınırlamamak esastır. Hâkim, kararı verirken bu hususları gözetmeli ve tedbirin ölçülü olup olmadığını titizlikle değerlendirmelidir.

¹⁹⁹ Aldemir 255.

²⁰⁰ Aldemir 256.

Hâkim tarafından belirlenen yerlere düzenli başvuru yükümlülüğü, tutuklamaya kıyasla daha hafif bir tedbirdir. Ancak uygulamada, şüpheli veya sanığın kişisel durumu dikkate alınmadan bu yükümlülüğün belirlenmesi, bazı durumlarda şüphelilerin tutuklanmayı tercih edebilecekleri bir ortam yaratabilir. Bu nedenle, hâkimin somut olaya uygun, ölçülü ve gerekçeli bir karar vermesi büyük önem taşır.

4.1.3. Hâkimin Belirttiği Merci Veya Kişilerin Çağrılarına Ve Gerektiğinde Mesleki Uğraşlarına İlişkin Veya Eğitime Devam Konularındaki Kontrol Tedbirlerine Uymak

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin 56. maddesinin birinci fıkrasında tanımlandığı üzere, bu yükümlülük, şüpheli veya sanığın hâkim tarafından belirlenen merci ya da kişilerin çağrılarına uymasını; gerektiğinde mesleki faaliyetleri veya eğitimine devamı hakkında bilgi vermesini ve bu kapsamda denetime tabi tutulmasını ifade eder.²⁰¹

Bu yükümlülüğün amacı, şüpheli veya sanığın muhakeme sürecinde hazır bulunmasını sağlamak ve kaçma riskini önlemektir. Bunun yanı sıra, kişinin eğitim veya meslek hayatına devam etmesini güvence altına almak ve bu süreci denetim altında tutmak da amaçlanmaktadır.²⁰² Hâkim, bu tedbire karar verirken şüpheli veya sanığın eğitim durumu, mesleği, sosyal çevresi ve kişisel özelliklerini dikkate almak zorundadır. Şüpheli veya sanık bir eğitim kurumunda öğrenim görüyorsa veya bir işte çalışıyorsa, bu kurum veya iş yeriyle irtibat kurularak düzenli rapor alınması sağlanabilir. Böylece, kişinin eğitime veya meslek faaliyetlerine devam edip etmediği düzenli şekilde denetlenir.

Ayrıca, şüpheli veya sanığın psikolojik ya da sosyal destek ihtiyacı bulunuyorsa, bu kapsamda bir rehabilitasyon programına yönlendirilmesi de mümkündür.²⁰³ Bu tedbir, hem şüpheli veya sanığın disiplinli şekilde kontrol altında tutulmasını sağlar hem de eğitim ve meslek hayatının sürdürülmesine katkıda bulunur.

Bu yükümlülüğün çifte etkisi vardır: Hem şüpheli veya sanığın soruşturma veya kovuşturma sürecinde hazır bulunmasını temin eder hem de meslekî veya eğitim hayatının kesintisiz şekilde devamını güvence altına alır. Bu nedenle, hâkim veya

²⁰¹ Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği m. 56/1.

²⁰² Yılmaz 93.

²⁰³ Aldemir 257; ayrıca bkz. Yılmaz 93.

mahkemenin, somut olayın özelliklerine uygun kararlar verebilmesi için geniş bir takdir yetkisine sahip olması isabetlidir.

4.1.4. Her Türlü Taşıtları Veya Bunlardan Bazılarını Kullanamamak Ve Gerektiğinde Kaleme, Makbuz Karşılığında Sürücü Belgesini Teslim Etmek

Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, bir adli kontrol yükümlülüğü olarak şüpheli veya sanığın her türlü taşıtı veya bunlardan bazılarını kullanmamasına ve gerektiğinde makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etmesine karar verebilir. Bu yükümlülüğün uygulanabilmesi için şüpheli veya sanığa isnat edilen suçun bir taşıt ile ilgili olması gerekir. Isnat edilen suç bir taşıt ile ilgili değilse bu yükümlülüğe karar verilmesi yerinde olmayacaktır.

Her ne kadar bu yükümlülüğün şüpheli veya sanığın kaçmasının önlenmesi amacıyla getirildiği söylene de bu görüşe katılmıyoruz. Kaçmak isteyen şüpheli veya sanık, sürücü belgesi olmadan da herhangi bir taşıtı kullanabilir ya da taşıt kullanmadan da kaçabilir. Dolayısıyla, yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu yükümlülük isnat edilen suç ile doğrudan ilişkilidir ve şüpheli veya sanığın soruşturma ve kovuşturma süresince bir taşıt ile suç işlememesi amacıyla getirilmektedir.²⁰⁴

Hâkim bu yükümlülüğe karar verirken ölçülülük ilkesine riayet etmek zorundadır. Şayet şüpheli veya sanık mesleği gereği bir taşıt kullanıyorsa, o taşıt yönünden tedbire karar verilmesi ölçülü olmayacaktır.

Mesleği gereği taşıt kullanan şüpheli veya sanığın bu taşıtı kullanması yasaklanırsa, işini sürdürebilmesi imkânsız hâle gelir. Henüz suçlu olduğu mahkeme kararıyla kesinleşmemiş bir şüpheli veya sanığın işinden mahrum edilmesi hakkaniyetli olmayacaktır. Kanun koyucu, bu durumu dikkate alarak Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109. maddesinin 5. fıkrasında, hâkim veya Cumhuriyet savcısının (d) bendinde belirtilen yükümlülüğün uygulanması sırasında şüphelinin meslekî faaliyetlerinde araç kullanmasına sürekli veya geçici olarak izin verebileceğini hükme bağlamıştır.²⁰⁵ Hüküm fıkrası gereğince, hâkim veya Cumhuriyet Savcısı, hakkında “Her türlü taşıtları veya bunlardan bazılarını kullanamamak ve gerektiğinde makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etmek” tedbiri uygulanan şüpheli veya

²⁰⁴ Yılmaz 94.

²⁰⁵ CMK m. 109/5.

sanığın yalnızca mesleki uğraşlarında araç kullanmasına sürekli veya geçici olarak izin verebilir. Dikkat edilirse, hâkim ile birlikte Cumhuriyet Savcısına da bu yetki verilmiştir. Cumhuriyet Savcısı her ne kadar adli kontrol tedbirine hükmedemese de bu tedbir bakımından şüpheli veya sanığın mesleği gereği araç kullanmasına izin verme yetkisine sahiptir.²⁰⁶

Şüpheli veya sanık hakkında bu tedbire karar verilirken hangi taşıtları kullanmasının yasaklandığı açıkça belirtilmelidir. Şayet tüm taşıtları kullanması yasaklandıysa, bu husus kararda net bir şekilde yer almalıdır. Ayrıca, taşıt kullanmasının süresiz mi yoksa süreli mi olduğu; eğer süreli ise hangi saatlerde taşıt kullanmasına izin verildiği de kararda açıkça ifade edilmelidir. Aynı şekilde, şüpheli veya sanığın mesleğinde araç kullanmasına izin verilmişse bu hususa da bütün ayrıntılarıyla kararda yer verilmelidir. Şüpheli veya sanığın mesleği, mesleğinde kullandığı araç veya araçlar, hangi saatlerde çalıştığı, işe gelip giderken bu araçları mı yoksa toplu taşımayı mı kullandığı, özel yaşamında da bu araçları kullanıp kullanmadığı gibi hususlar kararda belirtilmelidir. Bu şekilde, verilen izinle ilgili tüm detaylar net bir şekilde ortaya konmuş olur.

Şüpheli veya sanığın farklı araçlar için ehliyeti olsa dahi, yalnızca isnat edilen suçla ilgili ehliyetine el konulması ölçülülük ilkesine uygundur. Buna karşın, isnat edilen suçla ilgisi bulunmayan tüm ehliyetlere el konulması ise açıkça ölçüsüzdür. Örneğin, şüpheli veya sanığın hem motor hem de otomobil ehliyeti mevcutsa ve motor kullanırken bir kazaya karışmışsa, sadece motor ehliyeti yönünden tedbire hükmedilmesi, otomobil ehliyeti bakımından tedbire hükmedilmemesi ölçülü olacaktır.

Yargıtay da verdiği kararlarında bu hususa açıkça vurgu yapmaktadır. İlgili kararlardan birinde, sanığın dosyasında aynı belge numarası altında B ve A2 sınıfı sürücü belgelerinin bulunduğu, yargılamaya konu olayda kazanın A2 sınıfı sürücü belgesi ile yönetilen araçla gerçekleştiği, dolayısıyla taksirle öldürme suçundan dolayı A2 sürücü belgesinin geri alınamayacağı gözetilmeden, sanığa ait sürücü belgesinin sınıfı belirtilmeksizin geri alınmasına karar verilmesinin hukuka aykırı olduğuna hükmedilmiştir.²⁰⁷ Şüpheli veya sanığın farklı sınıf araçlar için ehliyeti olsa bile

²⁰⁶ Aldemir 258; ayrıca bkz. Yılmaz 95.

²⁰⁷ Yargıtay 12. Ceza Dairesi, 20.05.2021, E. 2020/3255, K. 2021/9153.

yalnızca isnat edilen suçla ilgili olan ehliyetine el konulması gerekmektedir. Şüpheli veya sanığın bütün ehliyetlerine ayırım yapılmadan el konulması, ölçülülük ilkesi ile bağdaşmamaktadır. İsnat edilen suçu işlediği kesinleşmiş bir sanık için dahi sadece işlediği suçla ilgili olan ehliyete el konulabilmesi gerektiği dikkate alındığında, henüz isnat edilen suçu işleyip işlemediği belirlenmemiş bir şüpheli veya sanık hakkında ehliyetlerinin tamamına adli kontrol tedbiri adı altında el konulması, ölçülülük ilkesine aykırılık teşkil edecektir.

4.1.5.Özellikle Uyuşturucu, Uyarıcı Veya Uçucu Maddeler İle Alkol Bağımlılığından Arınmak Amacıyla, Hastaneye Yatmak Dâhil, Tedavi Veya Muayene Tedbirlerine Tâbi Olmak Ve Bunları Kabul Etmek

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin 56. maddesinin 1. fıkrasında, tedavi veya muayene tedbirine uyma, özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından kurtulmak amacıyla hastaneye yatmayı da içeren tedavi veya muayene tedbirlerine tabi olmayı ve bunları kabul etmeyi ifade etmektedir.²⁰⁸

Adli kontrolün temel amacı, şüpheli veya sanığı muhakeme işlemleri sırasında hazır bulundurmak ve kaçmasını engellemektir. Oysa tedavi veya muayene tedbirinin amacı, şüpheli veya sanığın muhakeme işlemleri sırasında hazır bulunmasından ya da kaçmasından ziyade, tedavi edilmesi, rehabilite edilmesi ve nihayetinde topluma yeniden kazandırılmasıdır. Çünkü şüpheli veya sanık, uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığı açısından aynı zamanda mağdur konumundadır.²⁰⁹

Adli kontrole karar verilirken kural olarak şüpheli veya sanığın rızası aranmaz. Ancak tedavi veya muayene tedbiri söz konusu ise şüpheli veya sanığın rızası aranmaktadır. Uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığının tedavi edilmesi süreci oldukça zorludur. Tedavi veya muayeneyi kabul etmeyen şüpheli veya sanığın topluma yeniden kazandırılması son derece güçtür. Bu süreçte kişinin de aktif bir çaba göstermesi ve tedavi ile muayene tedbirlerini kabul etmesi büyük önem arz etmektedir.

Tedavi tedbirine başvurulabilmesi için şüpheli veya sanığın beden muayenesinin yapılması gerekmektedir. Muayene sonucuna göre şüpheli veya sanığın tedavi edilmek

²⁰⁸ Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği m. 56.

²⁰⁹ Yılmaz 97.

üzere hastaneye yatmasının gerekli olup olmadığına veya başka bir şekilde tedavisinin mümkün olup olmadığına karar verilmektedir. Kararda tedavi veya muayenenin yapılacağı yer ve zaman açıkça belirtilmelidir.²¹⁰

Muayene sonucunda şüpheli veya sanığın sağlık durumu hakkında ayrıntılı bir rapor düzenlenmelidir. Düzenlenecek raporda, şüpheli veya sanığın uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu madde ile alkol kullanıp kullanmadığı, kullanıyorsa hangi maddeleri kullandığı, bu maddelerin beden ve ruh sağlığı üzerindeki etkileri, ilgili maddelerin kullanımı sonucunda şüpheli veya sanığın davranışlarını yönlendirme yeteneğini kaybedip kaybetmediği, bu maddeleri ne zamandan beri kullandığı, isnat edilen suçu işlediği sırada madde etkisinde olup olmadığı, bağımlılık geçmişi, daha önce tedavi görüp görmediği, olay öncesindeki, olay sırasındaki ve olay sonrasındaki durumu kapsamlı bir şekilde rapora yazılmalıdır. Hâkim, şüpheli veya sanık hakkında uygulanacak tedavi tedbirlerine ve tedavinin nerede ve ne zaman yapılacağına bu raporu göz önünde bulundurarak karar verir.

Adli kontrol altında geçirilen süre, kişisel hürriyeti sınırlama nedeni sayılarak cezadan mahsup edilmez. Ancak Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109. maddesinin 6. fıkrasına göre, tedavi veya muayene tedbirleri kapsamında sağlık kurumlarında geçirilen süre, şüpheli veya sanığın isnat edilen suçu işlediğinin kesinleşmesi durumunda verilecek cezadan mahsup edilir.²¹¹

4.1.6. Şüphelinin Parasal Durumu Göz Önünde Bulundurularak, Miktarı Ve Bir Defada Veya Birden Çok Taksitle Ödeme Süreleri, Cumhuriyet Savcısının İsteği Üzerine Hâkimce Belirlenecek Bir Güvence Miktarını Yatırmak

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 109. maddesinin 3-f bendinde düzenlenen güvence tedbiri, şüphelinin mali durumu gözetilerek, Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine hâkim tarafından belirlenen güvence miktarının yatırılmasını öngörmektedir. Bu tedbir, şüphelinin yargılama sürecinde hazır bulunmasını sağlamak amacıyla uygulanır. Madde metninde yalnızca "şüpheli" kavramı yer alıyor olsa da güvence tedbirinin sanık hakkında da uygulanabilmesi mümkündür. Hâkim ya da mahkeme, güvence tedbirine doğrudan karar veremez; bu tedbire karar verilmesi için Cumhuriyet

²¹⁰ Aldemir 259.

²¹¹ Aldemir 259.

Savcısının talebi gereklidir.²¹² Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine, hâkim veya mahkeme, güvence tedbirinin uygulanıp uygulanmayacağına karar verir. Güvence tedbirinin uygulanmasına karar verildiğinde, şüpheli veya sanığın mali durumu dikkate alınarak güvence miktarı belirlenir ve ödemenin bir defada mı yoksa taksitler hâlinde mi yapılacağına karar verilir.²¹³ Kararda, güvencenin karşılayacağı kısımlar ayrı ayrı belirtilmelidir. Güvence tedbiri, tüm suçlar bakımından uygulanabilir.²¹⁴

Güvence tedbirinin amacı, şüpheli veya sanığın bütün usul işlemlerinde, hükmün infazında ve üstlenebileceği diğer yükümlülükleri yerine getirmesi için hazır bulunmasını sağlamaktır. Bu nedenle, güvence miktarının, şüpheli veya sanığı yargılama makamlarının önüne getirebilecek düzeyde olması gerekir. Şüpheli veya sanık, gösterdiği güvence nedeniyle yargılama işlemlerine katılma zorunluluğu hissetmeli ve aklından kaçma düşüncesi geçirmemelidir. Örneğin, hali vakti yerinde olan bir kişi için 100.000 TL'lik bir güvence pek anlam ifade etmeyebilir; ancak durumu iyi olmayan biri için bu miktar önemli bir yükümlülük oluşturabilir. Bu yüzden, şüpheli veya sanığın mali durumu göz önünde bulundurulmalı ve eğer hali vakti yerindeyse, yargılama işlemlerinde hazır bulunmasını sağlayacak düzeyde bir güvence belirlenmelidir.²¹⁵ Güvence, para olarak belirlenebileceği gibi bono, çek, kefaletname veya taşınmaz rehni gibi farklı şekillerde de tespit edilebilir.²¹⁶ Belirlenen güvence devlet hazinesine yatırılmalı ve yatırıldığına ilişkin makbuz yargılama mercilerine ibraz edilmelidir.²¹⁷

Güvence tedbirinin bir diğer amacı ise CMK m. 113/1-b'de belirtilen ödemelerin yapılmasını sağlamaktır. Bu ödemeler sırasıyla şunlardır: Kovuşturma aşamasında katılan varsa onun yaptığı masraflar, suç nedeniyle oluşan zararlar, eski hale getirme işlemleriyle ilgili masraflar, nafaka borcu söz konusuysa nafaka borcu, kamusal giderler ve para cezaları. Maddede belirtilen sıraya uyulmalıdır; bir önceki sıradaki güvence ödenmeden bir sonraki sıraya geçilemez. Sıraya uyulmaması, kanuna aykırılık teşkil eder.²¹⁸ CMK m. 109/3-f'te yer verilen güvence ile kamunun hakları korunur. İstenilen güvence mağdurun haklarına ilişkinse, CMK m. 109/3-h'de

²¹² Aldemir 261.

²¹³ Aldemir 259.

²¹⁴ Şahin / Göktürk 316.

²¹⁵ Yılmaz 104.

²¹⁶ Aldemir 260.

²¹⁷ Yenisey / Nuhoglu 374.

²¹⁸ Aldemir 261.

belirtilen tedbire hükmedilmelidir. Benzer şekilde, güvence nafakaya ilişkinse, CMK m. 109/3-i’de yer alan tedbire hükmedilmelidir.

Doktrinde, güvencenin şüpheli veya sanık tarafından gösterilmesi gerektiği yönünde bir görüş bulunmaktadır.²¹⁹ Bu görüşe kısmen katılıyoruz. Yukarıda da belirtildiği gibi, güvence tedbirinin iki temel amacı vardır: Birincisi, şüpheli veya sanığın yargılama işlemleri sırasında hazır bulunmasını sağlamak; ikincisi ise CMK m. 113/1-b’de belirtilen ödemelerin yapılmasını temin etmektir.

Birinci amaç açısından, güvencenin şüpheli veya sanık tarafından gösterilmesi gerekir. Zira şüpheli veya sanık güvenceyi kendisi göstermişse, yargılama işlemlerine katılma açısından kendisini zorunlu hisseder. Çünkü güvenceye ilişkin şartlar ihlal edilirse, ilgili masraflar karşılandıktan sonra arta kalan tutar hazineye gelir olarak kaydedilir.²²⁰ Ancak güvenceyi üçüncü bir kişi gösterirse, şüpheli veya sanıkta böyle bir zorunluluk hissi uyandırmaz. Çünkü güvenceyi üçüncü bir kişi sağladığında, şüpheli veya sanığın kaçması durumunda kendisi herhangi bir zarara uğramaz.²²¹

İkinci amaç açısından ise güvencenin şüpheli veya sanık tarafından gösterilmesi gerekmez. Zira CMK m. 113/1-b’deki amaç, ödemelerin yapılmasını sağlamaktır. Bu ödemeleri kimin yaptığı önemli değildir; yeter ki katılanın ve kamunun uğradığı zarar giderilsin, ödenmemiş nafaka tamamlansın.²²²

Şüpheli veya sanık üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirir, yani yargılama işlemleri sırasında hazır bulunursa, CMK m. 113/1-a kapsamında gösterilen güvencenin tamamı ve 113/1-b kapsamında gösterilen güvencenin kararda belirtilen kısmı kendisine iade edilir. Hükümlülük durumunda güvence CMK m. 113/1-b kapsamında kullanılır; artan bir kısım varsa bu kısım iade edilir. Güvence hakkında bir karar verilmesi zorunludur. Hâkim, hükümle birlikte güvence hakkında da karar vermelidir; ara kararla güvence hakkında karar verilemez. Yargıtay’ın görüşü de güvence hakkında ancak hükümle karar verilebileceği, ara kararla güvence hakkında karar verilemeyeceği yönündedir.²²³

²¹⁹ Yenisey / Nuhoğlu 373.

²²⁰ Şentuna 257; ayrıca bkz. “Adli Kontrol.” Türk Hukuk Sitesi. Erişim Tarihi 6 Temmuz 2025. https://www.turkhukuksitesi.com/makale_374.htm.

²²¹ Aldemir 260; ayrıca bkz. Eryılmaz 626.

²²² Yılmaz 105.

²²³ Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 16 Mayıs 2013 tarihli, 2012/6458 Esas, 2013/14690 Karar.

Güvence tedbirinin bir diğer etkisi, şüpheli veya sanığın tutuklanmaması ya da tutukluluğuna son verilmesidir. Güvence tedbirine başvurulması, şüpheli veya sanığın baştan itibaren tutuklanmasının önüne geçebileceği gibi, tutuklu bulunan bir şüpheli veya sanığın güvence sunarak serbest bırakılması da mümkündür. Anayasa'nın "Kişi Hürriyeti ve Güvenliği" başlıklı 19. maddesinde de bu etkiden açıkça bahsedilmektedir. Maddede, tutuklu bulunan şüpheli veya sanığın makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı talep etme hakkı olduğu, serbest bırakmanın ise yargılama sürecinde hazır bulunmayı veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak amacıyla bir güvenceye bağlanabileceği belirtilmektedir. AİHM'nin Özgürlük ve Güvenlik Hakkı başlıklı 5. maddesi de Anayasa'nın 19. maddesi ile benzer bir düzenleme içermektedir. İlgili maddede, tutuklu bulunan şüpheli veya sanığın güvence göstermek suretiyle serbest bırakılmasının mümkün olabileceği vurgulanmaktadır.²²⁴

Güvence konusunda hâkimin takdir yetkisi geniştir. Hâkim, güvencenin miktarına ve bunun tek seferde mi yoksa taksitle mi ödeneceğine, somut olayın özelliklerine göre karar verir. Ancak hâkim, karar verirken keyfi davranmamalıdır. Şüpheli veya sanık için imkânsız bir güvence talebinde bulunulmamalıdır; aksi takdirde bu durum, tedbirin uygulanmasının örtülü şekilde engellenmesi anlamına gelir. Güvenceyle ilgili verilen karar açık, anlaşılır ve gerekçeli olmalıdır.²²⁵

Şüpheli veya sanık, isteyerek güvence tedbirini yerine getirmezse, hakkında hükmedilebilecek hapis cezasının süresi ne olursa olsun yetkili yargı merci, CMK m. 112 gereğince hemen tutuklama kararı verebilir.

Şüpheli veya sanık, kendisine güvence tedbiri çerçevesinde tanınan bu imkânın değerini bilmelidir. Zira bu tedbir, şüpheli veya sanık için son derece kıymetli bir fırsat sunmaktadır.

4.1.7. Silâh Bulunduramamak Veya Taşıyamamak, Gerektiğinde Sahip Olunan Silâhları Makbuz Karşılığında Adli Emanete Teslim Etmek

Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, adli kontrol tedbiri olarak şüpheli veya sanığın silah bulunduramamasına veya taşıyamamasına karar verebilir. Ayrıca, şüpheli

²²⁴ Yılmaz 103-104.

²²⁵ Yenisey / Nuhoglu 373; ayrıca bkz. Aldemir 260.

veya sanığın sahip olduğu silahları makbuz karşılığında Cumhuriyet Başsavcılığına bağlı adli emanet memurluğuna teslim etmesine de karar verilebilir.²²⁶

TCK m. 6/1-f gereğince, silah deyiminden; ateşli silahlar, patlayıcı maddeler, saldırı ve savunmada kullanılmak üzere yapılmış her türlü kesici, delici veya bereleyici aletler, saldırı ve savunma amacıyla yapılmış olmasa bile fiilen saldırı ve savunmada kullanılmaya elverişli diğer şeyler ile ayrıca yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı, boğucu, zehirleyici, sürekli hastalığa yol açıcı nükleer, radyoaktif, kimyasal ve biyolojik maddeler anlaşılmalıdır.²²⁷

Tedbirin konusu olan silah, şüpheli veya sanığa isnat edilen suçta kullanılmış olan ya da bulundurulması veya taşınması yasak olan bir silahı ifade etmez. Zira suçta kullanılmış veya taşınması ya da bulundurulması yasak olan silaha, TCK m. 123 uyarınca el konulur. Tedbirin konusu olan silah, şüpheli veya sanığın soruşturma ve kovuşturma kapsamında tanık, mağdur veya diğer kişiler üzerinde baskı kurma tehlikesinin söz konusu olduğu silahtır. Bu tedbire, yalnızca şüpheli veya sanığın tanık, mağdur veya diğer kişiler üzerinde baskı yapma girişiminde bulunduğu dair kuvvetli şüphe bulunduğu başvurulabilir.²²⁸

Tedbirin amacı, şüpheli veya sanığın sahip olduğu silah ile delilleri karartmasının, mağdur, tanık veya diğer kişiler üzerinde baskı kurmasının engellenmesidir. Zira şüpheli veya sanık elinde bulundurduğu silah ile ilgililerin iradesini etkileyebilir.

Şüpheli veya sanığın elinde silah bulunduğunu bilen ilgili kişiler, bu durumdan korkarak yargılama süreci sırasında dürüst bir şekilde ifade vermekte zorlanabilir ve üzerlerinde baskı hissedebilirler. Silahın varlığı, mağdur, tanık veya diğer kişilerin ifade verirken korku ve endişe duymalarına neden olabilir.

Kararda, bulundurulması veya taşınması tedbiren yasaklanan silahın ne olduğu açıkça belirtilmeli, eğer ateşli silah söz konusu ise seri numarası da yer almalıdır. Ayrıca, silahların teslimi istenmişse, bu silahların nereye ve ne zaman teslim edileceği de kararda açıkça belirtilmelidir.²²⁹

²²⁶ Yenisey / Nuhoglu 375; ayrıca bkz. Özbek 285.

²²⁷ TCK m. 6/1-f.

²²⁸ Aldemir 263.

²²⁹ “Adli Kontrol,” Türk Hukuk Sitesi.

Silâh bulunduramama veya taşıyamama; gerektiğinde sahip olunan silâhların makbuz karşılığında adli emanete teslim edilmesi tedbiri herkes hakkında verilebilir. Şüpheli veya sanığın asker, polis veya özel güvenlik personeli olması, bu tedbirin uygulanmasına engel teşkil etmez. Ancak hâkim, bu tedbire başvururken ölçülü olmalıdır. Asker, polis veya özel güvenlik personelinin karşılaşıcağı tehlikelerde silaha ihtiyaç duyması sebebiyle, bu tedbir yerine başka bir tedbir ile istenilen sonuca ulaşıyorsa, o tedbire başvurulması daha ölçülü ve uygun olacaktır.

4.1.8. Cumhuriyet Savcısının İstemi Üzerine Hâkim Tarafından Miktarı Ve Ödeme Süresi Belirlenecek Parayı, Suç Mağdurunun Haklarını Güvence Altına Almak Üzere Aynî Veya Kişisel Güvenceye Bağlamak

CMK m. 109/3-h’de düzenlenen güvence tedbiri, Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine hâkim tarafından belirlenen paranın aynî veya kişisel güvenceye bağlanmasını öngörür. Bu tedbirin amacı, mağdurun haklarının güvence altına alınmasını sağlamaktır.²³⁰ Soruşturma veya kovuşturma evresinde bu tedbire hükmedilmesi mümkündür. Sulh Ceza Hâkimliği ya da mahkeme, güvence tedbirine doğrudan karar veremez; bu tedbire karar verilmesi için Cumhuriyet Savcısının talebi gereklidir.²³¹ Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine, Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, güvence tedbirinin uygulanıp uygulanmayacağına karar verir. Güvence tedbirinin uygulanmasına karar verildiğinde, güvence miktarı belirlenir ve ödemenin bir defada mı yoksa taksitler hâlinde mi yapılacağına karar verilir.²³²

Şüpheli veya sanığın yatırdığı güvence, kural olarak yargılamanın sonuna kadar muhafaza edilir. Yargılamanın sonunda, şüpheli veya sanık üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirmişse, güvenceye ilişkin olarak CMK m. 113/1-a bendine düşen kısmının tamamı ile CMK m. 113/1-b bendine düşen kısmının kararda belirtilen bölümü, şüpheli veya sanığa iade edilir. Şüpheli veya sanık, yargılama sonunda cezalandırılrsa dahi, üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirmişse, buna denk düşen kısmın iadesi gereklidir. Tutuklama tedbiriyle ilgili olarak da benzer şekilde bir karar verilmelidir. Şüpheli veya sanık, güvence tedbirine karar verildikten sonra tutuklansa dahi, güvence yükümlülüklerine uygun davranmışsa, güvencenin iade edilmesi gerekmektedir. Şayet şüpheli veya sanık üzerine düşen yükümlülükleri yerine

²³⁰ Yılmaz 107.

²³¹ Aldemir 261.

²³² Aldemir 259.

getirmemişse, güvenceye ilişkin olarak CMK m. 113/1-a bendine düşen kısım hazineye gelir kaydedilir, CMK m. 113/1-b bendine düşen kısım ise harcamalar için kullanılır. Artan kısım bulunması durumunda ise bu kısım şüpheli veya sanığa iade edilir.²³³

Bu durumun istisnasını, CMK'nın 114. maddesinde düzenlenen “önceden ödetme” kurumu oluşturur. Hâkim, mahkeme veya Cumhuriyet Savcısı, güvencenin mağdurun haklarını karşılayan kısmının mağdura verilmesini emredebilir. Cumhuriyet Savcısı, adli kontrol tedbiri olarak güvenceye karar veremese de güvencenin önceden mağdura ödenmesine karar verebilir. Güvencenin önceden ödenmesine karar verilebilmesi, şüpheli veya sanığın rızasına ve mağdurun talebine bağlıdır. Ancak soruşturma ve kovuşturmanın konusunu oluşturan olaylar nedeniyle mağdur lehine bir yargı kararı verilmişse, şüpheli veya sanığın rızası olmasa da ödemenin yapılmasına karar verilebilir.²³⁴

Yargılama sonunda verilecek hükümde, CMK m. 115 kapsamında güvence bedeliyle ilgili de bir karar verilmesi gerekmektedir.

Kararda, hangi güvence kısmının iade edileceği, hangi kısmının kullanılacağı ve hangi kısmının hazineye gelir kaydedileceği açıkça belirtilmelidir. Güvence bedeliyle ilgili karar verilmemesi veya eksik karar verilmesi, Yargıtay tarafından bozma nedeni olarak kabul edilmektedir.

Şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığı, sanık hakkında ise düşme veya beraat kararı verilmesi durumunda, güvence bedelinin ödenmeyen kısmı şüpheli veya sanığa iade edilmelidir. Ödenen kısım ise sebepsiz zenginleşme davası çerçevesinde talep edilebilir. Hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmesi durumunda, güvence bedeli yargılama gideri olarak kullanılabilir.²³⁵

Doktrinde, mağdurun haklarını korumak amacıyla düzenlenen güvencenin bir koruma tedbiri niteliği taşımadığına dair görüşler bulunmaktadır.²³⁶

Biz bu görüşlere katılıyoruz, çünkü bu tedbir genellikle suçun işlenmesinin ardından mağdurun maddi veya manevi zarar gördüğü durumlarda uygulanmaktadır.

²³³ Yenisey / Nuhoglu 373.

²³⁴ Şahin / Göktürk 317.

²³⁵ Yılmaz 117.

²³⁶ Yılmaz 108; ayrıca bkz. Şahin / Göktürk 315; “Adli Kontrol,” Türk Hukuk Sitesi.

Örneğin; hakaret, cinsel taciz gibi suçlarda manevi zarar; mala zarar verme, hırsızlık, dolandırıcılık gibi suçlarda ise maddi zarar söz konusudur.²³⁷ Bu bağlamda, ceza yargılamasında özel hukuk davalarındaki tazminat taleplerine benzer bir durum ortaya çıkmaktadır.

4.1.9. Aile Yükümlülüklerini Yerine Getireceğine Ve Adli Kararlar Gereğince Ödemeye Mahkûm Edildiği Nafakayı Düzenli Olarak Ödeyeceğine Dair Güvence Vermek

CMK m. 109/3-i'de düzenlenen güvence tedbiri, şüpheli veya sanığın aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adli kararlar gereği ödemekle yükümlü olduğu nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermesini ifade etmektedir. Bu yükümlülüğün amacı, şüpheli veya sanığın ailevi sorumluluklarını yerine getirmesini ve adli kararlar doğrultusunda ödemekle yükümlü olduğu nafaka borçlarını düzenli bir şekilde ödemesini temin etmek ve bu yükümlülüklerin güvence altına alınmasını sağlamaktır.²³⁸

Yükümlülüğün, şüpheli veya sanığa isnat edilen suç ile bağlantılı olması gerekmektedir. Örneğin, şüpheli veya sanığa isnat edilen suç, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ile ilişkili olabileceği gibi, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun Aile Hukuku kısmı ile de ilişkili olabilir. Bu durumda, şüpheli veya sanık hakkında aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adli kararlar doğrultusunda ödemeye mahkûm olduğu nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence yükümlülüğü getirilmesi mümkün olacaktır. Ancak, aile yükümlülükleri veya nafaka ile bağlantılı olmayan bir suç söz konusu ise, bu yükümlülüğe karar verilmemesi gerekmektedir.²³⁹

Güvence, kural olarak yargılamanın sonuna kadar muhafaza edilmektedir. Ancak, bu duruma istisna teşkil eden "önceden ödetme" kurumu, CMK'nın 114. maddesinde düzenlenmiştir. Sulh Ceza Hâkimliği, mahkeme veya Cumhuriyet Savcısı, güvencenin nafaka alacaklısının haklarını karşılayan kısmının alacaklıya verilmesini emredebilir. Cumhuriyet Savcısı, adli kontrol tedbiri olarak güvenceye karar veremese de güvencenin önceden nafaka alacaklısına ödenmesine karar

²³⁷ Aldemir 263.

²³⁸ Şentuna 250; ayrıca bkz. Özbek 285.

²³⁹ Aldemir 264; Yılmaz 109.

verebilir. Güvencenin önceden ödenmesine karar verilebilmesi, şüpheli veya sanığın rızasına ve nafaka alacaklısının talebine bağlıdır. Ancak, soruşturma ve kovuşturmanın konusunu oluşturan olaylar çerçevesinde, nafaka alacaklısı lehine bir yargı kararı verilmişse, şüpheli veya sanığın rızası aranmaksızın ödemenin yapılmasına karar verilebilir.²⁴⁰

Önceki bölümlerde verdiğimiz bilgiler, güvence tedbiri ile ilgili olarak burada da geçerlidir. Ayrıca, CMK'nın 113, 114 ve 115. maddelerinin güvence tedbirleri açısından ortak hükümler içerdiği söylenebilir. Bu nedenle, aynı bilgileri burada tekrarlamayacağız.

4.1.10. Konutunu Terk Etmemek

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin 56. maddesinin 1. fıkrasında konutunu terk etmeme yükümlülüğü, şüpheli veya sanığın yargı mercii tarafından belirlenen konutunu herhangi bir mazeret veya izin olmaksızın terk etmemesi olarak tanımlanmaktadır.²⁴¹

Şüpheli veya sanığın terk etmemesi gereken konut, soruşturma aşamasında Sulh Ceza Hâkimliği, kovuşturma aşamasında ise mahkeme tarafından belirlenir. Tedbirin konusu olan konut, genellikle şüpheli veya sanığın Cumhuriyet Savcılığına, Sulh Ceza Hâkimliği'ne veya mahkemeye bildirdiği ikamet adresindeki konut olacaktır. Verilecek kararda, şüpheli veya sanığın terk etmemesi gereken konut ve adresine açık bir şekilde yer verilmesi gerekmektedir.²⁴²

Konutunu terk etmeme, adli kontrol tedbirleri arasında etkisi en ağır olan tedbirdir. Şüpheli veya sanık, tutuklanıp tutukevine konulmak yerine adli kontrol altına alınarak konutuna yerleştirilmektedir. İçerik açısından tutuklamadan farkı bulunmamakta; şüpheli veya sanık, mazeret veya izin olmaksızın konutundan çıkamamaktadır. Ancak, tutukevindeki koşullardan farklı olarak konutunda bulunması büyük ölçüde daha az sıkıntı yaratacaktır.

Konutunu terk etmeme tedbirinin amacı, şüpheli veya sanığın yargılama işlemleri sırasında hazır bulunmasını sağlamak ve kaçmasını engellemektir. Diğer adli kontrol tedbirlerinde olduğu gibi, konutunu terk etmeme tedbirinde de hâkim karar

²⁴⁰ Şahin / Göktürk 317; ayrıca bkz. Yılmaz 109; Yenisey / Nuhoğlu 374-375.

²⁴¹ Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği m. 56/1.

²⁴² Aldemir 265; ayrıca bkz. Yılmaz 100.

verirken tedbirin ölçülü olup olmadığını değerlendirmelidir. Tedbirin şüpheli veya sanık üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulmalıdır. Eğer tedbir şüpheli veya sanık açısından ölçülü değilse, diğer adli kontrol tedbirleri ile istenilen sonuca ulaşıp ulaşılamayacağı incelenmelidir.

Tedbire karar verildikten sonra dosyadaki şartlar değişmiş ise tedbirde değişikliğe gidilebileceği gibi tedbire son verilmesi de söz konusu olabilir.²⁴³

Şüpheli veya sanığın tedbire uygun davranıp davranmadığını izlemek oldukça zor olsa da Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin 57. maddesinin 5. fıkrasında, şüpheli veya sanığın toplum içinde izlenmesi, denetim ve takibi için elektronik cihazların kullanılabileceği öngörülmektedir. Bu elektronik cihaz, elektronik kelepçe olabileceği gibi, şüpheli veya sanığa ait diğer bir elektronik cihaz da olabilir.²⁴⁴ Elektronik cihaz ile takip uygulamasına Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin 100. ve 103. maddelerinde yer verilmektedir. Şüpheli veya sanığın konutunu terk edip etmediği bu elektronik cihazlarla izlenmektedir. Herhangi bir ihlal durumunda, durum Cumhuriyet Savcılığına bildirilir.

Tedbire karar verildiğinde, Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme kararı Cumhuriyet Savcılığına gönderir. Cumhuriyet Savcılığı, kararın uygulanabilmesi için gerekli bilgi ve belgeleri Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne iletir. Müdürlük hem şüpheli veya sanığa hem de kolluğa kararı bildirir. Şüpheli veya sanığa yapılacak tebligatta, yükümlülüğün şartları ve uyulmadığında ortaya çıkacak sonuçlar açıklanır. Kolluğa yapılacak bildirimde ise şüpheli veya sanığın kimliği ve konutunun adresi belirtilir.²⁴⁵

Tedbirin ihlali halinde de aynı prosedür izlenerek bilgi aktarımı yapılır. Durumu tespit eden kolluk birimi, Müdürlüğe bilgi verir. Müdürlük, gecikmeksizin Cumhuriyet Savcılığına durumu bildirir. Cumhuriyet Savcılığı ise gerekli işlemleri derhal başlatır.

Konutunu terk etmeme yükümlülüğüne son verildiğinde, elektronik kelepçe uygulamasına da son verilmektedir.

²⁴³ Aldemir 265; ayrıca bkz. Yılmaz 100.

²⁴⁴ Öztürk / Kazancı / Güleç 115-116.

²⁴⁵ Öztürk / Kazancı / Güleç 114-115.

4.1.11. Belirli Bir Yerleşim Bölgesini Terk Etmemek

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin 56. maddesinin 1. fıkrasında belirli bir yerleşim bölgesini terk etmeme yükümlülüğü, şüpheli veya sanığın yargı mercii tarafından belirlenen yer veya yerleşim bölgesini herhangi bir mazeret veya izin olmaksızın terk etmemesi olarak tanımlanmıştır.²⁴⁶

Şüpheli veya sanığın terk etmemesi gereken yer veya yerleşim yeri kararda açık bir şekilde belirtilmelidir. Belirtilen yer veya yerleşim yeri, şüpheli veya sanığın konutunu da içerecek şekilde oturduğu sokak, mahalle, semt veya şehir olabilmektedir.²⁴⁷

Belirli bir yerleşim bölgesini terk etmeme tedbirinin amacı, şüpheli veya sanığın yargılama işlemleri sırasında hazır bulunmasını sağlamak ve kaçmasını engellemektir. Diğer adli kontrol tedbirlerinde olduğu gibi, belirli bir yerleşim bölgesini terk etmeme tedbirinde de hâkim karar verirken tedbirin ölçülü olup olmadığını değerlendirmelidir. Tedbirin şüpheli veya sanık üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulmalıdır. Eğer tedbir şüpheli veya sanık açısından ölçülü değilse, diğer adli kontrol tedbirleri ile istenilen sonuca ulaşıp ulaşılamayacağı incelenmelidir.

Tedbiire karar verildikten sonra dosyadaki şartlar değişmiş ise, tedbirde değişikliğe gidilebileceği gibi tedbiire son verilmesi de söz konusu olabilir.²⁴⁸

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin elektronik kelepçeye ilişkin hükümleri, belirli bir yerleşim bölgesini terk etmeme tedbiri bakımından da geçerlidir. Önceki bölümlerde bu hususa değindiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz; ilgili kısmı atıfta bulunmakla yetineceğiz.²⁴⁹

4.1.12. Belirlenen Yer Veya Bölgelere Gitmemek

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin 56. maddesinin 1. fıkrasında belirlenen yer veya bölgelere gitmeme yükümlülüğü, şüpheli veya sanığın yargı mercii tarafından belirlenen yere veya yerleşim bölgesine mazeret veya izin olmaksızın

²⁴⁶ Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği m. 56/1.

²⁴⁷ Yılmaz 101-102.

²⁴⁸ Aldemir 265-266; ayrıca bkz. Yılmaz 102.

²⁴⁹ Öztürk / Kazancı / Güleç 115.

gitmeme ya da yalnızca belirli yerlere gitme hakkına sahip olma durumunu ifade etmektedir.²⁵⁰

Belirlenen yer veya bölgelere gitmeme tedbirinin amacı, şüpheli veya sanığın göz önünde bulundurulması ve denetlenmesiyle birlikte; delillerin karartılmasının yanı sıra mağdur, tanık veya üçüncü kişiler üzerinde baskı kurulmasının engellenmesidir.

Hâkim, tedbir kararında şüpheli veya sanığın gitmemesi gereken yer veya bölgeleri açık bir şekilde belirlemelidir.²⁵¹ Şüpheli veya sanığın gitmemesi gereken yer veya bölgeler belirlenirken, ölçülülük ilkesi çerçevesinde hareket edilmelidir.

Şüpheli veya sanık çalışıyor veya eğitim görüyorsa, çalıştığı veya eğitim gördüğü yer ile bu yerlere gidip gelirken kullandığı güzergahlar göz önünde bulundurulmalıdır. Gerekmediği müddetçe, tedbir ile birlikte şüpheli veya sanığın çalışma veya eğitim hayatı ölçüsüz bir şekilde engellenmemelidir. Eğer tedbir ölçülü değilse, aynı sonuca ulaşmaya elverişli olan diğer adli kontrol tedbirleri değerlendirilmelidir.

Şüpheli veya sanığın durumunda bir değişiklik olursa, tedbirde de değişikliğe gidilmesi mümkündür. Örneğin, şüpheli veya sanık çalıştığı işyerini veya okuduğu okulu değiştirmek isterse ya da işe veya okula giderken kullandığı güzergâh yerine daha uygun bir güzergâh seçmek isterse ve ilgili yer veya bölgeler tedbir kapsamındaki yer veya bölgelerden ise, hâkim durumu tekrar değerlendirip, uygun olması hâlinde tedbirde gerekli değişiklikleri yapabilmektedir.²⁵²

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin elektronik kelepçeye ilişkin hükümleri, belirlenen yer veya bölgelere gitmeme tedbiri bakımından da geçerlidir. Önceki bölümlerde bu hususa değindiğimiz için burada tekrar etmeyeceğiz; ilgili kısmı atıfta bulunmakla yetineceğiz.

4.2. Çocuk Koruma Kanunu'nda Yer Verilen Adli Kontrol Tedbirleri

Türk Ceza Kanunu'na göre çocuk, “henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi” olarak tanımlanırken; Çocuk Koruma Kanunu'nda ise “ergin olsa dahi on sekiz yaşını

²⁵⁰ Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği m. 56/1.

²⁵¹ Aldemir 266.

²⁵² Yılmaz 102-103: ayrıca bkz. Aldemir 266.

doldurmamış kişiler” çocuk kabul edilmektedir. Adli kontrol tedbirleri ise on iki ile on sekiz yaş arasındaki çocuklara uygulanabilmektedir.²⁵³

İyiye kötüden, doğruyu yanlıştan ayırt etme yeteneği; yaş ve tecrübe ile zamanla gelişen bir yetenektir. Bu yetenek, çocuklarda yetişkinlere kıyasla daha az gelişmiştir. Ceza hukukunda da bu durum göz önünde bulundurularak, çocuklara yetişkinlerden farklı bir yaklaşım benimsenmektedir. Çocukları ilgilendiren tüm faaliyetlerde, çocuğun yararı ön planda tutulmaktadır.²⁵⁴ Çocuğun yararı, adli kontrol tedbirleri bakımından da ön planda tutulması gereken önemli bir husustur. Çocuklara yönelik adli kontrol tedbirlerine ilişkin düzenleme, Çocuk Koruma Kanunu’nun 20. maddesinde yer almaktadır.²⁵⁵

Suç şüphesi altında bulunan çocuğa, şüpheli veya sanık yerine “suça sürüklenen çocuk” denilmektedir. Suça sürüklenen çocuklara da soruşturma veya kovuşturma sürecinde adli kontrol tedbirleri uygulanması mümkündür. Çocuk Koruma Kanunu’nun 20. maddesinde, suça sürüklenen çocuklar için uygulanabilecek adli kontrol tedbirlerine yer verilmekte olup, aynı maddede CMK’nın 109. maddesindeki adli kontrol tedbirlerinin de suça sürüklenen çocuklar bakımından uygulanabileceği belirtilmektedir. Bu şekilde karma bir uygulamaya gidilmesi bizce yerinde değildir. Çocuklar için özel olarak adli kontrol tedbirlerine yer verilmesi daha doğru olurdu; zira çocukların durumu ile yetişkinlerin durumu farklıdır. Keza, ÇKK’da adli kontrolün şartlarına ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle, CMK’da yer alan adli kontrol şartları, ÇKK kapsamında da uygulanacaktır.²⁵⁶

Adli kontrol tedbirlerinden sonuç alınamaz, alınamayacağı anlaşılır veya tedbirlere uyulmazsa, çocuk hakkında tutuklama kararı verilebilir. Tedbir süresince, Denetimli Serbestlik Müdürlüğü tarafından çocuk için rehberlik edecek bir uzman görevlendirilir ve çocuğun ihtiyacı doğrultusunda iyileştirme çalışmaları yapılır. Bu sürecin amacı, çocuğun ıslah edilmesi ve yeniden suç işlemesinin engellenmesidir.²⁵⁷

Çocuk Koruma Kanunu’nda yer verilen adli kontrol tedbirleri şunlardır:

²⁵³ Özbek 288.

²⁵⁴ Öztürk / Kazancı / Güleç 116.

²⁵⁵ Yılmaz 117-118.

²⁵⁶ Yılmaz 117-118.

²⁵⁷ “Adli Kontrol,” Türk Hukuk Sitesi.

4.2.1. Belirlenen Çevre Sınırları Dışına Çıkmamak

Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmama, suça sürüklenen çocuğun yargı mercii tarafından belirlenen çevre sınırlarını, herhangi bir mazereti olmaksızın veya izin olmaksızın terk etmeme yükümlülüğünü ifade etmektedir.

Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmama tedbirinin amacı, suça sürüklenen çocuğun yargılama işlemleri sırasında hazır bulunmasını sağlamak ve kaçmasını engellemektir.²⁵⁸ Çocuğun terk etmemesi gereken çevre sınırları, kararda açıkça belirtilmelidir. Bu sınırlar, çocuğun konutunu, çalışıyorsa işyerini, eğitim görüyorsa okulunu, tedavi görüyorsa hastanesini ve gidiş-geliş yollarını kapsayacak şekilde belirlenmelidir.

Çocuğun çalışmasını, eğitim görmesini veya tedavi görmesini engelleyecek şekilde bir karar verilmemelidir. Hâkim, karar verirken tedbirin ölçülü olup olmadığını değerlendirmelidir. Tedbirin çocuk üzerindeki etkileri göz önünde bulundurulmalıdır. Eğer tedbir çocuk açısından ölçülü değilse, diğer adli kontrol tedbirleri ile istenilen sonuca ulaşıp ulaşılamayacağı incelenmelidir.

Tedbiire karar verildikten sonra dosyadaki şartlar değişmişse, tedbirde değişikliğe gidilebileceği gibi, tedbiire son verilmesi de söz konusu olabilir.²⁵⁹

4.2.2. Belirlenen Bazı Yerlere Gidememek Veya Ancak Bazı Yerlere Gidebilmek

Belirlenen bazı yerlere gidememe veya ancak bazı yerlere gidebilme, suça sürüklenen çocuğun yargı mercii tarafından belirlenen bazı yerlere mazereti olmaksızın veya izin olmaksızın gidememe ya da yalnızca belirli yerlere gidebilme durumunu ifade etmektedir.

Belirlenen bazı yerlere gidememe tedbirinin amacı, suça sürüklenen çocuğu tehlikeli yerlerden uzak tutarak onun tekrar suç işleme riskini azaltmaktır. Örneğin, çocuğun gece kulüpleri, alkol satışı yapılan mekanlar, suç oranı yüksek mahalleler, internet kafeler, futbol stadyumları, ganyan bayileri, kumarhaneler, silah satış noktaları, pavyonlar, suç işleyen grupların toplandığı terk edilmiş binalar veya yasadışı

²⁵⁸ Yılmaz 118.

²⁵⁹ Aldemir 265-266; ayrıca bkz. Yılmaz 118-119.

etkinliklerin yapıldığı alanlar gibi tehlikeli yerlerden uzak tutulması, tekrar suç işleme riskini azaltacaktır.²⁶⁰

Bazı yerlere gidebilme tedbirinde ise amaç, suça sürüklenen çocuğu ıslah etmek ve normal yaşamına, suça karışmadan devam etmesini sağlamaktır. Örneğin, çocuğun yaşadığı yer, çalışıyorsa işyeri, eğitim görüyorsa okul, tedavi görüyorsa tedavi gördüğü sağlık kuruluşları bu kapsamda izin verilebilecek yerler arasındadır. Ayrıca, çocuğun fiziksel ve psikolojik gelişimini destekleyecek spor salonları, kültürel merkezler veya kütüphaneler gibi yerler de faydalı mekanlar arasında sayılabilir. Bu tür yerler, suça sürüklenen çocuğun ıslah edilmesine ve yeniden topluma kazandırılmasına önemli ölçüde katkı sağlamaktadır.²⁶¹

Tedbir kararında, çocuğun gidebileceği veya gidemeyeceği yerler açıkça belirtilmelidir. Hâkim, bu yerleri belirlerken ölçülü davranmalıdır. Verilecek tedbirler, çocuğun hayatını zorlaştırmamalı; işini, eğitimini veya tedavisini olumsuz şekilde etkilememelidir.

Tedbire karar verildikten sonra meydana gelen gelişmeler tedbirin uygulanmasını güçleştiriyorsa, tedbir çocuğun yararına olacak şekilde değiştirilmelidir. Eğer tedbirin değiştirilmesi mümkün değilse, tedbire son verilmeli ve diğer adli kontrol tedbirleri ile istenilen sonuca ulaşıp ulaşılamayacağı değerlendirilmelidir.

4.2.3. Belirlenen Kişi Ve Kuruluşlarla İlişki Kurmamak

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin 56. maddesinin 1. fıkrasında yapılan tanıma göre, “belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmama”, suça sürüklenen çocuğun yargı mercii kararıyla belirlenen kişi ve kuruluşlarla usul ve esaslar çerçevesinde ilişki kurmamasını ifade eder.²⁶²

Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmama tedbirinin amacı, suça sürüklenen çocuğunun için tehlikeli olabilecek kişi veya kuruluşlardan uzak tutmaktır. Bu kişiler veya kuruluşlar, çocuğun suç işlemesine sebep olabilecek, teşvik edebilecek veya

²⁶⁰ “Adli Kontrol,” Türk Hukuk Sitesi; ayrıca bkz. Yılmaz 119-120.

²⁶¹ “Adli Kontrol,” Türk Hukuk Sitesi; ayrıca bkz. Yılmaz 119-120.

²⁶² Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği m. 56/1.

tahrik edebilecek şekilde etkili olabilir. Bu nedenle, çocuğun bu kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmaması gerektiği düşünülmektedir.²⁶³

Kararda, çocuğun ilişki kurmaması gereken kişi veya kuruluşlar açıkça belirtilmelidir. Hâkim, tedbire karar verirken ölçülü olmalı ve çocuğun yaşamını, çalışıyorsa iş hayatını, eğitim görüyorsa eğitim hayatını ve tedavi görüyorsa tedavisini aşırı şekilde zorlaştıran bir karar vermemelidir.²⁶⁴

5. ADLİ KONTROL KARARLARININ İNFAZI

Adli kontrol kararlarının infazına ilişkin düzenlemeler, Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nde yer almaktadır.²⁶⁵ Adli kontrol kararı verildikten sonra, kararın yerine getirilmesi için dosya Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı, adli kontrol kararını UYAP Adli Kontrol Defteri'ne kaydeder. Sisteme kaydedilen dosya, infaz işlemlerinin yerine getirilmesi için şüpheli veya sanığın ikamet ettiği yerdeki Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne gönderilir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, adli kontrol kararını infaz etmek üzere bir vaka sorumlusu görevlendirir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü tarafından şüpheli veya sanığa bir tebligat çıkarılır. Tebligatta, adli kontrol tedbirinin türü, tedbirin nasıl ve ne zaman yerine getirileceği, uyulması gereken kurallar, tedbire uyulmaması durumunda doğacak sonuçlar ve adli kontrol tedbirinin derhal yerine getirilmesi gerektiği hususları yükümlüye bildirilir. Ayrıca, adli kontrol tedbirinin niteliğine göre gerektiğinde ilgili kişi, kurum veya kuruluşlara yazılı bildirimde bulunulabilir. Bu bildirimde, adli kontrol kararının içeriği açıklanır ve şüpheli veya sanığın tedbire uygun davranıp davranmadığına dair bilgi talep edilir.²⁶⁶

Usulüne uygun yapılan tebligata rağmen şüpheli veya sanık, mazereti olmadan ve kasıtlı olarak adli kontrol kararının gereklerini yerine getirmez ve tedbiri ihlal ederse, uyarılmaksızın hakkında karar verilmesi için dosya Cumhuriyet Başsavcılığı aracılığıyla tedbir kararını veren Sulh Ceza Hâkimliği'ne veya mahkemeye gönderilir.

²⁶³ Yılmaz 120.

²⁶⁴ Yılmaz 120.

²⁶⁵ Yenisey / Nuhoglu 376; ayrıca bkz. Şahin / Göktürk 318.

²⁶⁶ Öztürk / Kazancı / Güleç 114-115; ayrıca bkz. Özbek 286; Yılmaz 122-123.

Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme yeni bir karar verene kadar adli kontrol kararının uygulanmasına devam edilir.²⁶⁷

Adli kontrol kararının ihlali durumunda Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, aynı adli kontrol tedbirinin uygulanmasının devam etmesine karar verebileceği gibi başka bir adli kontrol tedbirine de hükmedebilir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, şüpheli veya sanığın durumunu göz önünde bulundurarak adli kontrol tedbirinin kaldırılmasına ve şüpheli veya sanığın tutuklanmasına ya da yalnızca adli kontrol tedbirinin kaldırılmasına karar verebilir. Bu durumda dosya Cumhuriyet Başsavcılığı'na iade edilir.²⁶⁸

Denetimli Serbestlik Müdürlükleri, Adalet Bakanlığı bünyesinde yer alan Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'ne bağlıdır. Adli kontrol kararlarının infazı, merkezde Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, taşrada ise Denetimli Serbestlik Müdürlükleri, bürolar ve koruma kurulları tarafından yerine getirilmektedir.²⁶⁹

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında verilen adli kontrol kararının infaz edilmesinde çocuğun yararı üstün tutulur.²⁷⁰ Tedbir süresince çocuğun ihtiyaçlarına uygun eğitim programları planlanır. Çocuğun ailesi veya sosyal çevresiyle iş birliği yapılabilir. Bu süreçte özel hayatın gizliliğine dikkat edilmeli ve çocuğun ifşa olmaması için gerekli tüm önlemler alınmalıdır.²⁷¹ Çocuk, adli kontrol kararını mazereti olmadan ve kasıtlı olarak ihlal ederse durum Sulh Ceza Hâkimliği'ne veya mahkemeye bildirilir. Bildirimde çocuğun durumuna ve yürütülen çalışmalara yer verilir. Süreç, Çocuk Hizmetleri Bürosu tarafından yürütülmektedir.

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında adli kontrole karar verilmesi durumunda önce çocuk hakkında ihtiyaç değerlendirmesi yapılır ve bir denetim planı hazırlanır. Denetim planında rehberlik çalışmalarına açık bir şekilde yer verilir. Çocuğun ilgili olduğu konular ve ihtiyaçları belirlenir. Çocuğun kendine uygun etkinliklere, meslek edindirme kurslarına ve programlara yönlendirilmesi sağlanır. Ayrıca çocuğa topluma uyum konusunda destek verilir. Adli kontrol tedbiri süresince çocuğa uygun olarak

²⁶⁷ Özbek 286; ayrıca bkz. Yılmaz 123.

²⁶⁸ Yılmaz 124.

²⁶⁹ Yılmaz 122.

²⁷⁰ Öztürk / Kazancı / Güleç 116.

²⁷¹ Özbek 287.

eğitim ve iyileştirme çalışmaları yürütülür. Bütün bu çalışmaların çocuğun durumu üzerindeki etkileri izlenir.

Çocuk rehberlik çalışmalarını kabul etmezse rehberlik hizmeti olmadan tedbire devam edilir. Bu sebeple çocuk uyarılmaz veya tedbirin ihlali dolayısıyla işlem yapılmaz.²⁷²

Şüpheli veya sanığın adli kontrol kararına uyup uymadığının denetimi genellikle zordur. Bu nedenle Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nde şüpheli veya sanığın izlenebilmesi için elektronik cihazların kullanımına imkân tanınmıştır. Yönetmelik, “hâkim tarafından belirlenen yerlere düzenli olarak başvurma”, “konutunu terk etmeme”, “belirli bir yerleşim bölgesini terk etmeme” veya “yalnızca belirli yerlere gitme” gibi adli kontrol tedbirlerinin uygulanmasında elektronik cihazların kullanılabileceğini öngörmektedir. Elektronik izleme işlemleri, Elektronik İzleme Merkezi tarafından yerine getirilmektedir.²⁷³

Denetimli serbestlik hizmetleri; insan onuruna saygı, dürüstlük, gizlilik, tarafsızlık ve çocuğun üstün yararı ilkeleri göz önünde bulundurularak yerine getirilir.²⁷⁴

Bu bölümde, her bir adli kontrol tedbirinin infazı ayrı ayrı ele alınacaktır.

5.1. Yurt Dışına Çıkamamak

Yurt dışına çıkamama tedbirine karar verildiğinde, karar infaz edilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı, kararı hem Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne hem de mahallî kolluğa bildirir. Mahallî kolluk, kararı sınır kapılarında bulunan emniyet birimlerine, şüpheli veya sanığın nüfusa kayıtlı olduğu yer il emniyet müdürlüğüne ve Emniyet Genel Müdürlüğü'ne iletir. Bildirimin amacı, kolluğun karardan olabildiğince hızlı şekilde haberdar olmasını sağlamak ve kararı öğrenen şüpheli veya sanığın kolluğun bilgisizliğinden yararlanarak kaçmasını önlemektir.²⁷⁵

Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, şüpheli veya sanığa bir tebligat çıkarır. Tebligatta, yurt dışına çıkamama tedbirine karar verildiği, tedbirin nasıl ve ne zaman

²⁷² Özbek 287-288.

²⁷³ Öztürk / Kazancı / Güleç 115-116; ayrıca bkz. Özbek 287; Yılmaz 124-126.

²⁷⁴ Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği m. 5-6.

²⁷⁵ 5682 sayılı Pasaport Kanunu m. 22; ayrıca bkz. Aldemir 287; Özbek 286.

yerine getirileceği, uyulması gereken kurallar, tedbire uyulmaması durumunda doğacak sonuçlar ve tedbirin derhâl uygulanması gerektiği belirtilir.²⁷⁶

Tedbire karar verildikten sonra, şüpheli veya sanık yurt dışına çıkmaya kalkışrsa, pasaportuna ve pasaport yerine geçen diğer belgelere el konulur; şüpheli veya sanığa yeni pasaport veya seyahat belgesi verilmez. Pasaportun süresi dolmuşsa yenilenmez.²⁷⁷

Tedbir, artık uygulanmasına gerek kalmaması, yükümlünün tedbirin gereklerini ihlal etmesi veya cezasının kesinleşmesi hâllerinde kaldırılır. Tedbirin kaldırılmasına karar verildiğinde, karar Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı, Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nü ve kolluğu bilgilendirir.²⁷⁸

5.2. Hâkim Tarafından Belirlenen Yerlere, Belirtilen Süreler İçinde Düzenli Olarak Başvurmak

Hâkim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurma tedbirine karar verildiğinde, karar infaz edilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı, kararı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bildirir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, şüpheli veya sanığın başvurması gereken kişi, kurum veya kuruluşa kararın içeriğini iletir ve yükümlünün kararın gereklerini yerine getirip getirmediğine ilişkin bilgi verilmesini talep eder.²⁷⁹

Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, şüpheli veya sanığa bir tebligat çıkarır. Tebligatta, hâkim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurma tedbirine karar verildiği; bu tedbirin nasıl ve ne zaman yerine getirileceği; uyulması gereken kurallar, tedbire uyulmaması hâlinde doğacak sonuçlar ve tedbirin derhâl yerine getirilmesi gerektiği belirtilir.²⁸⁰ Uygulamada genellikle şüpheli veya sanığın haftanın iki günü, örneğin salı ve perşembe günleri saat 09.00 ile 17.00 arasında ikametgâhına en yakın polis merkezine giderek imza atması şeklinde bu tedbir uygulanmaktadır. Hâkim, şüpheli veya sanığın çalışma saatlerini, eğitim aldığı zaman dilimlerini veya tedavi gördüğü süreleri göz önünde bulundurarak dengeli bir

²⁷⁶ Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği m. 57; ayrıca bkz. Özbek 286; Öztürk / Kazancı / Güleç 114-115; Aldemir 287.

²⁷⁷ Pasaport Kanunu m. 22.

²⁷⁸ Aldemir 287; ayrıca bkz. Özbek 286; Yılmaz 128-129.

²⁷⁹ Öztürk / Kazancı / Güleç 114-115; ayrıca bkz. Yılmaz 129-130; Özbek 528.

²⁸⁰ Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği m. 57; ayrıca bkz. Özbek 528.

karar vermelidir. Şüpheli veya sanığın işi, eğitimi ya da tedavisi ölçüsüz bir şekilde engellenmemelidir.²⁸¹

Tedbirin ihlali durumunda, tedbirin yerine getirilmesinden sorumlu kişi, kurum veya kuruluş derhâl Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bilgi verir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, Cumhuriyet Başsavcılığı'nı bilgilendirir.²⁸² Cumhuriyet Başsavcılığı ise dosyayı, tedbir kararını veren Sulh Ceza Hâkimliği'ne veya mahkemeye gönderir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, tedbirin uygulanmasına devam edilmesine karar verebileceği gibi, başka bir adli kontrol tedbirine veya şüpheli ya da sanığın tutuklanmasına da hükmedebilir.

5.3. Hâkimin Belirttiği Mercii Veya Kişilerin Çağrılarına Ve Gerektiğinde Meslekî Uğraşlarına İlişkin Veya Eğitime Devam Konularındaki Kontrol Tedbirlerine Uymak

Hâkimin belirttiği merci veya kişilerin çağrılarına ve gerektiğinde mesleki uğraşlarına ilişkin ya da eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uyma tedbirine karar verildiğinde, karar infaz edilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı, kararı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bildirir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, kararda belirtilen merci veya kişiye kararın içeriğini bildirir ve yükümlünün kararın gereklerini yerine getirip getirmediği konusunda bilgi verilmesini talep eder.²⁸³

Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, şüpheli veya sanığa bir tebligat çıkarır. Tebligatta, hâkimin belirttiği merci veya kişilerin çağrılarına ve gerektiğinde mesleki uğraşlarına ilişkin ya da eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uyma tedbirine karar verildiği, bu tedbirin nasıl ve ne zaman yerine getirileceği, uyulması gereken kurallar, tedbire uyulmaması durumunda doğacak sonuçlar ve tedbirin derhal yerine getirilmesi gerektiği belirtilir.²⁸⁴

Tedbirin ihlali durumunda ilgili merci veya kişi derhal Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bilgi verir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, Cumhuriyet Başsavcılığı'nı bilgilendirir.²⁸⁵ Cumhuriyet Başsavcılığı ise dosyayı, tedbir kararını

²⁸¹ “Adli Kontrol,” Türk Hukuk Sitesi.

²⁸² Aldemir 287; ayrıca bkz. Öztürk / Kazancı / Güleç 115.

²⁸³ Yılmaz 130-131; ayrıca bkz. Özbek 528.

²⁸⁴ Öztürk / Kazancı / Güleç 114-115; Özbek 528.

²⁸⁵ Aldemir 288.

veren Sulh Ceza Hâkimliği'ne veya mahkemeye gönderir.²⁸⁶ Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, tedbirin uygulanmasına devam edilmesine karar verebileceği gibi, başka bir adli kontrol tedbiri uygulanmasına veya şüpheli ya da sanığın tutuklanmasına da karar verebilir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme kararını verene kadar adli kontrol tedbirinin uygulanmasına devam edilir.²⁸⁷

5.4. Her Türlü Taşıtları Veya Bunlardan Bazılarını Kullanamamak Ve Gerekliğinde Kaleme, Makbuz Karşılığında Sürücü Belgesini Teslim Etmek

Her türlü taşıtı veya bunlardan bazılarını kullanamama ve gerektiğinde kaleme, makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etme tedbirine karar verildiğinde, karar infaz edilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı, kararı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bildirir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, kolluğa ve şüpheli veya sanığın mesleği gereği taşıt kullanması halinde, tedbire karar verilmesi durumunda ilgili meslek odasına kararın içeriğini bildirir ve yükümlünün kararın gereklerini yerine getirip getirmediği konusunda bilgi talep eder.²⁸⁸ Örneğin, şüpheli veya sanık taksici ise kayıtlı olduğu Taksiciler Odası'na, minibüs şoförü ise Minibüsçüler Odası'na, kamyoncu ise Kamyoncular Odası'na ya da nakliyecisi ise Nakliyeciler Odası'na bildirim yapılması gerekir. Bildirimde, şüpheli veya sanığın tedbir gereği kullanamayacağı taşıtlar ve sürücü belgesinin teslim edilmesi gerekiyorsa bu hususa açıkça yer verilmelidir. Şüpheli veya sanığın mesleki faaliyetlerinde geçici ya da sürekli araç kullanmasına izin verilmesi durumunda, bu durum da bildirimlerde belirtilmelidir.

Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, şüpheli veya sanığa tebligat çıkarır. Tebligatta, her türlü taşıtı veya bunlardan bazılarını kullanamama ve gerektiğinde kaleme, makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etme tedbirine karar verildiği, tedbirin nasıl ve ne zaman yerine getirileceği, uyulması gereken kurallar, tedbire uyulmaması durumunda doğacak sonuçlar ve tedbirin derhal uygulanması gerektiği belirtilir. Ayrıca, şüpheli veya sanığın hangi taşıtları kullanamayacağı ve sürücü belgesini teslim etmesi gerekiyorsa bu durum açıkça belirtilir. Teslim edilen sürücü belgesi şüpheli veya sanığın dosyasında saklanır.²⁸⁹

²⁸⁶ Yılmaz 131.

²⁸⁷ Özbek 528.

²⁸⁸ Yılmaz 132; ayrıca bkz. Aldemir 288.

²⁸⁹ Aldemir 288.

Tedbirin ihlali halinde kolluk veya meslek odası derhal Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bilgi verir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, Cumhuriyet Başsavcılığı'nı bilgilendirir. Cumhuriyet Başsavcılığı ise dosyayı, tedbir kararını veren Sulh Ceza Hâkimliği'ne veya mahkemeye gönderir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, tedbirin uygulanmasına devam edilmesine, başka bir adli kontrol tedbiri uygulanmasına veya şüpheli ya da sanığın tutuklanmasına karar verebilir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme karar verene kadar adli kontrol tedbiri uygulanmaya devam edilir.²⁹⁰

5.5. Özellikle Uyuşturucu, Uyarıcı Veya Uçucu Maddeler İle Alkol Bağımlılığından Arınmak Amacıyla, Hastaneye Yatmak Dâhil, Tedavi Veya Muayene Tedbirlerine Tâbi Olmak Ve Bunları Kabul Etmek

Özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dâhil tedavi veya muayene tedbirlerine tâbi olma ve bunları kabul etme, şüpheli veya sanığın bir adli kontrol tedbiri olarak uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla tedavi edilmesini ve gerekiyorsa hastaneye yatırılmasını ifade eder.²⁹¹ Bu tedbirin amacı, şüpheli veya sanığın tedavi edilmesi, rehabilite edilmesi ve nihayetinde topluma kazandırılmasıdır. Bu nedenle, şüpheli veya sanığın tedavi edilmesi için bir sağlık kuruluşuna yatırılması gerekiyorsa buna karar verilebilir.²⁹² Sağlık kuruluşu, şüpheli veya sanığın tedavi ihtiyacına göre devlet hastanesi olabileceği gibi bir rehabilitasyon merkezi de olabilir. Bağımlılık arındırma merkezleri listesi her yıl Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanır.

İki tür liste bulunur: biri ayakta arındırma merkezleri listesi, diğeri ise yataklı arındırma merkezleri listesidir. Merkezler erişkinler ve çocuklar için ayrı ayrı belirlenir. Örnek olarak Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezi (AMATEM) verilebilir.

Tedbire karar verildiğinde, karar infaz edilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı, kararı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bildirir.

²⁹⁰ Özbek 528.

²⁹¹ Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği m. 56/1-c.

²⁹² Aldemir 289.

Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, kararda belirtilen sağlık kurumuna kararın içeriğini bildirir ve yükümlünün kararın gereklerini yerine getirip getirmediği konusunda bilgi talep eder.²⁹³

Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, şüpheli veya sanığa tebligat çıkarır. Tebligatta, özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dâhil tedavi veya muayene tedbirlerine tâbi olma ve bunları kabul etme tedbirine karar verildiği; bu tedbirin nasıl ve ne zaman yerine getirileceği, uyulması gereken kurallar, tedbire uyulmaması durumunda doğacak sonuçlar ve tedbirin derhal uygulanması gerektiği belirtilir.

Tedbirin ihlali durumunda, sağlık kurumu derhal Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bilgi verir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, Cumhuriyet Başsavcılığı'nı bilgilendirir. Cumhuriyet Başsavcılığı ise dosyayı, tedbir kararını veren Sulh Ceza Hâkimliği'ne veya mahkemeye gönderir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, tedbirin uygulanmasına devam edilmesine karar verebileceği gibi, başka bir adli kontrol tedbiri uygulanmasına veya şüpheli ya da sanığın tutuklanmasına da karar verebilir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme kararını verene kadar adli kontrol tedbiri uygulanmaya devam edilir.²⁹⁴

5.6. Şüphelinin Parasal Durumu Göz Önünde Bulundurularak, Miktarı Ve Bir Defada Veya Birden Çok Taksitle Ödeme Süreleri, Cumhuriyet Savcısının İsteği Üzerine Hâkimce Belirlenecek Bir Güvence Miktarını Yatırmak

Şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak, miktarı ve tek seferde ya da taksitlerle ödeme süreleri, Cumhuriyet Savcısının isteği üzerine hâkimce belirlenecek bir güvence miktarını yatırma tedbirine karar verildiğinde, karar infaz edilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı, kararı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bildirir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, şüpheli veya sanığa bir tebligat çıkarır.

Tebligatta, şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak, miktarı ve ödeme süreleri, Cumhuriyet Savcısının isteği üzerine hâkimce belirlenecek bir güvence miktarını yatırma tedbirine karar verildiği, bu tedbirin nasıl ve ne zaman

²⁹³ Yılmaz 133.

²⁹⁴ Özbek 528.

yerine getirileceği, uyulması gereken kurallar, tedbire uyulmaması durumunda doğacak sonuçlar ve tedbirin derhal yerine getirilmesi gerektiği belirtilir.

şüpheli veya sanık, kendisine tanınan süre içinde kararda belirtilen güvence miktarını ödeyecekse; tek seferde ödeyecekse tamamını, taksitlerle ödeyecekse ise ilk taksiti devlet hazinesine yatırır. Güvence miktarı yatırıldıktan sonra makbuz Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne teslim edilir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü ise makbuzu Cumhuriyet Başsavcılığı'na sunar. Güvence miktarının tamamı yatırıldıktan sonra Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, Cumhuriyet Başsavcılığı'nı bilgilendirir.²⁹⁵

Tedbirin ihlali durumunda da Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, Cumhuriyet Başsavcılığı'nı bilgilendirir. Cumhuriyet Başsavcılığı ise dosyayı, tedbir kararını veren Sulh Ceza Hâkimliği'ne veya mahkemeye gönderir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, tedbirin uygulanmasına devam edilmesine karar verebileceği gibi, başka bir adli kontrol tedbiri uygulanmasına veya şüpheli ya da sanığın tutuklanmasına da karar verebilir.²⁹⁶

5.7. Silâh Bulunduramamak Veya Taşıyamamak, Gerektiğinde Sahip Olunan Silâhları Makbuz Karşılığında Adli Emanete Teslim Etmek

Silah bulunduramama veya taşıyamama ve gerektiğinde sahip olunan silahları makbuz karşılığında adli emanete teslim etme tedbirine karar verildiğinde, karar infaz edilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı, kararı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bildirir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, kolluğa kararın içeriğini bildirir ve yükümlünün sahip olduğu silahların bir listesini ister. şüpheli veya sanığın silahlarını teslim etmesi gerekiyorsa, Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, adli emanetten teslim edilen silahların listesini de talep eder. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, kolluk ve adli emanetten aldığı listeleri karşılaştırır. Listeler karşılaştırıldığında yükümlünün teslim etmediği bir silah olduğu tespit edilirse, yükümlülük ihlal edilmiş sayılır.²⁹⁷

Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, şüpheli veya sanığa bir tebligat çıkarır. Tebligatta, silah bulunduramama veya taşıyamama ve gerektiğinde sahip olunan silahları makbuz karşılığında adli emanete teslim etme tedbirine karar verildiği, bu

²⁹⁵ Aldemir 289-290; ayrıca bkz. Yılmaz 138; Yenisey / Nuhoğlu 374; şentuna 258.

²⁹⁶ Özbek 528.

²⁹⁷ Aldemir 290-291; ayrıca bkz. Yılmaz 134.

tedbirin nasıl ve ne zaman yerine getirileceği, uyulması gereken kurallar, tedbire uyulmaması durumunda doğacak sonuçlar ve tedbirin derhal yerine getirilmesi gerektiği belirtilir. Ayrıca, şüpheli veya sanığın tedbir gereği silah bulunduramayacağı veya taşıyamayacağı ve silahını teslim etmesi gerekiyorsa bu hususa açıkça yer verilmesi gerekir.

Tedbirin ihlali durumunda kolluk veya adli emanet memurluğu derhal Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bilgi verir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, Cumhuriyet Başsavcılığı'nı bilgilendirir. Cumhuriyet Başsavcılığı ise dosyayı, tedbir kararını veren Sulh Ceza Hâkimliği'ne veya mahkemeye gönderir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, tedbirin uygulanmasına devam edilmesine karar verebileceği gibi, başka bir adli kontrol tedbiri uygulanmasına veya şüpheli ya da sanığın tutuklanmasına da karar verebilir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme karar verene kadar adli kontrol tedbirinin uygulanmasına devam edilir.²⁹⁸

5.8. Cumhuriyet Savcısının İstemi Üzerine Hâkim Tarafından Miktarı Ve Ödeme Süresi Belirlenecek Parayı, Suç Mağdurunun Haklarını Güvence Altına Almak Üzere Aynî Veya Kişisel Güvenceye Bağlamak

Cumhuriyet Savcısının istemi üzerine hâkim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek paranın, suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere aynî veya kişisel güvenceye bağlanması tedbirine karar verildiğinde, karar infaz edilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı, kararı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bildirir.

Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, şüpheli veya sanığa bir tebligat çıkarır. Tebligatta, Cumhuriyet Savcısının istemi üzerine hâkim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek paranın, mağdurun haklarını güvence altına almak üzere aynî veya kişisel güvenceye bağlanmasına karar verildiği, bu tedbirin nasıl ve ne zaman yerine getirileceği, uyulması gereken kurallar, tedbire uyulmaması durumunda doğacak sonuçlar ve tedbirin derhal yerine getirilmesi gerektiği belirtilir. Ayrıca şüpheli veya sanığın, taşınmaz malvarlığına ilişkin tapu kayıtlarını, taşınır malvarlığına ve bankadaki parasına ilişkin bilgileri sunması gerektiği kendisine bildirilir. Mağdurun haklarının kişisel güvenceye (örneğin kefalete) bağlanması hâlinde, kefil olacak

²⁹⁸ Özbek 528.

kişinin de bu bilgileri sunması gerektiği belirtilir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, şüpheli veya sanığın yapacağı işlemlerin takibi amacıyla ilgili sicil ve bankalara da bildirimde bulunur. Kişisel güvence verilmesi durumunda da aynı prosedür uygulanır.²⁹⁹

Tedbirin amacı, mağdurun haklarının güvence altına alınmasını sağlamak olduğundan, Denetimli Serbestlik Müdürlüğü gösterilen güvencenin tedbir süresi boyunca mağdurun haklarını koruyacak şekilde temin edilmesini sağlamakla yükümlüdür. Gösterilen güvence herhangi bir sebeple ortadan kalkarsa bu durum tedbirin ihlali olarak değerlendirilir.

Tedbirin ihlali durumunda ilgili sicil veya banka derhal Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bilgi verir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, Cumhuriyet Başsavcılığı'nı bilgilendirir. Cumhuriyet Başsavcılığı ise dosyayı, tedbir kararını veren Sulh Ceza Hâkimliği'ne veya mahkemeye gönderir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, tedbirin uygulanmasına devam edilmesine karar verebileceği gibi, başka bir adli kontrol tedbiri uygulanmasına veya şüpheli ya da sanığın tutuklanmasına da karar verebilir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme kararını verene kadar adli kontrol tedbirinin uygulanmasına devam edilir.³⁰⁰

5.9. Aile Yükümlülüklerini Yerine Getireceğine Ve Adlî Kararlar Gereğince Ödemeye Mahkûm Edildiği Nafakayı Düzenli Olarak Ödeyeceğine Dair Güvence Vermek

Aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adlî kararlar gereğince ödemeye mahkûm edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence verme tedbirine karar verildiğinde, karar infaz edilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı, kararı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bildirir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, kolluğa ve ilgiliye kararın içeriğini bildirir ve yükümlünün kararın gereklerini yerine getirip getirmediği konusunda bilgi verilmesini talep eder.

Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, şüpheli veya sanığa bir tebligat çıkarır. Tebligatta, aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adlî kararlar gereğince ödemeye mahkûm edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence verme tedbirine karar verildiği, bu tedbirin nasıl ve ne zaman yerine getirileceği, uyulması

²⁹⁹ Aldemir 291; ayrıca bkz. Yılmaz 139.

³⁰⁰ Özbek 528.

gereken kurallar, tedbire uyulmaması durumunda doğacak sonuçlar ve tedbirin derhal yerine getirilmesi gerektiği belirtilir. Ayrıca, şüpheli veya sanığa, belirtilen süre içinde Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nün belirleyeceği yere gelerek aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair taahhütte bulunması gerektiği bildirilir. Şüpheli veya sanık, aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair taahhütte bulunduktan sonra, Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, şüpheli veya sanığın taahhüdünü yerine getirip getirmediğini denetler. Şüpheli veya sanığın taahhüdünü yerine getirip getirmediği konusunda, ilgili nafaka alacaklısından, aile üyelerinden ve çevrelerinden bilgi istenir.³⁰¹

Tedbirin ihlali durumunda, ilgili veya kolluk derhal Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bilgi verir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, Cumhuriyet Başsavcılığı'nı bilgilendirir. Cumhuriyet Başsavcılığı ise dosyayı, tedbir kararını veren Sulh Ceza Hâkimliği'ne veya mahkemeye gönderir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, tedbirin uygulanmasına devam edilmesine karar verebileceği gibi, başka bir adli kontrol tedbiri uygulanmasına veya şüpheli ya da sanığın tutuklanmasına da karar verebilir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme kararını verene kadar adli kontrol tedbirinin uygulanmasına devam edilir.³⁰²

5.10. Konutunu Terk Etmemek

Konutunu terk etmeme tedbirine karar verildiğinde, karar infaz edilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Cumhuriyet Savcılığı, kararı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bildirir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, kolluğa kararın içeriğini bildirir ve yükümlünün kararın gereklerini yerine getirip getirmediği konusunda bilgi verilmesini talep eder.

Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin 57. maddesinin 5. fıkrası gereğince, konutunu terk etmeme tedbirinde elektronik cihaz kullanılarak şüpheli veya sanığın takibi yapılabilir. Elektronik takip yoluna başvurulması halinde, şüpheli veya sanığın yükümlülüğü ihlal edip etmediği sistem aracılığıyla kontrol edilir. Konutunu terk etmeme tedbirinin infazı bakımından, Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza

³⁰¹ Yılmaz 140; ayrıca bkz. Aldemir 291-292.

³⁰² Özbek 528.

ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'ün 52. maddesinin 2. fıkrası da göz önünde bulundurulabilir.³⁰³

Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, şüpheli veya sanığa bir tebligat çıkarır. Tebligatta, konutunu terk etmeme tedbirine karar verildiği, bu tedbirin nasıl ve ne zaman yerine getirileceği, uyulması gereken kurallar, tedbire uyulmaması durumunda doğacak sonuçlar ve tedbirin derhal yerine getirilmesi gerektiği belirtilir. Ayrıca, şüpheli veya sanığa, konutunu mazereti olmaksızın veya izin olmaksızın terk etmemesi gerektiği bildirilir. Şayet şüpheli veya sanık konutunu mazereti olmaksızın veya izin olmaksızın terk ederse, bu yükümlülüğün ihlali anlamına gelir.

Mazeret olarak deprem, sel veya yangın gibi doğal afetler örnek verilebilir; ayrıca, şüpheli veya sanığın ciddi sağlık sorunları nedeniyle hastaneye kaldırılması da mazeret olarak kabul edilir.

Tedbirin ihlali durumunda kolluk derhal Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bilgi verir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, Cumhuriyet Başsavcılığı'nı bilgilendirir. Cumhuriyet Başsavcılığı ise dosyayı, tedbir kararını veren Sulh Ceza Hâkimliği'ne veya mahkemeye gönderir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, tedbirin uygulanmasına devam edilmesine karar verebileceği gibi, başka bir adli kontrol tedbiri uygulanmasına veya şüpheli ya da sanığın tutuklanmasına da karar verebilir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme kararını verene kadar adli kontrol tedbirinin uygulanmasına devam edilir.³⁰⁴

5.11. Belirli Bir Yerleşim Bölgesini Terk Etmemek

Belirli bir yerleşim bölgesini terk etmeme tedbirine karar verildiğinde, karar infaz edilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı, kararı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bildirir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, kolluğa kararın içeriğini bildirir ve yükümlünün kararın gereklerini yerine getirip getirmediği konusunda bilgi verilmesini talep eder.³⁰⁵ Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin 57. maddesinin 5. fıkrası gereğince, belirli bir yerleşim bölgesini terk etmeme tedbirinde elektronik cihaz kullanılarak şüpheli veya sanığın takibi yapılabilir.

³⁰³ Aldemir 286-287.

³⁰⁴ Özbek 528.

³⁰⁵ Aldemir 292.

Elektronik takip yoluna başvurulması halinde, şüpheli veya sanığın yükümlülüğü ihlal edip etmediği sistem aracılığıyla kontrol edilir.

Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, şüpheli veya sanığa bir tebligat çıkarır. Tebligatta, belirli bir yerleşim bölgesini terk etmeme tedbirine karar verildiği, bu tedbirin nasıl ve ne zaman yerine getirileceği, uyulması gereken kurallar, tedbire uyulmaması durumunda doğacak sonuçlar ve tedbirin derhal yerine getirilmesi gerektiği belirtilir. Ayrıca, şüpheli veya sanığa belirli yerleşim bölgesini mazereti olmaksızın veya izin almaksızın terk etmemesi gerektiği bildirilir. Şayet şüpheli veya sanık belirli yerleşim bölgesini mazereti olmaksızın veya izin almaksızın terk ederse, bu yükümlülüğün ihlali anlamına gelir.

Tedbirin ihlali durumunda, kolluk derhal Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bilgi verir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, Cumhuriyet Başsavcılığı'nı bilgilendirir. Cumhuriyet Başsavcılığı ise dosyayı, tedbir kararını veren Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkemeye gönderir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, tedbirin uygulanmasına devam edilmesine karar verebileceği gibi, başka bir adli kontrol tedbiri uygulanmasına veya şüpheli ya da sanığın tutuklanmasına da karar verebilir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme kararını verene kadar adli kontrol tedbirinin uygulanmasına devam edilir.³⁰⁶

5.12. Belirlenen Yer Veya Bölgelere Gitmemek

Belirlenen yer veya bölgelere gitmeme tedbirine karar verildiğinde, karar infaz edilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı, kararı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bildirir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, kolluğa ve ilgili kurum ile kuruluşlara kararın içeriğini bildirir; yükümlünün kararın gereklerini yerine getirip getirmediği konusunda da bilgi verilmesini talep eder.³⁰⁷ Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin 57. maddesinin 5. fıkrası gereğince, belirlenen yer veya bölgelere gitmeme tedbirinde elektronik cihaz kullanılarak şüpheli veya sanığın takibi yapılabilir. Elektronik takip yoluna başvurulması halinde, şüpheli veya sanığın yükümlülüğü ihlal edip etmediği sistem aracılığıyla kontrol edilir.

Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, şüpheli veya sanığa bir tebligat çıkarır. Tebligatta, belirlenen yer veya bölgelere gitmeme tedbirine karar verildiği, bu tedbirin

³⁰⁶ Özbek 528.

³⁰⁷ Aldemir 293.

nasıl ve ne zaman yerine getirileceği, uyulması gereken kurallar, tedbire uyulmaması durumunda doğacak sonuçlar ve tedbirin derhal yerine getirilmesi gerektiği belirtilir. Ayrıca, şüpheli veya sanığa belirlenen yer veya bölgelere mazereti olmaksızın veya izin olmaksızın gitmemesi gerektiği bildirilir. Şayet şüpheli veya sanık belirlenen yer veya bölgelere mazereti olmaksızın veya izin olmaksızın giderse, bu yükümlülüğün ihlali anlamına gelir.

Tedbirin ihlali durumunda, kolluk ve ilgili kurum ile kuruluşlar derhal Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bilgi verir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, Cumhuriyet Başsavcılığı'nı bilgilendirir. Cumhuriyet Başsavcılığı ise dosyayı, tedbir kararını veren Sulh Ceza Hâkimliği'ne veya mahkemeye gönderir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, tedbirin uygulanmasına devam edilmesine karar verebileceği gibi, başka bir adli kontrol tedbiri uygulanmasına veya şüpheli ya da sanığın tutuklanmasına da karar verebilir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme kararını verene kadar adli kontrol tedbirinin uygulanmasına devam edilir.³⁰⁸

Çocuk Koruma Kanunu'nda Yer Verilen Adli Kontrol Tedbirlerinin İnfazı

1. Belirlenen Çevre Sınırları Dışına Çıkmamak

Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmama tedbirine karar verildiğinde, karar infaz edilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı, kararı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bildirir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, kolluk ile ilgili kurum ve kuruluşlara kararın içeriğini bildirir; yükümlünün kararın gereklerini yerine getirip getirmediği konusunda da bilgi talep eder.³⁰⁹

Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, suça sürüklenen çocuğa ve yasal temsilcisine tebligat çıkarır. Tebligatta, belirlenen çevre sınırları dışına çıkmama tedbirine karar verildiği, tedbirin nasıl ve ne zaman yerine getirileceği, uyulması gereken kurallar, tedbire uyulmaması durumunda doğacak sonuçlar ile tedbirin derhal uygulanması gerektiği belirtilir. Ayrıca, suça sürüklenen çocuğa, belirlenen çevre sınırları dışına mazereti olmaksızın veya izin olmaksızın çıkmaması gerektiği bildirilir. Şayet çocuk, bu sınırları mazeretsiz veya izinsiz terk ederse, bu yükümlülüğün ihlali sayılır.

³⁰⁸ Özbek 528.

³⁰⁹ Aldemir 292-293.

Tedbirin ihlali halinde kolluk ve ilgili kurumlar derhal Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bilgi verir. Müdürlük Cumhuriyet Başsavcılığı'nı bilgilendirir. Cumhuriyet Başsavcılığı ise dosyayı tedbir kararını veren Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkemeye gönderir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, tedbirin uygulanmasına devam edilmesine, başka bir adli kontrol tedbirine ya da suça sürüklenen çocuğun tutuklanmasına karar verebilir. Karar verilene kadar adli kontrol tedbiri uygulanmaya devam edilir.³¹⁰

2. Belirlenen Bazı Yerlere Gidememek Veya Ancak Bazı Yerlere Gidebilmek

Belirlenen bazı yerlere gidememe veya ancak bazı yerlere gidebilme tedbirine karar verildiğinde, karar infaz edilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı, kararı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bildirir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, kolluğa ve ilgili kurum ile kuruluşlara kararın içeriğini bildirir; yükümlünün kararın gereklerini yerine getirip getirmediği konusunda da bilgi verilmesini talep eder.³¹¹

Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, suça sürüklenen çocuğa ve yasal temsilcisine bir tebligat çıkarır. Tebligatta, belirlenen bazı yerlere gidememe veya ancak bazı yerlere gidebilme tedbirine karar verildiği, bu tedbirin nasıl ve ne zaman yerine getirileceği, uyulması gereken kurallar, tedbire uyulmaması durumunda doğacak sonuçlar ve tedbirin derhal yerine getirilmesi gerektiği belirtilir. Ayrıca, suça sürüklenen çocuğa, belirlenen bazı yerlere gitmemesi veya yalnızca belirlenen yerlere gidebileceği bildirilir. Şayet suça sürüklenen çocuk, gitmemesi gereken yerlere gider veya gidebileceği yerler dışında bir yere giderse, bu yükümlülüğün ihlali anlamına gelir.

Tedbirin ihlali durumunda, kolluk ve ilgili kurum ile kuruluşlar derhal Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bilgi verir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, Cumhuriyet Başsavcılığı'nı bilgilendirir. Cumhuriyet Başsavcılığı ise dosyayı, tedbir kararını veren Sulh Ceza Hâkimliği'ne veya mahkemeye gönderir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, tedbirin uygulanmasına devam edilmesine karar verebileceği gibi, başka bir adli kontrol tedbiri uygulanmasına veya suça sürüklenen çocuğun tutuklanmasına da

³¹⁰ Özbek 528.

³¹¹ Aldemir 293.

karar verebilir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme kararını verene kadar adli kontrol tedbirinin uygulanmasına devam edilir.³¹²

3. Belirlenen Kişi Veya Kuruluşlarla İlişki Kurmamak

Belirlenen kişi veya kuruluşlarla ilişki kurmama tedbirine karar verildiğinde, karar infaz edilmek üzere Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilir. Cumhuriyet Başsavcılığı, kararı Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bildirir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, kolluğa ve ilgili kurum ile kuruluşlara kararın içeriğini bildirir; yükümlünün kararın gereklerini yerine getirip getirmediği konusunda da bilgi verilmesini talep eder.³¹³

Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, suça sürüklenen çocuğa ve yasal temsilcisine bir tebligat çıkarır. Tebligatta, belirlenen kişi veya kuruluşlarla ilişki kurmama tedbirine karar verildiği, bu tedbirin nasıl ve ne zaman yerine getirileceği, uyulması gereken kurallar, tedbire uyulmaması durumunda doğacak sonuçlar ve tedbirin derhal yerine getirilmesi gerektiği belirtilir. Ayrıca, suça sürüklenen çocuğa, belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmaması gerektiği bildirilir. Şayet suça sürüklenen çocuk, belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurarsa, bu yükümlülüğün ihlali anlamına gelir.

Tedbirin ihlali durumunda, kolluk ve ilgili kurum ile kuruluşlar derhâl Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'ne bilgi verir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü, Cumhuriyet Başsavcılığı'nı bilgilendirir. Cumhuriyet Başsavcılığı ise dosyayı, tedbir kararını veren Sulh Ceza Hâkimliği'ne veya mahkemeye gönderir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, tedbirin uygulanmasına devam edilmesine karar verebileceği gibi, başka bir adli kontrol tedbiri uygulanmasına veya suça sürüklenen çocuğun tutuklanmasına da karar verebilir. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme kararını verene kadar adli kontrol tedbirinin uygulanmasına devam edilir.³¹⁴

6. ADLİ KONTROL KARARLARINA İTİRAZ VE KANUN YOLLARI

Ceza muhakemesi hukukunda kanun yolları ikiye ayrılır: olağan kanun yolları ve olağanüstü kanun yolları. Olağan kanun yollarına, hükmün kesinleşmesinden önce başvurulabilirken; olağanüstü kanun yollarına, hükmün kesinleşmesinden sonra

³¹² Özbek 528.

³¹³ Aldemir 293-294.

³¹⁴ Özbek 528.

başvurulabilir. Olağan kanun yolları; itiraz, istinaf ve temyizdir. Olağanüstü kanun yolları ise; olağanüstü itiraz, kanun yararına temyiz ve yargılamanın yenilenmesidir.³¹⁵

Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme tarafından verilen adli kontrol kararına karşı, CMK m. 111/2 uyarınca, olağan kanun yollarından biri olan itiraz kanun yoluna başvurulabilir. Soruşturma aşamasında Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine Sulh Ceza Hâkimliği tarafından verilen adli kontrol kararı ile kovuşturma aşamasında Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine veya re'sen verilen adli kontrol kararı arasında herhangi bir ayırım yapılmamaktadır. Her iki durumda da kanun yolu itirazdır.³¹⁶ Çocuk Koruma Kanunu'na göre çocuk hakkında verilen adli kontrol kararına karşı da itiraz kanun yoluna başvurulabileceği belirtilmektedir.³¹⁷

İtiraz, Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme tarafından verilen kararın hem maddi hem de hukuksal açıdan başka bir yargı merci tarafından yeniden incelenmesini sağlayan bir denetim muhakemesi yoludur.³¹⁸ İtiraz yolu ile, Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme tarafından verilen adli kontrol kararı hem maddi hem de hukuksal açıdan başka bir yargı merci tarafından incelenir. Böylece, kişi hak ve hürriyetlerine müdahale eden adli kontrol kararlarının denetimi sağlanmış olur.

Adli kontrol kararına karşı ilgililer, kararı öğrendikleri tarihten itibaren iki hafta içinde itiraz edebilirler.³¹⁹ İtiraz, kararı veren mercie dilekçe sunarak veya tutanağa geçirilmek üzere zabıt kâtibine beyanda bulunmak suretiyle yapılır. Kararına itiraz edilen merci, itirazı yerinde görürse kararını düzeltir; yerinde görmezse, en geç üç gün içinde itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderir.³²⁰

Adli kontrol kararına karşı itiraz yoluna başvurma hakkı olan ilgililer kanunda özel olarak düzenlenmemiştir. Bu nedenle, kanun yollarına başvurma hakkı olan kişileri düzenleyen CMK m. 260'da yer alan genel hüküm, adli kontrol kararına karşı itiraz yoluna başvurabilecek kişiler hakkında da uygulanacaktır. Buna göre, adli kontrol kararına itiraz edebilecek kişiler şunlardır: Cumhuriyet Savcısı, şüpheli veya sanık, müdafî (itirazın şüpheli veya sanığın açık rızasına aykırı olmaması gerekir),

³¹⁵ Öztürk 472.

³¹⁶ Öztürk / Kazancı / Güleç 122; ayrıca bkz. Şahin / Göktürk 299.

³¹⁷ ÇKK m. 14.

³¹⁸ Öztürk 473.

³¹⁹ 02/03/2024 tarihli ve 7499 sayılı Kanun'un 37. maddesi ile CMK'nın 268. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "yedi gün" ibaresi "iki hafta" olarak değiştirilmiştir.

³²⁰ CMK m. 268/2.

şüpheli veya sanığın yasal temsilcisi, şüpheli veya sanığın eşi, katılan veya katılma isteği henüz karara bağlanmamış, reddedilmiş ya da katılma sıfatı alabilecek şekilde suçtan zarar görmüş bulunanlar ve katılan vekili.³²¹

İlgili kişiler, yalnızca adli kontrol kararına değil, aynı zamanda adli kontrol kararının değiştirilmesine veya kaldırılmasına ilişkin kararlara da itiraz edebilirler. Bununla birlikte, adli kontrol kararının değiştirilmesine veya kaldırılmasına yönelik talebin reddine dair verilen karara karşı da itirazda bulunmak mümkündür. İtiraz üzerine verilen karar kesin olmakla birlikte, itiraz merci ilk defa tutuklama kararı vermişse, bu karara da itiraz edilmesi mümkündür. İtiraz merci tarafından ilk defa adli kontrol kararı verilmişse, bu karara karşı da itiraz yoluna başvurulmasının mümkün olması gerektiği düşüncesindeyiz.³²²

İlk defa itiraz merci tarafından tutuklama veya adli kontrol kararı verilecekse de bu karar şüpheli veya sanığın gıyabında verilemez. Bu sebeple, itiraz merci öncelikle şüpheli veya sanık hakkında bir yakalama kararı çıkartır. Şüpheli veya sanık yakalanıp merci huzuruna getirildiğinde tutuklama veya adli kontrol yönünden bir karar verilebilir. İtiraz merci, her ne kadar şüpheli veya sanık hakkında yakalama kararı düzenlese de yakalanıp merci huzuruna getirilen şüpheli veya sanık hakkında tutuklama veya adli kontrol kararı vermek zorunda değildir. Tutuklama veya adli kontrolün şartları bulunmuyor yahut ölçülü değilse, tutuklama veya adli kontrol yoluna gidilmeyecektir.³²³

Soruşturma evresinde Sulh Ceza Hâkimliği tarafından adli kontrol kararı verilmişse, bu karara karşı yapılacak itirazı, yargı çevresinde bulunan Asliye Ceza Hâkimi inceler. Ancak, Sulh Ceza Hâkimliği görevini Asliye Ceza Hâkimi yerine getiriyorsa, itirazı Ağır Ceza Mahkemesi başkanı inceler.³²⁴

Kovuşturma evresinde Asliye Ceza Mahkemesi tarafından adli kontrol kararı verilmişse, bu karara karşı yapılacak itirazı, yargı çevresinde bulunan Ağır Ceza Mahkemesi inceler. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından adli kontrol kararı verilmişse, bu karara karşı yapılacak itirazı, o yerde Ağır Ceza Mahkemesinin birden fazla dairesi bulunuyorsa, numara olarak kendisini izleyen daire veya son numaralı daire için birinci

³²¹ CMK m. 260.

³²² Yenisey / Nuhoglu 378; ayrıca bkz. Aldemir 285-286.

³²³ Şahin / Göktürk 299-300.

³²⁴ CMK m. 268/3-b.

daire inceler. O yerde Ağır Ceza Mahkemesinin tek dairesi varsa, en yakın Ağır Ceza Mahkemesi inceler.³²⁵

Bölge Adliye Mahkemesi ceza dairelerinin kararları ile Yargıtay Ceza Dairelerinin esas mahkeme olarak baktıkları davalarda verdikleri kararlara da itiraz edilebilir. İtirazı, ceza dairesini numara itibarıyla izleyen ceza dairesi; son numaralı daire söz konusu ise, birinci ceza dairesi inceler.³²⁶

İlgililer itiraz merciinin belirlenmesinde yanılmış olsa da bu durum onların haklarını ortadan kaldırmaz. Bunun için itirazın kabul edilebilir olması gerekmektedir. Yanılma hâlinde, itirazın yapıldığı merci, itirazı derhâl görevli ve yetkili mercie gönderir.³²⁷

Adli kontrol kararına itiraz edilmesi, kararın yerine getirilmesinin geri bırakılması sonucunu doğurmaz. İtiraz edilse dahi adli kontrol kararı yerine getirilir, yerine getirildiyse uygulanmasına devam edilir. Ancak, kararına itiraz edilen Sulh Ceza Hâkimliği ve mahkeme ya da itirazı inceleyecek olan merci, kararın geri bırakılmasına karar verebilir.³²⁸

Adli kontrol kararına itiraz edilmesi üzerine, itirazı inceleyecek olan merci, itirazı Cumhuriyet Savcısı ve karşı tarafa bildirebilir. Cumhuriyet Savcısı ve karşı taraf, itiraza yazılı bir şekilde cevap verebilir.

Cumhuriyet Savcısı görüş bildirirse, bu görüş, cevap verebilmesi için şüpheli, sanık veya müdafîye iletilir. Şüpheli, sanık veya müdafî üç gün içinde görüşünü bildirebilir.³²⁹

İtirazı incelemeye yetkili merci, itiraz hakkında duruşma yapmaksızın kararını verir. Ancak, gerekli görürse Cumhuriyet Savcısı'nı, müdafî veya vekili dinleyebilir. İtiraz yerinde görülürse, merci aynı zamanda itiraz konusu hakkında da karar verir. Karar, mümkün olan en kısa sürede verilmelidir. İtiraz üzerine verilen karar kesindir.³³⁰

³²⁵ CMK m. 268/3-c.

³²⁶ CMK m. 268/3-e.

³²⁷ CMK m. 264.

³²⁸ CMK m. 269.

³²⁹ CMK m. 270.

³³⁰ CMK m. 271.

7. ADLİ KONTROL KARARINA UYMAMANIN SONUÇLARI

Adli kontrol kararını bilerek ve isteyerek, yani kasten yerine getirmeyen şüpheli veya sanık hakkında, yetkili yargı merci derhâl tutuklama kararı verebilmektedir. Tutuklama kararı bakımından, şüpheli veya sanığa isnat edilen suçla ilgili öngörülen hapis cezasının süresi önemli değildir.³³¹ Hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda da tutuklama kararı verilebilmektedir. Kanun koyucu, normalde tutuklama kararı verilemeyen ve tutuklama yasağı bulunan bir durumu, şüpheli veya sanığın davranışları nedeniyle tutuklama kararı verilebilen bir hâle dönüştürmüştür.³³² Burada dikkat edilmesi gereken husus, şüpheli veya sanığın adli kontrol kararını isteyerek yerine getirmemiş olmasıdır. Şayet şüpheli veya sanık, adli kontrol kararını istemeden yerine getirmemişse, hakkında CMK m. 112 gereğince tutuklama kararı verilemez. Maddenin lafzını incelediğimizde, şüpheli veya sanığın kastının arandığını görmekteyiz. Bu sebeple, kasten hareket etmemiş olan şüpheli veya sanığı cezalandırmak doğru olmayacaktır.³³³

Sadece adli para cezası öngörülen suçlarda, şüpheli veya sanık adli kontrol kararını isteyerek yerine getirmese dahi tutuklama yasağı devam etmektedir. Çünkü CMK m. 112/1'de, "hükmedilebilecek hapis cezasının süresi ne olursa olsun" ifadesi yer almaktadır. Maddenin lafzından, adli para cezası öngörülen suçlarda hapis cezası süresi dikkate alınmaksızın tutuklama yasağının sürdüğü anlaşılmaktadır.³³⁴

Hakkında tutuklama kararı verilen şüpheli veya sanık, azami tutukluluk süresinin dolması nedeniyle serbest bırakılmaktadır. Kanun koyucu, serbest bırakılan şüpheli veya sanığı denetimsiz bırakmak istememiştir. Bu sebeple, azami tutukluluk süresinin dolması nedeniyle serbest bırakılan şüpheli veya sanık hakkında adli kontrol kararı verilebileceği düzenlenmiştir. Şüpheli veya sanık, adli kontrol kararına bilerek ve isteyerek uymazsa, burada da hakkında tutuklama kararı verilebilmektedir. Tek bir fark vardır; o da bu durumda verilen tutukluluk süresi, ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde iki aydan, ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde ise dokuz aydan fazla olamamaktadır.³³⁵ Tutuklu bulunan şüpheli veya sanık, azami tutuklama süresi dolmasa bile, kendisinin veya Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine

³³¹ CMK m. 112/1.

³³² CMK m. 100/4.

³³³ Aldemir 295; ayrıca bkz. Özbek 291.

³³⁴ Öztürk / Kazancı / Güleç 123-124; ayrıca bkz. Aldemir 295; Özbek 291.

³³⁵ CMK m. 112/2.

adli kontrol altına alınarak serbest bırakılabilir. Adli kontrol altına alınarak serbest bırakılan şüpheli veya sanık, isteyerek adli kontrol kararını yerine getirmezse, tekrar tutuklanabilir.³³⁶

Çocuk Koruma Kanunu'nda da benzer bir düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre, suça sürüklenen çocuk hakkında verilen adli kontrol kararından sonuç alınamaz veya sonuç alınamayacağı anlaşırsa yahut çocuk tedbire uymazsa, hakkında tutuklama kararı verilebilmektedir.³³⁷ Yine burada da suça sürüklenen çocuğun adli kontrol kararını isteyerek yerine getirmemesi gerekmektedir. Adli kontrol kararını istemeyerek yerine getirmemiş olan çocuk hakkında tutuklama yoluna gidilmesi doğru olmayacaktır. CMK'daki düzenlemeden farklı olarak, ÇKK'da tutuklama yasağı bulunan hâllerde adli kontrol kararının yerine getirilmediği gerekçesiyle tutuklama yoluna gidilemeyecektir. Yani, on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında, üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerden dolayı da tutuklama kararı verilemeyecektir.

Şüpheli, sanık veya suça sürüklenen çocuk, adli kontrol kararını isteyerek yerine getirmese bile hakkında tutuklama kararı verilmesi zorunlu değildir. Tutuklama yerine, şüpheli veya sanık hakkında başka adli kontrol tedbirlerinin uygulanmasına karar verilebilir. Hâkim veya mahkeme, somut olayın özelliklerine göre tutuklamanın şartlarını ve ölçülü olup olmadığını yeniden değerlendirmek durumundadır.³³⁸

8. ADLİ KONTROL YÜKÜMLÜLÜKLERİNİN SÜRESİ

Adli kontrol, bir koruma tedbiridir ve koruma tedbirleri geçicidir. Adli kontrol tedbiri de diğer koruma tedbirleri gibi bireyin temel hak ve özgürlüklerine müdahale teşkil etmektedir. Bu sebeple, adli kontrol tedbirinin süresiz bir şekilde uygulanması istenmemiştir.³³⁹ Adli kontrol tedbiri, CMK m. 110/A gereğince belirli bir süreye tabi tutulmuştur. Belirtilen sürelerin dolması hâlinde, hükmedilen adli kontrol tedbirinin uygulanmasına son verilmesi gerekmektedir.

Adli kontrol tedbirinin süresi, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 110/A maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, ağır ceza mahkemesinin görev alanına

³³⁶ CMK m. 103.

³³⁷ ÇKK m. 20.

³³⁸ Öztürk / Kazancı / Güleç 124; Aldemir 294.

³³⁹ Şentuna 255-256.

girmeyen işlerde adli kontrol süresi en fazla iki yıl olup, zorunlu hallerde gerekçe gösterilerek bir yıl daha uzatılabilir. Ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren işlerde ise süre en fazla üç yıl olup, zorunlu hallerde gerekçeli olarak uzatılabilir; ancak toplam süre üç yılı aşamaz. Türk Ceza Kanunu'nun belirli bölümlerinde düzenlenen suçlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki suçlarda adli kontrol süresi en çok üç yıl olarak belirlenmiş ve bu süre, zorunlu hâllerde gerekçe gösterilerek uzatılabilir; uzatma süresi ise dört yılı geçemez. Ayrıca, adli kontrol süreleri çocuklar bakımından yarı oranında uygulanmaktadır.³⁴⁰

Adli kontrol tedbiri, amaca uygun olduğu sürece uygulanabilir. Ceza yargılamasının sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için, koşulları devam ettiği sürece adli kontrolün uygulanmasına devam edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, adli kontrol tedbirinin belirli aralıklarla gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Gözden geçirme sonucunda, adli kontrol şartları devam etmiyor, amaca ulaşılmış ya da ulaşılamayacaksa, adli kontrol tedbirinin değiştirilmesine veya kaldırılmasına karar verilmelidir.

CMK m. 110 uyarınca, şüpheli veya sanık hakkında hükmedilen adli kontrol tedbirinin devamının gerekip gerekmediğine en geç dört aylık aralıklarla karar verilmelidir. Bu karar, soruşturma evresinde Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine Sulh Ceza Hâkimliği; kovuşturma evresinde ise re'sen mahkeme tarafından verilir. Karar verilirken, CMK m. 109 hükmü göz önünde bulundurulur.

Adli kontrol tedbiri için azami bir sürenin belirlenmesi yerinde olmuştur. Geçmişte bu tedbir için herhangi bir süre öngörülmemektedir; bu durum, adli kontrolün belirsiz bir süre boyunca uygulanmasına yol açıyordu. Ancak getirilen düzenleme ile adli kontrol tedbiri artık yalnızca belirlenen süre kadar uygulanabilecektir.

Ayrıca, adli kontrol süresi dolmasa bile hâkim veya mahkeme, adli kontrolün amacına ulaşılmış olduğu veya gereksiz hâle geldiği kanaatine varırsa, sürenin tamamlanmasını beklemeden bu tedbiri sonlandırabilir.

³⁴⁰ CMK m. 110/A.

9. ADLİ KONTROLÜN KALDIRILMASI VE SONA ERMESİ

Önceki bölümlerde de bahsettiğimiz üzere, adli kontrol bir koruma tedbiridir ve koruma tedbirleri geçici mahiyettedir. Bu tedbirler, ceza yargılamasının sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi ve yargılama sonunda verilecek kararların yerine getirilebilmesi için başvuru önlemleri olup, yargılama sürecinin etkinliğini ve adaletin sağlanmasını temin etmeyi amaçlar. İstenilen amaca ulaşılması ya da amaca ulaşılmasının mümkün olmadığı anlaşıldığında, adli kontrolün uygulanmasına son verilmelidir.³⁴¹ Keza, adli kontrol süresi dolduğunda veya yargılama sonucunda verilen hüküm kesinleştiğinde de adli kontrolün uygulanmasına son verilmelidir. Hükümün kesinleşmesiyle birlikte adli kontrol sonlandırılmalıdır. Bunun için hükümde adli kontrolün sona ermesiyle ilgili bir karar verilmesi gerekmektedir.

Şayet mahkeme, hükümde adli kontrol ile ilgili bir karar vermezse, bu hukuka aykırı bir durum ortaya çıkaracaktır.³⁴² İnfaz aşamasına geçildiğinde artık adli kontrole başvurulamaz.

Adli kontrole karar verme yetkisi Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkemeye ait olduğu gibi, bu tedbire son verme yetkisi de yine Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkemeye aittir. Soruşturma aşamasında Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine Sulh Ceza Hâkimliği; kovuşturma aşamasında ise Cumhuriyet Savcısının talebi veya re'sen mahkeme adli kontrol tedbirine son verebilir. Ancak istisna olarak, soruşturma aşamasında Cumhuriyet Savcısı, adli kontrol tedbirinin gereksiz olduğuna kanaat getirirse, şüpheliyi re'sen serbest bırakabilir. Bu yetki yalnızca soruşturma evresinde kullanılabilir; kovuşturma aşamasında ise kullanılamaz. Son olarak, soruşturma aşamasında Cumhuriyet Savcısı, kovuşturmayla yer olmadığına dair karar verdiğinde, adli kontrol tedbiri kendiliğinden sona erer.³⁴³

Şüpheli veya sanığın istemi üzerine, Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, adli kontrol kararının kaldırılmasına beş gün içinde karar verebilir. Karar vermeden önce Cumhuriyet Savcısının görüşü alınır. Adli kontrol kararına karşı itiraz kanun yoluna

³⁴¹ Yılmaz 157-158.

³⁴² Yılmaz 158; ayrıca bkz. Şentuna 256.

³⁴³ CMK m. 103/2; ayrıca bkz. Yılmaz 156-157.

başvurulabileceği, önceki bölümlerde belirtilmiştir. İtiraz yoluna başvurma hakkı olan kişilerden birinin istemi üzerine de adli kontrol tedbirine son verilebilir.³⁴⁴

10. ADLİ KONTROL ALTINDA GEÇEN SÜRENİN CEZADAN MAHSUBU

Ceza yargılamasında hüküm kesinleşmeden önce, şahsi hürriyeti sınırlayan durumlar nedeniyle geçirilen süreler, hükmolunan hapis cezasından mahsup edilir. Adli para cezası verilmesi durumunda ise bir gün için beş yüz Türk lirası kabul edilerek bu cezadan indirim yapılır.³⁴⁵ Adli kontrol, kişi hak ve hürriyetlerine müdahale teşkil etse de bu tedbirler altında geçirilen süreler hükmolunan hapis cezasından mahsup edilmez.

Ancak bazı istisnai durumlarda, adli kontrol altında geçirilen süreler hapis cezasından mahsup edilebilmektedir. Bunlar arasında, özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından kurtulmak amacıyla tedavi veya muayene gibi sağlık tedbirlerine tabi olmak; hastaneye yatmak da dahil olmak üzere bu tedbirleri kabul etmek yer almaktadır. Ayrıca, konutunu terk etmeme yükümlülüğüne uyulması da mahsup kapsamına dahildir.³⁴⁶

Şüpheli veya sanık, bir adli kontrol tedbiri olarak gündüzlü-geceli sağlık kurumuna yatırılırsa, sağlık kurumunda geçirilen süreler yargılama sonunda verilecek cezadan mahsup edilir. Konutunu terk etmeme tedbirinde ise şüpheli veya sanığın konutunda geçirdiği süreler de yargılama sonunda verilecek cezadan mahsup edilir; ancak konutta geçirilen her iki gün için bir gün mahsup edilebilir.³⁴⁷

İlgili düzenlemenin yerinde olduğu görüşündeyiz. Adli kontrol her ne kadar kişi hak ve hürriyetlerine müdahale teşkil etse de genel itibarıyla şüpheli veya sanık özgürlüğünden alıkonulmamaktadır. Ancak tedavi ve konutunu terk etmeme tedbirlerinde, şüpheli veya sanık özgürlüğünden alıkonulmak suretiyle tedbirin gerekleri yerine getirilmektedir. Adli kontrol, tutuklama tedbiri kadar şüpheli veya sanığın haklarına ağır bir müdahalede bulunmasa da özellikle tedavi ve konutunu terk etmeme tedbirlerinde, şüpheli veya sanığın özgürlüğü kısıtlanmaktadır. Bu nedenle,

³⁴⁴ CMK m. 111; ayrıca bkz. Öztürk / Kazancı / Güleç 122.

³⁴⁵ TCK m. 63.

³⁴⁶ CMK m. 109/6-j.

³⁴⁷ CMK m. 109/6.

bu iki adli kontrol tedbirini altında geçirilen sürelerin hükmolunan cezadan mahsup edilmesi yerinde olmuştur.³⁴⁸

11. ADLİ KONTROL TEDBİRİ NEDENİYLE TAZMİNAT

Ceza yargılamasında başvurulanan koruma tedbirlerinin haksız olması durumunda, şüpheli veya sanık, devlet aleyhine tazminat davası açabilmektedir. 2024 yılında 7449 sayılı Kanunla yapılan değişiklik doğrultusunda, adli kontrol tedbirleri de bu kapsama alınmıştır.

Suç soruşturması veya kovuşturması sırasında adli kontrol tedbirlerine karşı kanunda öngörülen başvuru imkânlarından yararlandırılmayan³⁴⁹ veya “konutunu terk etmemek”³⁵⁰ ya da “uyuşturucu, uyarıcı veya uçuşu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla hastaneye yatmak dâhil, tedavi veya muayene tedbirlerine tâbi olmak ve bunları kabul etmek”³⁵¹ şeklindeki adli kontrol yükümlülükleri uygulandıktan sonra haklarında kovuşturmaya yer olmadığına veya beraatlerine karar verilen kişiler,³⁵² maddî ve manevî her türlü zararlarını devletten isteyebilirler.

Tazminat davası, hükmün kesinleşmesinin şüpheli veya sanığa tebliğinden itibaren üç ay içinde, en geç ise kesinleşme tarihinden bir yıl içinde açılabilir (CMK m. 142/1). Kararda, şüpheli veya sanığa tazminat isteme hakkı ve süresi hatırlatılmalıdır. Şayet şüpheli veya sanığa tazminat isteme hakkı ve süresi hatırlatılmazsa, şüpheli veya sanık, üç aylık süreye tabi olmadan, hükmün kesinleşmesinin ardından bir yıl içinde dava açabilir.³⁵³ Adli kontrol tedbirleri nedeniyle tazminat istemlerinde Tazminat Komisyonu görevlidir.³⁵⁴

³⁴⁸ Yılmaz 160-161.

³⁴⁹ CMK m. 141/k.

³⁵⁰ CMK m. 109/3-j.

³⁵¹ CMK m. 109/3-e.

³⁵² CMK m. 141/l.

³⁵³ Yenisey / Nuhoglu 526-527.

³⁵⁴ CMK m. 142/2.

SONUÇ

Adli kontrol bir koruma tedbiridir. Koruma tedbirleri, yargılamanın etkin bir şekilde yapılmasını sağlamak ve yargılama sonunda verilecek kararın yalnızca kâğıt üzerinde kalmasını önlemek amacıyla, yargı yetkisine sahip merciler tarafından, gecikmenin sakıncalı olduğu durumlarda geçici olarak uygulanan ve hüküm kesinleşmeden önce kişilerin bazı temel hak ve hürriyetlerini sınırlayan önlemlerdir.

Temel hak ve hürriyetleri sınırlayan koruma tedbirlerine, zorunlu olmadıkça başvurulmamalıdır. Bu tedbirler arasında özellikle tutuklama tedbirine dikkat edilmelidir. Zira tutuklama, şüpheli veya sanığı, henüz isnat edilen suçu işlediği kesinleşmeden özgürlüğünden alıkoymaktadır. Bu durumu dengelemek amacıyla adli kontrol kurumu, ceza muhakemesi hukukumuzda kazandırılmıştır.

Adli kontrol kurumu getirilmeden önce ceza yargılaması sırasında Sulh Ceza Hâkimliği'nin veya mahkemenin başvurabileceği yalnızca iki yol bulunmaktaydı: Şüpheli veya sanık ya tamamen serbest bırakılıyor ya da özgürlüğünden tamamen alıkonuluyordu. Bu durum, gerek şüpheli veya sanık gerekse ceza yargılaması açısından sakıncalıydı. Bu sakıncayı ortadan kaldırmak amacıyla adli kontrol düzenlemesi getirilmiştir.

Adli kontrol, tutuklamaya alternatif bir tedbirdir. Böylece şüpheli veya sanığın özgürlüğünden tamamen alıkonulmadan denetlenmesi mümkün hale gelmiştir. Kaçma veya delil karartma ihtimali, adli kontrol ile engellenebilmektedir. Bu yönüyle adli kontrol, devrim niteliğinde bir düzenlemedir.

Her ne kadar adli kontrol ile tutuklamanın istisnai bir tedbir haline getirilmesi amaçlanmışsa da, kanundaki düzenleme sıralamaları bu amaca uygun değildir. Adli kontrol, CMK m. 109 ve devamı maddelerinde; tutuklama ise CMK m. 100 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Adli kontrol hükümlerinin tutuklama hükümlerinden önce yer alması, bu tedbirin tutuklamadan önce başvurulması gereken bir yol olduğunu mevzuat düzeyinde de vurgulayacaktır.

Adli kontrol ile ilgili bir diğer önemli sorun ise, kanunda yer verilen bazı adli kontrol tedbirlerinin koruma tedbiri yerine önleyici tedbir niteliği taşımasıdır. Örneğin, şüpheli veya sanığın taşıt kullanamaması gibi. Bu nedenle kanun koyucunun, adli

kontrol tedbirlerini koruma tedbiri olma özelliklerini de dikkate alarak yeniden düzenlemesi yerinde olacaktır.

Ceza Muhakemesi Kanunu’nda ve Çocuk Koruma Kanunu’nda çeşitli adli kontrol tedbirlerine yer verilmiştir. Bu tedbirler sınırlı sayıda olup, kanunda yer almayan bir önleme adli kontrol tedbiri olarak uygulanamaz. Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, somut olaya göre şüpheli veya sanık açısından en uygun tedbiri seçmekle yükümlüdür. Şüpheli veya sanığa isnat edilen suçla ilgisi olmayan bir tedbirin uygulanması hukuka aykırıdır.

Soruşturma aşamasında Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine Sulh Ceza Hâkimliği, kovuşturma aşamasında ise Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine veya re’sen mahkeme adli kontrole karar verebilmektedir. Adli kontrole karar verilebilmesi için CMK m. 100’de öngörülen tutuklama şartlarının bulunması gerekir. Ancak bu şartlar oluşsa dahi tutuklama veya adli kontrol yoluna gitmek zorunlu değildir. Ne yazık ki katalog suçlar bakımından bu esnekliğe uyulmadığı görülmektedir.

Sulh Ceza Hâkimliği veya mahkeme, suçun katalog suçlardan olması durumunda, sanki tutuklama veya adli kontrol kararı vermek zorunluymuş gibi karar vermektedir. Gerekçede ise “suçun katalog suçlardan oluşu” gibi, gerekçe sayılmayacak bir mevzuat tekrarı yapılmaktadır. Bu tür kararlar hukuka aykırıdır.

Adli kontrolle ilgili dikkat çekilmesi gereken bir diğer önemli nokta gerekçe zorunluluğudur. Cumhuriyet Savcısı, adli kontrol talebinde bulunurken veya Sulh Ceza Hâkimliği ya da mahkeme adli kontrol kararı verirken somut olay kapsamında açık ve net bir gerekçe sunmak zorundadır. Sadece adli kontrole karar verilirken değil, ayrıca adli kontrole karar verilmeyip tutuklama yoluna gidildiğinde de neden adli kontrolün yeterli görülmediği, gerekçeli bir şekilde ortaya konulmalıdır. Yargı mercileri keyfi davranamaz; her işlem usulüne uygun yapılmak zorundadır. Aksi takdirde hukuka uygunluktan söz edilemez. Uygulamada şablon karar ve gerekçe kullanımının yaygın olduğu görülmektedir. Bu, her ne kadar yargı mercilerinin iş yükünü hafifletse ve işlemleri hızlandırırsa da şüpheli veya sanık açısından adil yargılanma hakkının ihlaline sebep olabilir.

Geçmişte adli kontrol tedbiri için herhangi bir süre sınırı bulunmamaktaydı. Bu durum, tedbirin belirsiz sürelerle uygulanmasına yol açıyordu. Ancak Ceza Muhakemesi Kanunu’nda 2021 yılında yapılan değişiklikle adli kontrol için süre sınırı

getirilmiştir. Bu düzenleme yerinde olmakla birlikte, belirlenen sürelerin oldukça uzun olduğu düşünülmektedir. Bu sürelerin kısaltılması, adli kontrolün amacına ve etkinliğine daha uygun olacaktır. Ayrıca, adli kontrol kararının devam edip etmeyeceğine ilişkin en geç dört ayda bir karar verilmesi öngörülmüşken, bu sürenin uzunluğu eleştirilmelidir. Tutuklama tedbirinde gözden geçirme süresi otuz gün iken, adli kontrol için dört ay gibi bir sürenin öngörülmesi uygun değildir. Her ne kadar adli kontrol, tutuklama kadar ağır bir özgürlük kısıtlaması getirmese de bazı tedbirlerle (örneğin konut terk etmeme veya tedavi gibi) şüpheli ya da sanık sınırlı da olsa özgürlüğünden alıkonulmaktadır. Bu nedenle gözden geçirme sürelerinin kısaltılması gerekir.

Adli kontrolün uygulanmasında bir diğer sorun da infazdır. Adli kontrolün infazından Denetimli Serbestlik Müdürlüğü sorumludur. Ancak uygulamada yeterli personel veya teknik imkân bulunmaması sebebiyle şüpheli veya sanığın adli kontrole uyup uymadığı yeterince denetlenememektedir. Denetimli Serbestlik Müdürlüğü'nün eğitilmiş personel sayısının artırılmasıyla bu sorunun aşılacağı kanaatindeyiz.

Koruma tedbirleri arasında adli kontrol tedbirinin ayrı bir önemi vardır ve gerçekten devrim niteliğinde bir düzenlemedir. Ancak bazı durumlarda bu kontrol, toplumda şüpheli veya sanığın suçlu olduğu algısını güçlendirmektedir. Adli kontrol altına alınan ya da tutuklanan şüpheli veya sanığın suçlu olduğuna dair bir ön kabullenme oluşurken, adli kontrol uygulanmadan veya tutuklanmadan serbest bırakılan şüpheli veya sanığın suçsuz olduğu veya suçlu olsa bile aklandığı düşünülmektedir. Bu algı, yargı mercilerinin kararlarını etkileyerek bazen adli kontrol veya tutuklamaya başvurulması gereken durumlarda bu tedbirlere başvurulmamasına ya da tam tersine başvurulmaması gereken durumlarda uygulanmasına yol açmaktadır.

Sonuç olarak, adli kontrol kurumu, ceza muhakemesi hukukunda tutuklamaya alternatif olarak devrim niteliğinde bir tedbir olarak yer almakta ve doğru uygulandığında hem birey haklarının korunmasına hem de adil yargılanma ilkesinin gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır. Ancak, bu tedbirin hukuka uygun, gerekçeli ve ölçülü şekilde uygulanması zorunludur. Unutulmamalıdır ki hâkimler görevlerinde bağımsızdır; Anayasa'ya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi; yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez, genelge

gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz.³⁵⁵ Bu anayasal ilke doğrultusunda, adli kontrol kararlarının keyfiliğe kapı aralamayacak şekilde, somut gerekçelere dayalı olarak verilmesi büyük önem taşımaktadır.

Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 137. maddesinde ifade edildiği üzere: **“Toute personne mise en examen, présumée innocente, demeure libre”**³⁵⁶ yani **“Soruşturma altındaki herkes, masum sayılır ve özgürlüğünü korur.”** Bu anlayış, adli kontrol kurumunun da özünü yansıtır; kural özgürlüktür, kısıtlama ise istisnadır. Bu temel ilke ceza muhakemesinde her zaman akılda tutulmalı ve adli kontrol kararları masumiyet karinesine uygun şekilde, keyfilikten uzak biçimde uygulanmalıdır.

³⁵⁵ Anayasa m. 138.

³⁵⁶ Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu m. 137.

KAYNAKÇA

KANUNLAR VE YÖNETMELİKLER

- 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu. Resmî Gazete, 17 Aralık 2004, Sayı: 25673.
- 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu. Resmî Gazete, 12 Ekim 2004, Sayı: 25611.
- 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu. Resmî Gazete, 15 Temmuz 2005, Sayı: 25876.
- 5682 Sayılı Pasaport Kanunu. Resmî Gazete, 24 Temmuz 1950, Sayı: 7564.
- Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği. Resmî Gazete, 10 Kasım 2021, Sayı: 31655.

KİTAPLAR

- Aldemir, Hüsnü. *Terörle Mücadele Kanunu ve CMK Değişiklikleri ile Yakalama, Gözaltına Alma, Tutuklama ve Adli Kontrol: Hürriyeti Kısıtlayan Koruma Tedbirleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014.
- Başar Centel, Nur. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama ve Yakalama*. İstanbul: Beta Yayınları, 1992.
- Da Silva, Juan Carlos, Stange, Albrecht ve Yıldız, Ali Kemal. *Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi Avrupa Birliği & Avrupa Konseyi Ortak Projesi: Tutuklama ve Adli Kontrol Tedbirleri Eğitim Modülü*. Ankara: Avrupa Konseyi – Adalet Bakanlığı, 2014.
- Dülger, Murat Volkan ve Taşkın, Şaban Cankat. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.
- Eryılmaz, B. Mesut. *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012.
- Göçmen, Özen Kaya. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ceza Muhakemesi Kanunu Kapsamında Yakalama ve Gözaltı Koruma Tedbirleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- Hakeri, Hakan. *Ceza Hukuku Genel Hükümler/Temel Bilgiler*. Ankara: Astana Yayınları, 2020.
- Özbek, Veli Özer, Doğan, Koray ve Bacaksız, Pınar. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.

Özbek, Veli Özer. *İnfaz Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.

Öztürk, Bahri, Kazancı, Behiye Eker ve Güleç, Sesim Soyer. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.

Öztürk, Bahri. *Ceza Muhakemesi Hukuku (Ana Hatlarıyla) Ders Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.

Şahin, Cumhuriyet ve Göktürk, Neslihan. *Ceza Muhakemesi Hukuku – 1*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.

Şahin, Cumhuriyet ve Göktürk, Neslihan. *Çözümlü–Açıklamalı Ceza Muhakemesi Hukuku Pratik Çalışma Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.

Şentuna, Mustafa Tarık. *Öğreti ve Yargı Kararları Işığında Ulusal ve Ulus Üstü İnsan Hakları, Anayasa ve Ceza Muhakemesi Hukuku Açısından Tutuklama ve Adli Kontrol*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.

Tercan, İzzet. *Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuru Kararları Çerçevesinde Adil Yargılanma Hakkı*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2023.

Ünver, Yener. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2017.

Yenisey, Feridun ve Nuhoglu, Ayşe. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.

Yılmaz, İnan. 5271 Sayılı *Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Adli Kontrol*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2016.

Diğer Belgeler ve Elektronik Kaynaklar

Anayasa Mahkemesi Başkanlığı. Bireysel Başvuru İstatistikleri (23 Eylül 2012 – 30 Haziran 2022). Erişim tarihi: 07 Temmuz 2025, <https://www.anayasa.gov.tr/>

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR). "Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi" (Türkçe Çevirisi). Erişim Tarihi: 09 Ağustos 2025. <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/turkish-turkce>

Direction de l'information légale et administrative (Başbakanlık), "Contrôle judiciaire", Service-public.fr. Erişim tarihi: 17 Temmuz 2025, <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F2902>

Direction de l'information légale et administrative (Başbakanlık), Le Code d'instruction criminelle – Lois des 27 novembre - 26 décembre 1808, FranceArchives. Erişim tarihi: 21 Temmuz 2025, https://francearchives.gouv.fr/fr/pages_histoire/39665

Direction de l'information légale et administrative (Başbakanlık), Promulgation du Code pénal, FranceArchives. Erişim tarihi: 21 Temmuz 2025, https://francearchives.gouv.fr/fr/pages_histoire/39554

European Court of Human Rights. Erişim tarihi: 07 Temmuz 2025, <https://www.echr.coe.int/>

Fransa Dışişleri Bakanlığı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Fransa'nın Katılımı. Erişim tarihi: 21 Temmuz 2025, <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/human-rights/european-court-of-human-rights/>

Fransız Ceza Muhakemesi Kanunu, yürürlükteki versiyon. Légifrance. Erişim tarihi: 17 Temmuz 2025, <https://www.legifrance.gouv.fr>

Lefebvre Dalloz, LIVRE BLANC – Le contrôle judiciaire, Aralık 2024. Erişim tarihi: 18 Temmuz 2025, <https://www.lefebvre-dalloz.fr/ressources/le-controle-judiciaire>

Loi n° 2011-939 du 10 août 2011. Légifrance. Erişim tarihi: 21 Temmuz 2025, <https://www.legifrance.gouv.fr/dossierlegislatif/JORFDOLE000023856350/>

Loi n° 2014-1353 du 13 novembre 2014 (Loi Loppsi 2). Légifrance. Erişim tarihi: 21 Temmuz 2025, <https://www.legifrance.gouv.fr/dossierlegislatif/JORFDOLE000029213301/>

Mevzuat Bilgi Sistemi. Erişim tarihi: 07 Temmuz 2025, <https://www.mevzuat.gov.tr/>

Şirin, Osman. “Yeni Ceza Adalet Sistemi” Tanıtım Semineri. Erişim tarihi: 07 Temmuz 2025, <https://www.adalet.gov.tr>

TurkHukukSitesi. Erişim tarihi: 07 Temmuz 2025, https://www.turkhukuksitesi.com/makale_374.htm

UYAP (Ulusal Yargı Ağı Projesi). Resmî Yargı Kararlarına Erişim Sistemi. Erişim tarihi: 07 Temmuz 2025, <https://www.uyap.gov.tr>